

MENNYI EURÓPÁT SZERETNÉNK?

EU-pártiság és euroszkepticizmus Magyarországon

MENNYI EURÓPÁT SZERETNÉNK?

EU-PÁRTISÁG ÉS EUROSZKEPTICIZMUS
MAGYARORSZÁGON

Budapest, 2022

Impresszum

MENNYI EURÓPÁT SZERETNÉNK? EU-PÁRTISÁG ÉS EUROSZKEPTICIZMUS MAGYARORSZÁGON

© Friedrich-Ebert-Stiftung – Policy Solutions, 2022

Felelős kiadó és szerkesztő: **Bíró-Nagy András**

Szerzők: **Bíró-Nagy András** (Policy Solutions, TK PTI)

Szászi Áron (Policy Solutions, TK PTI)

Varga Attila (Policy Solutions)

Szakmai lektor: **Szabó Andrea** (TK PTI)

Adatfelvétel: **Závecz Research**

Grafikai tervezés és tördelés: **WellCom Stúdió**

Kiadó: **Friedrich-Ebert-Stiftung – Policy Solutions, Budapest**

ISBN 978-615-6289-14-8

A kutatás az NKFIH K 135347 kódszámú „Az Európai Unió közpolitikai hatásának percepciói: a magyar közvélemény európaizációja” kutatási projekt keretében készült.

Ezen kiadvány a szerzők saját véleményét tartalmazza, mely nem feltétlenül tükrözi a Friedrich-Ebert-Stiftung (FES) hivatalos álláspontját. A Friedrich-Ebert-Stiftung által publikált kiadványok kereskedelmi forgalomba kizárólag a FES előzetes írásos engedélyével kerülhetnek.

Tartalomjegyzék

Bevezetés	4
Vezetői összefoglaló	6
1. Magyarország uniós tagságának mérlege az állampolgárok szemében	18
1.1. Az Európai Unió jelentése a magyarok számára	18
1.2. Magyarország uniós tagságának előnyei és hátrányai	22
1.3. Az Európai Unió hatása Magyarország fejlődésére	28
1.4. Nemzeti vagy uniós hatáskörök: mennyi Európát szeretnénk?	32
1.5. Motivációk Magyarország uniós tagságának támogatása és ellenzése mögött	48
2. Az euroszkepticizmus gyökerei Magyarországon	52
2.1. Lehetséges magyarázatok és hipotézisek	54
2.2. Az EU-hoz fűződő érzelmeink: affektív euroszkepticizmus	59
2.3. Az EU-val kapcsolatos gondolataink: kognitív euroszkepticizmus	61
2.4. Mit tennénk az EU-ért vagy az EU-ellen? Viselkedési euroszkepticizmus	64
2.5. Euroskepticizmus index: egy új mérőszám	66
2.6. Az euroskepticizmus szociodemográfiai megoszlása	71
2.7. Az euroskepticizmus politikai gyökerei	75
2.8. Az euroskepticizmus társadalmi, gazdasági és pszichológiai gyökerei	81

Bevezetés

Magyarország európai integrációja mellett elkötelezett agytrösztként a Policy Solutions mindig is kiemelt feladatának tekintette hazánk és az Európai Unió politikai és közpolitikai kapcsolatának kutatását. Az uniós tagság stabilan magas magyarországi támogatottsága közismert, de célunk az is, hogy a „menni vagy maradni” kérdésen túlmutató, árnyaltabb képet adjunk arról, hogy miként látják a magyarok az ország helyét és jövőjét az Európai Unióban. E kötet erre vállalkozik: a korábbi hazai kutatásokhoz képest mélyebben és több szempont beemelésével tárja fel a magyar uniós attitűdöket.

Tanulmányunkban bemutatjuk, hogy mit jelent az EU a magyarok számára, mit tartanak az uniós tagság legfontosabb előnyeinek és hátrányainak, és hogyan értékelik az EU hatását Magyarország fejlődésére. Kiemelten foglalkozunk annak a kérdésnek a megválaszolásával, hogy valójában mennyi Európát szeretnének a magyarok: mennyire erős az integráció mélyítésének és a nemzeti szuverenitás politikájának a hazai támogatottsága? Ennek jegyében megvizsgáljuk, hogy mely közpolitikai területeken szeretnének a magyarok az EU-nak hatásköröket adni, és mely kérdésekben tartanak azt szerencsésnek, ha kizárólag nemzeti hatáskörben lennének. Az uniós tagság és a nemzeti/uniós hatáskörök támogatása alapján új tipológiát is kidolgozunk az EU szerepével kapcsolatos hazai attitűdök besorolására. További fontos lépésként egy három komponensből (érzelmi, kognitív, viselkedési) álló átfogó „euroszepticismus indexet” alkottunk, amely lehetővé teszi a magyarok EU-hoz fűződő komplex kapcsolatának mérését. Részletesen bemutatjuk, hogy milyen társadalmi csoportokra a leginkább jellemző az euroszepticismus, és milyen tényezők teszik az egyént hajlamossá az EU-val kapcsolatos negatív attitűdökre.

Az elemzés megalapozásához 2021. augusztus 8-19. között közvélemény-kutatást végeztünk, melyben a Závecz Research volt a partnerünk. A személyes megkérdezéssel készült felmérés során elért 1000 fő életkor, nem, iskolai végzettség és településtípus szerint az ország felnőtt népességét reprezentálta. Az egyes szociodemográfiai csoportokon belüli bontások az arányok érzékeltetésére alkalmasak, ezekben az esetekben a megnövekvő hibahatár miatt a pontos számok tájékoztató jellegűek. Tekintettel a hat ellenzéki párt közös indulására a 2022-es országgyűlési választásokon, kiadványunkban a különböző táborokat az ebből fakadó bontásban (Fidesz-KDNP, ellenzéki közös lista, párt nélküli/bizonytalan szavazók) mutatjuk be. E hármas bontás egyben fedí is valamennyi, az adatfelvétel idején a teljes népességben legalább 5 százalékos nagyságú választói csoportot. A tanulmány elkészítéséhez köszönjük a Friedrich-Ebert-Stiftung támogatását.

Bízunk abban, hogy kötetünkkel hozzájárulunk a Magyarország uniós tagságával kapcsolatos választói vélemények tényalapú megismeréséhez, és ezáltal annak megértéséhez, hogy melyek a hazai EU-párti és euroszeptikus álláspontok főbb mozgatórugói.

Bíró-Nagy András

Vezetői összefoglaló

Az Európai Unió jelentése Magyarországon:
uniós pénzek, korlátozott szuverenitás, közösség, szabad mozgás

Kutatásunkban először arra kértük a válaszadókat, hogy mondják meg, mi az első három dolog, ami az Európai Unióval kapcsolatban az eszükbe jut. **A válaszadók közel harmada (32%) számára az uniós támogatások, és azok pozitív hatása Magyarország gazdaságára a leggyakoribb asszociáció, ha az Európai Unióra gondolnak.** Az uniós tagságból fakadó anyagi előnyök stabilan elsők: 2019-es felmérésünkben is az uniós források bizonyultak a leg-többször előforduló válasznak.

A dobogó második helyén azon általános pozitív vélekedések szerepelnek, amelyekkel a magyarok szintén közel egyharmada (31%) leírja az európai uniós tagság kedvező hatásait. **Ilyen pozitív asszociációk az erő, a szabadság, a boldogság, a lehetőségek széles palettája, a közös célok vagy a bizalom.** A pozitív vélemények mellett azonban az általános negatív asszociációk is gyakoriak. **A válaszadók 21 százaléka számára egy olyan Európai Unió képe rajzolódik ki, amely korlátozza a tagállamokat, elnyomó társadalmi, gazdasági és jogi szabályozásokkal tereli az országokat, valamint ideológiai nyomást gyakorol az európai állampolgárokra.**

Az Európai Unió, mint közösség szintén kiemelkedő helyet foglal el a spontán válaszok körében. **Minden ötödik válaszadó számára az Európai Unió a közösséget és a szövetséget reprezentálja (20%):** ebben az esetben a valahova tartozás érzése, a segítségnyújtás, az együttműködés és az egységesség gondolata jelent meg, jellemzően semleges vagy pozitív kontextusban. Ugyancsak kiemelt helyen szerepel a magyarok számára a **szabad mozgás: a külföldi munkavállalás és a könnyebb külföldi tanulmányok lehetősége (17%),** valamint a Schengeni egyezmény által biztosított szabad utazás (16%) lehetősége.

Összességében az látható, hogy a magyaroknak továbbra is főként pozitív véleményük van az Európai Unióról. A magyarok társadalom számára az EU-s tagság legfontosabb hozadéka az uniós források általi gazdasági fejlődés, a „határok nélküli Európa” gondolata és a szabad mozgás előnyei, valamint a közösséghez tartozás érzése és az európai értékek biztosítása. **Az első tíz leggyakoribb asszociáció közé negatívként mindössze az ideológiai, gazdasági és jogi „nyomás” által ihletett megjegyzések, és a migráció témája kerültek be.** A migráció jelentősé-

gének csökkenését mutatja, hogy míg 2019-ben a második leggyakoribb asszociáció volt az EU kapcsán, addig jelen kutatásunkban már csak a hetedik leggyakoribb válasz volt.

A magyarok az uniós tagságot elsősorban anyagi okok miatt tartják előnyösnek

Szinte teljes egyetértés mutatkozik abban, hogy a tagságunk legnagyobb előnye az Európai Unió által biztosított források és gazdasági fejlődés lehetősége. Amikor arra kértük a válaszadókat, hogy nevezzék meg szabadon az uniós tagság három legfontosabb előnyét, a megkérdezettek több mint kétharmada (70%) ezeket a gazdasági fejlődésre gyakorolt pozitív hatásokat választotta. Ettől jócskán lemaradva áll a második helyen a külföldi munkavállalás és tanulás lehetősége (32%). A dobogó harmadik fokára került a fizikai határok eltörlését biztosító és a **nemzetközi mobilitást** lehetővé tevő Schengeni egyezmény, amelyet a válaszadók negyede (25%) emelt ki. Emellett a **közös piac által biztosított előnyöket** (hatékony és közös külkereskedelem, minőségi áruforgalom, széles termékpaletta, közös vámunió stb.) is az egyik legfontosabb pozitívumként értékeli a magyarok 17 százaléka.

Az uniós tagság legnagyobb hátrányai: túlzott szabályozás, migráció, nemzeti szuverenitás gyengülése, másodrangú gazdasági pozíció

Megvizsgáltuk azt is, hogy a magyarok véleménye szerint melyek azok a szempontok, amelyek a legnagyobb hátrányok közé sorolhatók. A legnagyobb hátrányok között a **válaszadók egyharmada (30%) a túlzott szabályozást** emelte ki. Míg 2019-ben a magyarok a **migrációt** tartották az EU-s tagság legnagyobb hátrányának, addig ma már ezt jóval kevesebben látják súlyos gondnak (24%), és le is szorult a téma a második helyre. A válaszadók ötöde (19%) pedig egyértelműen úgy éli meg (és a hátrányok között egyből azt mondja), hogy **Magyarország nemzeti szuverenitása csökken** az uniós tagsággal.

A spontán válaszok között gyakran visszatérő elem az is, hogy a vágyott gazdasági fejlődés, az európai életszínvonal elérése mai napig nem valósult meg, így a hétköznapiakban továbbra is érzékelhető **a gazdasági egyenlőtlenség (16%) az egyes tagországok között**. Ehhez kapcsolódóan sokakat aggaszt a **hazai vállalkozások hátránya kerülease** is a multinacionális vállalatokkal szemben.

Külön kérdéssel vizsgáltuk a kormányzati kommunikáció azon gyakori kijelentésének népszerűségét, miszerint „a brüsszeli bürokraták rá akarják erőltetni a magyar emberekre az akarukat”. **A magyarok fele (50%) egyetért ezzel az állítással, míg a megkérdezettek 42 százaléka nem ért egyet azzal, hogy a brüsszeli bürokraták ránk**

erőltetnék az akaratukat. Ez a vélemény nem meglepő módon a Fidesz-KDNP szavazói körében elterjedtebb: több mint kétharmaduk (70%) osztja a kormányzati kommunikációs panelt, azonban a párt nélküliek közel fele (47%) és az ellenzékiek körében is minden harmadik (33%) megkérdezett azonosulni tud a fideszes narratívával.

Az uniós forrásokért maradnánk bent, a szuverenitás megőrzéséért lépnénk ki

Külön megkérdeztük a válaszadókat, hogy egy Magyarország EU-tagságáról szóló esetleges népszavazáson mivel indokolnák meg a döntésüket. **A fenti adatokból logikusan következik, hogy a legfontosabb motiváció Magyarországon az uniós tagsági melletti voksolásra az uniós támogatások, illetve azok pozitív gazdasági hatásai (30%).** Általános pozitív asszociációkkal (22%) is sokan indokolják a bennmaradás melletti elkötelezettségüket: ezek a válaszok általában valamilyen pozitív tónusú főnevet (például az erő, a bizalom, a lehetőségek) vagy azt hangsúlyozzák, hogy tagságunknak sokkal több előnye, mint hátránya van. Jelentős mértékben elmaradva ezektől az európai közösséghez tartozás (13%) következik, illetve a gazdasági, társadalmi-politikai és katonai biztonság (9%). A nyitott határok és mobilitási lehetőségek mindössze a válaszok 7 százalékát adták, amikor az uniós tagság melletti szavazás mögötti legfontosabb érvre kérdeztünk rá.

A szuverenitás megőrzése (34%) a legfontosabb motiváció abban az esetben, ha valaki az uniós tagság ellen szavaz. A kilépésre szavazók közül minden ötödik (21%) azért szavazna a tagság ellen, mert szerintük az Európai Unió támadásokat indít a magyar kormány ellen. Hasonló mértékű azon megkérdezettek aránya (18%), akiknek általában véve negatív véleménye van az Európai Unióról. Ebben az esetben a válaszadók rendszerint azt hangsúlyozták, hogy a számos konfliktus és viszály gátolja a fejlődés lehetőségét, valamint többen csalódtak is az uniós tagságban.

Az Európai Unió hatása Magyarország fejlődésére: visszaesés a pozitív értékelésekben

Az utóbbi években a kutatásunkban vizsgált valamennyi témakörben (nyugati termékekhez való hozzáférés, életszínvonal, gazdaság, mezőgazdaság, környezet) csökkent valamelyest azok aránya, akik az EU hatását pozitívnak tartják. **A magyarok többségének (52%) véleménye szerint a vizsgált szempontok közül Magyarország uniós csatlakozása óta a leginkább a nyugati termékekhez és szolgáltatásokhoz való hozzáférés javult.** Ez a három évvel ezelőtti kutatásunkhoz képest 6 százalékponttal alacsonyabb arány, és ilyen mértékben nőtt a negatív véleményeket osztók száma is.

Az általános életszínvonalra gyakorolt hatás terén három, közel azonos tábor rajzolódik ki: a magyarok harmada szerint javult az általános életszínvonal (32%), további egyharmad szerint romló tendenciákat (31%) hozott az európai uniós csatlakozás, míg 37 százalék úgy gondolja, hogy se nem javult, se nem romlott a helyzet. **Az általános életszínvonalal kapcsolatos véleményekben számottevő visszaesés mutatható ki:** míg 2019-ben a megkérdezettek 42 százaléka gondolta úgy, hogy javult az életminőség Magyarországon az uniós tagságnak köszönhetően, addig jelen kutatásunkban 10 százalékponttal kevesebben osztották ezt a véleményt. Emellett 15 százalékponttal nőtt az elégedetlenek száma is.

A magyarok fele gondolja úgy, hogy Magyarország nettó haszonélvezője az uniós költségvetésnek

A magyarok többsége (53%) vélekedik úgy, hogy Magyarország nem fizet be több pénzt az Európai Unió költségvetésébe, mint amennyit onnan visszakapunk, míg a megkérdezettek szűk harmada (29%) szerint nettó befizetői vagyunk az uniós költségvetésnek. Egy eltérő szövegezéssel feltett kérdésre 2019-ben 22 százalék gondolta úgy, hogy Magyarország kevesebb pénzt kap az EU-tól, mint amennyit befizet.

A politikai hovatartozás meghatározó jelentőséggel bír abban, hogy az adott megkérdezett miként látja Magyarországi uniós tagságának pénzügyi mérlegét. Míg a kormánypárti szavazók 42 százaléka szerint több pénzt fizetünk be a közös kasszába, mint amennyit onnan kapunk, addig csak feleannyian vélekednek erről így az ellenzéki szavazók (20%) és a párt nélküliek körében (24%).

Az ellenzéki és a fővárosi szavazók érzékelik a leginkább az uniós tagság előnyeit

A nettó haszonélvezői pozíció érzékelése mellett a magyarok többsége (59 százaléka) azzal is egyetért, hogy az átlagemberek számára jobb lehetőségek kínálóznak amiatt, hogy Magyarország az Európai Unió tagja. Minden harmadik megkérdezett (33%) azonban ezzel sem ért egyet. A kormánypárti és az ellenzéki szavazók között óriási az eltérés a kérdés megítélésében. Az ellenzékiek több mint kétharmada (70%) érzékeli a többlet lehetőségeket, míg a kormánypártiaknak csak a fele (49%) osztja ezt a nézetet. Emellett a budapestiek (69%) érzékelik a leginkább az uniós tagságból fakadó előnyöket, és valamivel kevésbé látják így a megyeszékhelyeken (59%), a kisvárosokban (61%) és a községekben (52%) élők.

Nemzeti vagy uniós hatáskörök: kiegyenlített közpolitikai preferenciák

Kutatásunkban arra is megkértük a válaszadókat, hogy jelöljék meg 19 szakpolitikai terület esetében, hogy véleményük szerint mi lenne az ideális: nemzeti hatáskörben kellene lennie, kizárólag EU-s hatáskörben kellene lennie, vagy közösen kellene szabályozni? **8 olyan terület van, ahol a magyarok abszolút többsége szuverenista állásponton van (kizárólag tagállami hatáskört szeretne), míg 9 szakpolitika esetén az integrációpártiak vannak abszolút többségben (vagyis azok, akik szeretnék, hogy megosztott vagy kizárólag EU-s hatáskörben legyen az adott szakpolitika).** A bevándorlási politika esetében az ellenzőkkel (49%) közel azonos arányban vannak azok, akik szeretnék, hogy legyen az EU-nak valamilyen szintű beleszólása a magyar bevándorlási politikába (47%). Hasonlóan kiegyenlített a szuverenisták és integrációpártiak aránya az egészségügyet illetően (49% vs. 48%).

A megkérdezettek abszolút többsége szerint kizárólag tagállami hatáskörben kéne lennie a lakásügynek (64%), állami földtulajdon és vízgazdálkodás (64%), valamint a pénzügyi szektor szabályozásának (58%), az oktatáspolitikának (58%), a kormányzati működésnek (57%), a munkaügynek (54%), a szociálpolitikának (51%) és a mezőgazdaságnak (50%).

Az integrációpártiak vannak abszolút többségben a környezetvédelem (67%), a technológiafejlesztés (63%), az energiapolitika (62%), a külkereskedelem (61%), a biztonságpolitika (60%), a közlekedéspolitika (54%), az igazságügy és bűnüldözés (53%) és a polgári jogok (51%) területein. A magyarok tehát főként olyan területeken szeretnék uniós együttműködést, amelyek esetében a tagállami szabályozás vélhetően kevésbé hatékony fellépést eredményezne nemzetközi szintén. Egyértelműen ilyennek számítanak a klímavédelmi, az energetikai, a védelmi és biztonságpolitikai kihívások, valamint a közlekedési infrastruktúra fejlesztése vagy az innováció- és technológiafejlesztés is.

Fontos hozzátenni, hogy az integrációpárti válaszadóknak a döntő többsége megosztott hatáskört szeretne, míg a magyaroknak csak a töredéke (2-8%) szeretne kizárólag EU-s hatáskört az egyes szakpolitikák esetén. A legtöbben a környezetvédelem területén adnák át teljes mértékben az EU-nak az irányítást (8%). A kizárólagos uniós hatáskört kívánók aránya egyik esetben sem lépi át a 10 százalékos határt.

A magyarok relatív többsége européer, de minden negyedik válaszadó a „nemzetek Európája” koncepciót támogatja

Fontosnak tartottuk, hogy az EU-s tagság támogatása mellett a nemzeti és az uniós hatáskörökkel kapcsolatos attitűdök alapján is kategorizáljuk a válaszadókat. Ez azért is fontos, hogy a „menni vagy maradni” kérdésen túlmutató, árnyaltabb képet kapjunk arról, hogy miként látják a magyarok az ország helyét és jövőjét az Európai Unióban.

A magyar társadalmon belül relatív többségben vannak az européer válaszadók (44%), vagyis azok, akik maradás-pártiak és egyben támogatják azt is, hogy legyen Brüsszelnek beleszólása a legtöbb szakpolitikai terület irányításába. Igazán szembetűnő ugyanakkor, hogy az ország EU-tagságát támogató válaszadók számottevő része is szembelyezkedik azzal, hogy a hatáskörökből az uniós intézményeknek is jusson. **Tipológiánk alapján a magyarok több mint negyede (27%) a „nemzetek Európája” koncepciót támogatja, vagyis az EU-tagságot a szuverenitás jelentős feladása nélkül.**

A kilépés-párti válaszadók nagy része konzisztens (5%), vagyis a HUXIT-támogatása mellett azt se szeretné, hogy az EU-nak beleszólása legyen a szakpolitikák többségébe. Nem elhanyagolható azonban az inkonzisztens kilépés-pártiak aránya sem (3%). A magyarok ötöde semleges vagy nincs határozott álláspontja (21%).

A Fidesz szavazók között kimagasló mind a konzisztens (12%), mind az inkonzisztens (5%) kilépés-pártiak aránya. **Csaknem minden ötödik fideszes az EU-ból való kilépésre szavazna. Ugyancsak a kormánypártiak között van a „nemzetek Európája” koncepciónak is a legtöbb támogatója (31%), közel ugyanannyi, mint ahány européer fideszest találunk (30%).** Az ellenzékiek között mindössze 2-2% a konzisztens és inkonzisztens kilépés-pártiak aránya. **Fontos kiemelni, hogy közel háromszor annyi européer ellenzéki van (64%), mint „nemzetek Európájában” gondolkozó (22%).**

A kormánypártiak a környezetvédelmet, az ellenzékiek az egészségügyet delegálnák a legszívesebben uniós hatáskörbe

Azt is megvizsgáltuk, hogy a magyarok véleménye szerint melyek azok a szakpolitikai területek, amelyeket a legszívesebben látnának EU-s hatáskörben. A felsorolt 19 szakpolitika közül legfeljebb hármat választhattak a megkérdezettek. **Közel minden harmadik válaszadó (29%) a környezetvédelem terén látna a legszívesebben uniós hatáskört.** Második helyen, a megkérdezettek 26 százalékának véleménye alapján az egészségügy áll. A technológiafejlesztés, illetve a védelmi- és biztonságpolitika végzett a dobogó harmadik fokán: minden ötödik megkérdezett

(19%) tartja prioritásnak, hogy ezeken a területen legyen uniós hatáskör.

A teljes népességhez képest a fideszesek prioritásaiban az a fő különbség, hogy az egészségügy nem került dobogós helyre. **A kormánypárti szavazóknál is a környezetvédelem viszont az első (31%), ha esetleges uniós hatáskörökről van szó.** Jelentős mértékben elmaradva a második helyen a védelmi és biztonságpolitika található: minden ötödik kormánypárti szavazó (22%) tekinti prioritásnak, hogy európai együttműködés legyen ezen a területen. Szintén minden ötödik (21%) kormánypárti szavazó kifejezetten szeretné, ha az EU befolyása érvényesülne a *technológiafejlesztési területen*.

Az ellenzéki együttműködésre szavazók a legszívesebben az egészségügy szabályozását (32%) delegálnák uniós hatáskörbe a jövőben. Minden negyedik ellenzéki szimpatizáns (27%) tekinti prioritásnak, hogy a környezetvédelem és a klímapolitika európai együttműködés által legyen szabályozva. **Az ellenzéki együttműködésre szavazók egy jelentős része (20%) elégedetlen a polgári jogok magyarországi helyzetével, így több Európát látnának szívesen a szólásszabadsághoz, a diszkrimináció tilalmához vagy a magánszféra védelméhez kapcsolódó szabályozásokban.**

Az euró bevezetésének gondolatát a magyar társadalom kétharmada (64%) támogatja. Ez 7 százalékpontos emelkedést jelent a 2019-es helyzethez képest (57%). Ezzel párhuzamosan az ellenzők aránya 34%-ról 27%-ra csökkent. Míg a Fidesz-KDNP szavazói (58%) és a párt nélküliek (56%) körében szűk többség szeretné, ha a forint helyett az egységes európai valuta lenne Magyarország hivatalos fizetőeszköze, addig az ellenzékiek háromnegyede (73%) tartaná helyesnek, ha belépnénk az eurózónába.

A magyarok jobban bíznak az uniós intézményekben, mint a hazaiakban

A megkérdezettek fele bízik az Európai Unió Bíróságában (50%), és valamivel kevesebben az Európai Parlamentben (46%), de mindkét érték jóval magasabb, mint amennyien azt gondolják, hogy a magyar bíróságokban (37%) vagy a hazai parlamentben (35%) érdemes bízni. Míg az európai intézmények esetében többen vannak azok, akik inkább bíznak bennük, addig a vizsgált magyar intézményeknél már nem ez a helyzet. A magyar bíróságokban ugyanannyian bíznak, mint akik nem bíznak (37%), az Országgyűlés esetén pedig 7 százalékponttal magasabb azok aránya, akik nem bíznak az intézményben (42%-35%). Érdekesként hozzá lehet tenni, hogy sem az európai, sem a hazai intézményekben nem olyan erős a bizalom, mint a tudósokban (63% bízik a tudományos élet szereplőiben, és csak 11% bizalmatlan velük szemben).

Euroszepticismus index: a magyarok fele tekinthető EU-pártinak

Kutatásunkban részletesen bemutattuk, hogy milyen társadalmi csoportokra a leginkább jellemző az euroszepticismus, és milyen tényezők teszik az egyént hajlamossá az EU-val kapcsolatos negatív attitűdökre. Ennek érdekében új módszert dolgoztunk ki az egyének EU-hoz fűződő komplex kapcsolatának mérésére.

Az érzelmi euroszepticismus index azt jelzi, hogy az egyének milyen érzéseket táplálnak az EU irányába. A kognitív euroszepticismus index-szel azt mérjük, hogy a magyarok miként ítélik meg az ország EU-tagságát. A viselkedési euroszepticismus pedig azt mutatja, a válaszadók mennyire lennének hajlandók ténylegesen tenni az EU-val szembeni támogatásuk/kritikájuk kifejezése érdekében. A három komponens indexből létrehoztunk egy átfogó „euroszepticismus indexet”.

Az átfogó euroszepticismus indexünk alapján a magyarok közel fele (49%) mondható egyértelműen EU-pártinak. Jóval alacsonyabb az EU-val szemben semleges (6%) és euroszeptikus válaszadók aránya (12%). Ugyanakkor a válaszadók harmadára nem tudtuk kiszámolni az EU-s attitűdök mindhárom dimenzióját felölelő mérőszámunkat.

Ezzel szemben az érzelmi komponens indexnél kifejezetten kevés adat hiányzott (7%). **A magyarok abszolút többsége (54%) érzelmi szinten az EU-t támogató attitűdökkel rendelkezik.** A válaszadók közel negyede semleges (23%), ennél alacsonyabb az érzelmi alapú euroszeptikusok aránya (16%).

A kognitív mérőszámunk alapján szintén a magyarok közel fele mondható EU-pártinak (48%). A magyarok több mint tizede semlegesén értékeli Magyarország EU-tagságát (13%). Hasonló arányban vannak a kognitív értékelés alapján euroszeptikus válaszadók (12%). **Kifejezetten magas ennél az indexnél a hiányzó index értékek aránya (27%), ami arra mutat rá, hogy sokaknak nincs kiforrott véleménye arról, hogy miként hat az EU-tagság az országra vagy a személyes életükre.**

A viselkedési mérőszám egyértelmű képet mutat. **A magyarok kétharmada (66%) teljesen semleges, vagyis nem foglalnának nyilvánosan állást se az EU mellett, se az EU ellen** – legyen szó egy Facebook kommentről, baráti beszélgetésről, vagy utcai demonstráción való részvételről. A magyarok közel tizede mondható politikai cselekvésre is hajlandó, vagyis könnyen mobilizálható euroszeptikusnak (9%). Ennél egy fokkal magasabb a potenciálisan aktív EU-pártiak aránya (15%).

Többváltozós regressziós elemzésekkel is vizsgáltuk, hogy milyen összefüggés van az egyes szociodemográfiai tulajdonságok és az euroszkepticizmus különböző mérőszámai között. Az átfogó euroszkepticizmus indexre egyedül a nemnek volt szignifikáns hatása. A nők valamelyest kevésbé euroszkeptikusak, és ennek a különbségnek a forrása az érzelmi alapú euroszkepticizmus alacsonyabb szintjéből ered. Az érzelmi euroszkepticizmusra hatással van az életkor és a lakhely is. A 30 év alattiakhoz képest szignifikánsan negatívabb érzelmeket társítanak az EU-hoz a 30-39 évesek és a 60 év felettiak. **A budapestiekhez képest szignifikánsan kevésbé jellemző az érzelmi alapú euroszkepticizmus a falvak lakóira. A kognitív euroszkepticizmus azonban jobban jellemző erre a csoportra: a községekben élő emberek átlagosan károsabbnak ítélik meg Magyarország EU-tagságát.**

A fentiekből kiderül, hogy a részletes attitűdvizsgálat alapján érdemben kevesebben tekinthetők valóban EU-pártiaknak (49%), mint amekkora az EU-tagság támogatottsága (felmérésünkben 70%).

Ami egy potenciális népszavazást illeti, az összes társadalmi és politikai csoportban jelentős többségben vannak azok, akik egy EU-tagságról szóló referendumon a maradásra szavaznának. A Fidesz szavazói között csak 61% az EU-tagság támogatóinak aránya, miközben kiugróan magas, 17% a kilépés-pártiak aránya, és 22% a bizonytalanok aránya. Az ellenzékiek között azonban nagy többségben vannak az EU-pártiak (86%), nagyon kevés a kilépés-párti (4%) és csupán minden tizedik ellenzéki bizonytalan a kérdésben (10%).

Az életkori csoportok között egy markáns mintázat látszik: a 60 év felettiak körében 12-13 ponttal alacsonyabb a maradáspártiak aránya (62%), mint a fiatalabb korcsoportokban (74%-75%). Hasonló trendet látunk a végzettség szerinti kategóriáknál. A legfeljebb 8 általánost végzettek körében szavaznának a legkevesebben a maradásra (63%), ez az arány 8-13 százalékponttal elmarad a magasabb végzettségűektől (71-76%).

Az euroszkepticizmus gyökerei Magyarországon

Többváltozós regressziós elemzésekkel azt vizsgáltuk, hogy milyen tényezők hatnak az euroszkepticizmus indexekre, valamint az euroszkepticizmusnak egy egyszerűbb (bár tökéletlen) mérőszámára, a kilépés-pártiság valószínűségére. Az elemzéseinkkel az előzetesen megfogalmazott hipotéziseinket teszteltük. Ennek az eredményét az 1. táblázat foglalja össze. A 12 hipotézisünknek a felét tudtuk elfogadni.

Az euroszkepticizmus politikai gyökereiről szóló mindhárom hipotézisünket elfogadtuk. **A feltételezéseinkkel összhangban a kormánypártiság, a markáns társadalmi-kulturális jobboldaliság és a gazdasági baloldaliság egyaránt növeli az euroszkepticizmus szintjét.** A társadalmi-kulturális jobboldal irányába haladva átlagosan növekszik az euroszkepticizmus szintje, míg a gazdasági jobboldal irányába haladva csökken ez az érték. **A társadalmi-kultu-**

rális ügyek közül a multikulturalizmus-ellenesség és a szuverenitás-pártiság járt egyértelműen együtt az euroszkepticizmus növekedésével. A gazdasági ügyek közül két baloldali álláspont, az újraelosztás támogatása és a piacellenesség növeli az euroszkepticizmus szintjét. A piacellenesség egyben növeli az kilépés-pártiság valószínűségét is. Ellenben az EU-ellenesség jellemzőbb azokra a jobboldali állásponton lévő válaszadókra, akik inkább az egyén felelősségét hangsúlyozzák az állami segítség helyett.

A populista euroszkepticizmusról szóló hipotéziseinket nem tudtuk elfogadni. A társadalmi státusz féltése nem befolyásolta szignifikánsan az euroszkepticizmus egyéni szintjét. A gazdasági nehézségek szerinti bontás a leíró statisztikákban még látható különbségeket mutatott. A jelentős nehézségeket tapasztaló csoportban volt a legmagasabb a kilépés-pártiak aránya és ebben a csoportban magasabb volt az euroszkepticizmus index átlaga is. A többváltozós elemzésünkben azonban ez a hatás már nem mutatott túl a hibahatáron. Az elitellenességnek szignifikáns volt a hatása, de a feltételezéseinkkel ellentétes irányú. Minél kritikusabb volt a politikai elitekkel egy válaszadó, annál kevésbé volt rá jellemző az euroszkepticizmus.

A gyereknevelési preferenciákkal mért tekintélyelvűségnek azonban szignifikáns hatása volt. Az egyáltalán nem tekintélyelvű válaszadóknak csupán 4 százaléka, míg a teljes mértékben tekintélyelvű megkérdezetteknek már 13 százaléka támogatná Magyarország kilépését az EU-ból. **A nem tekintélyelvű** válaszadók körében 80%, a tekintélyelvű megkérdezettek között viszont mindössze 63% az EU-tagság támogatottsága. Egy lehetséges magyarázat lehet ezekre az eredményekre, hogy a populizmusra fogékony magyarok Brüsszelt nem a gazdasági és társadalmi státuszukat veszélyeztető elitekkel azonosítják, hanem egy olyan ellenségnek látják, ami a társadalmi-kulturális rendet veszélyezteti.

A szociálpszichológiai tényezőkről szóló feltételezéseink közül igazolni tudtuk, hogy a társas elszigeteltség növeli az euroszkepticizmust, ami egy alapvetően negatív, „tagadásra épülő” attitűd. Ugyanakkor a másik hipotézisünk nem igazolódott: a pszichológiai jóllétnek nem volt szignifikáns hatása az euroszkepticizmus indexre. Fontos azonban megjegyezni, hogy a magasabb pszichológiai jóllét csökkentette a kilépés-pártiság valószínűségét.

A szakirodalom nagy hangsúlyt fektet a nemzetköziség, a külföldi tapasztalatok és barátok, valamint az európai identitás kapcsolatára. Az erre vonatkozó hipotéziseink közül kettőt tudtunk igazolni. **A kozmopolita attitűdök és az euroszkepticizmus valóban ellentétes kapcsolatban állnak egymással. A külföldi kapcsolati háló csökkentette az euroszkepticizmus szintjét – ez elsősorban a nemzetközileg mélyen beágyazott emberekre volt igaz.** Ezért az erre vonatkozó hipotézisünket részben elfogadtuk. Az EU-tagság támogatottsága azoknál a válaszadók-nál kifejezetten magas, akiknek vannak aktív külföldi kapcsolatai (80%-85%). Alacsonyabb a maradás-pártiak aránya azok között, akiknek nincs külföldi ismerőse (68%), valamint azok körében, akiknek vannak külföldi ismerősei, de nem tartják a kapcsolatot (59%).

Meglepő módon a nyelvtudás nem befolyásolta érdemben se az euroszkepticizmus szintjét, se a kilépés-pártiság valószínűségét. A feltételezéseinkkel ellentmondó eredményt mutat azonban, hogy szignifikánsan növelte az euroszkepticizmus szintjét az, ha valaki rendszeresen jár külföldre és az is, ha valaki élt korábban más EU-s tagállamban. Ezek a külföldi tapasztalatok szignifikánsan növelték a HUXIT-támogatásának a valószínűségét is. Ennek a lehetséges magyarázata, hogy azért jellemzőbb az euroszkepticizmus a korábban külföldön élt emberekre, mert elképzelhető, hogy ők azok, akik csalódtak és ezért visszatértek Magyarországra. Hasonlóan a rendszeresen külföldre járók között is sokan lehetnek olyan szezonális munkások, akik nem pozitív élményekkel térnek haza. Ezzel konzisztens az is, hogy a rendszeresen külföldre járó válaszadók a többsége átélte a múltban valamilyen gazdasági nehézséget, valamint hogy ezen válaszadók több mint harmada nem beszél idegen nyelvet.

Végezetül, érdemes megjegyezni, hogy az EU-val kapcsolatos tudás és az uniós tagság támogatása között egy látványos kapcsolatot látunk: az EU-pártiság aránya az EU-s tudásszinttel együtt meredeken növekszik. Három kérdésből álló tudástesztünkön azok között, akik egy kérdésre se tudtak helyesen válaszolni, 46 százalékos volt az EU-pártiak aránya, míg a három helyes választ adók között 82% volt ez az arány. A legtöbb HUXIT-támogató az alacsony EU-s tudásúak között volt (17%). Az euroszkepticizmus index átlaga is csökken az EU-s tudásszinttel, bár a közepes és magas tudásszintű csoportoknál azonos ez a szám.

1. táblázat

A hipotézis tesztek eredménye

Az euroszkepticizmus politikai gyökerei	
H1: Fidesz támogatóira jobban jellemző az euroszkepticizmus, mint az ellenzékiekre	Igazoltuk
H2: Minél inkább baloldalként azonosítja magát valaki a gazdasági bal-jobb skálán, annál inkább jellemző rá az euroszkepticizmus	Igazoltuk
H3: Minél inkább jobboldalként azonosítja magát valaki a társadalmi-kulturális bal-jobb skálán, annál inkább jellemző lesz rá az euroszkepticizmus	Igazoltuk
A populista euroszkepticizmus	
H4: Az elitellenes attitűdök pozitívan korrelálnak az euroszkepticizmussal	Ellentétes eredmény
H5: Az euroszkepticizmus jobban jellemző azokra, akiknek jelentősebb gazdasági nehézségei voltak a múltban	Nem igazoltuk
H6: A félelem a társadalmi státusz elvesztésétől pozitívan korrelál az euroszkepticizmussal	Nem igazoltuk
Az euroszkepticizmus szociálpszichológiai okai	
H7: A társas elszigeteltség pozitív összefüggésben áll az euroszkepticizmussal	Igazoltuk
H8: A pszichológiai jóllét negatívan összefüggésben áll az euroszkepticizmussal	Nem igazoltuk
Az euroszkepticizmus és a nemzetköziség kapcsolata	
H9: A nemzetközi kapcsolatok kiterjedtsége és mélysége negatív összefüggésben áll az euroszkepticizmussal: minél több aktív külföldi kapcsolata van valakinek, annál kevésbé lesz euroszeptikus.	Igazoltuk (részlegesen)
H10: A külföldi tapasztalatok mennyisége negatív összefüggésben áll az euroszkepticizmussal: minél több időt töltött más EU-tagállamban valaki, annál kevésbé lesz euroszeptikus.	Ellentétes eredmény
H11: Azok, akik beszélnek idegen nyelvet, kevésbé lesznek euroszeptikusak	Nem igazoltuk
H12: Minél inkább kozmopolita valaki (egy lokalista-kozmosopolita értékskálán elfoglalt pozíciója alapján), annál kevésbé lesz euroszeptikus	Igazoltuk

1. Magyarország uniós tagságának mérlege az állampolgárok szemében

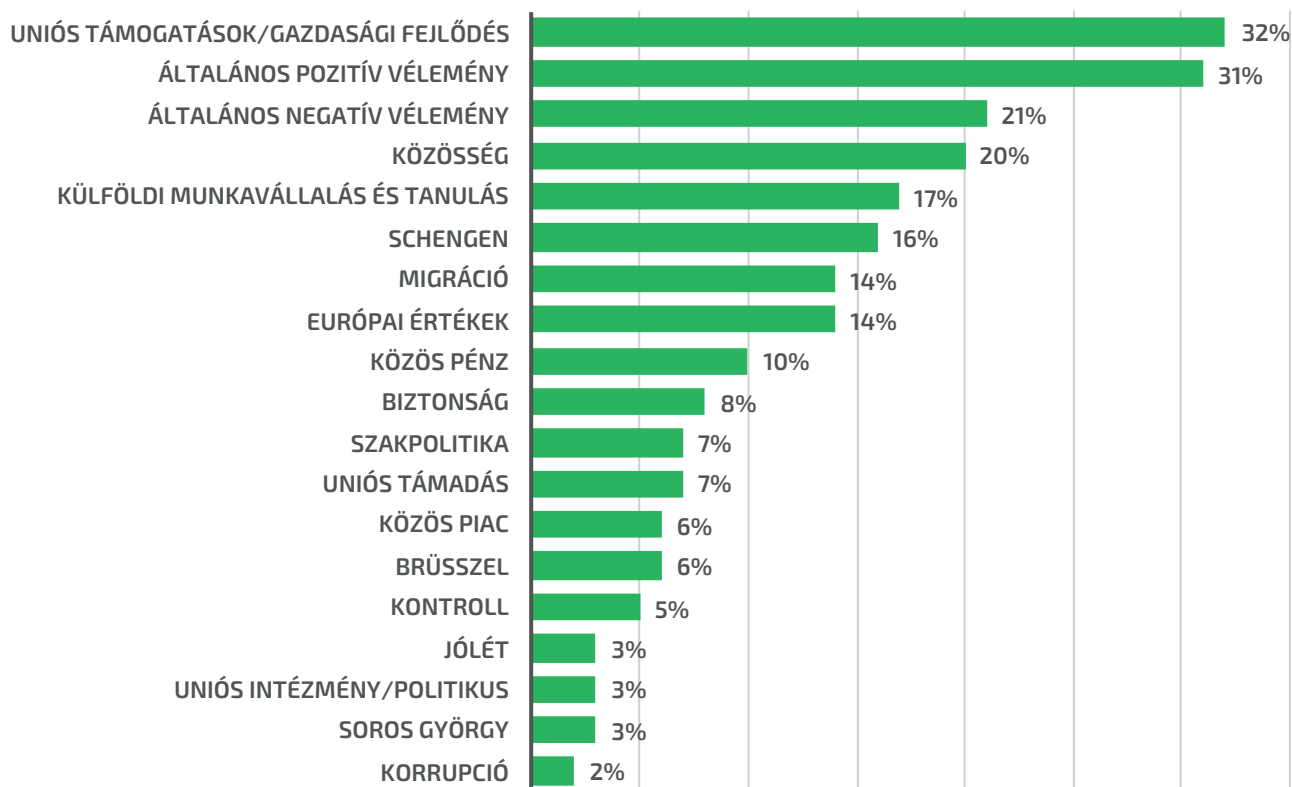
1.1. Az Európai Unió jelentése a magyarok számára

Kutatásunkban először arra kértük a válaszadókat, hogy mondják meg, mi az első három dolog, ami az Európai Unióval kapcsolatban az eszükbe jut. A nyitott kérdés esetében legfeljebb három dolgot nevezhettek meg. Az 1000 fős reprezentatív mintából összesen 886 megkérdezett tudott legalább egy választ adni a feltett kérdésre (1. ábra), illetve összesen 2035 választ regisztráltunk (2. ábra).

A válaszadók közel harmada (32%, 287 említés) számára az *uniós támogatások, és azok pozitív hatása Magyarország gazdaságára* a leggyakoribb asszociáció, ha az Európai Unióra gondolnak. 2019-es felmérésünkben is az uniós források bizonyultak a legtöbbször előforduló válasznak.

1. ábra

Az Ön számára mi az első három dolog, ami az Európai Unióval kapcsolatban az eszébe jut?
(Összes válaszadó körében, N=886, %)

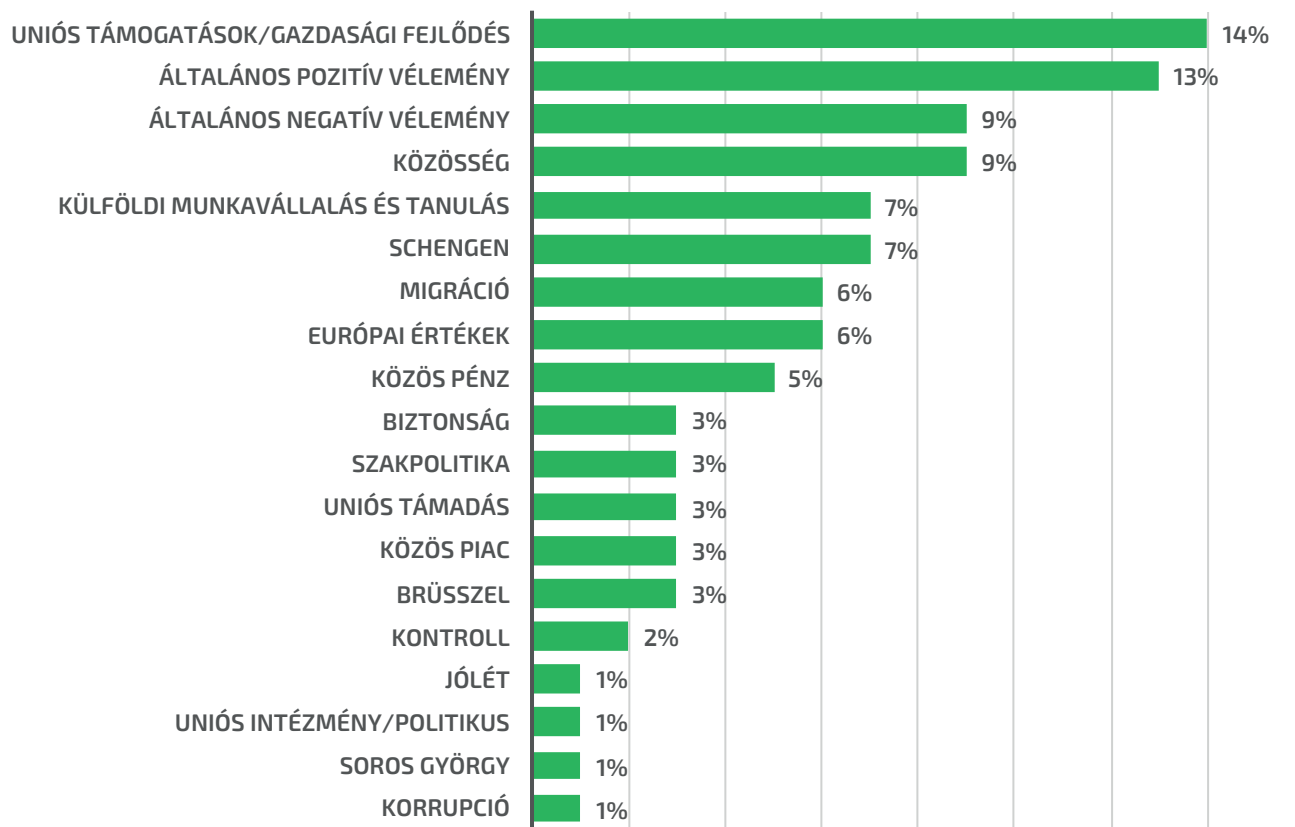

A dobogó második helyén azon *általános pozitív vélekedések* szerepelnek, amelyekkel a magyarok szintén közel egyharmada (31%) leírja az európai uniós tagság kedvező hatásait. Ilyen pozitív asszociációk az *erő*, a *szabadság*, a *boldogság*, a *lehetőségek széles palettája*, a *közös célok* vagy a *bizalom*. Míg a 2019-es felmérésünk esetében az összes említés mindössze 4 százaléka reflektált általános pozitív aspektusra, addig jelen kutatásunkban 9 százalékponttal több (13%, 273 említés összesen) ilyen választ regisztráltunk. Az Európai Unió, mint közösség szintén kiemelkedő helyet foglal el a spontán válaszok körében. Minden ötödik válaszadó számára az Európai Unió a *közösséget*

és a szövetséget reprezentálja (20%): ebben az esetben a valahova tartozás érzése, a segítségnyújtás, az együttműködés és az egységesség gondolata jelent meg, jellemzően semleges vagy pozitív kontextusban (összesen 177 említés, ami az összes válasz 9 százaléka).

2. ábra

Az Ön számára mi az első három dolog, ami az Európai Unióval kapcsolatban az eszébe jut? (Összes említés körében, N=2035, %)

A pozitív vélemények mellett az *általános negatív asszociációk* is gyakoriak. A válaszadók 21 százaléka számára egy olyan Európai Unió képe rajzolódik ki, amely korlátozza a tagállamokat, elnyomó társadalmi, gazdasági és jogi szabályozásokkal tereli az országokat, valamint ideológiai nyomást gyakorol az európai állampolgárokra. A 2019-es felméréssel összehasonlítva némi növekedés is kimutatható az általános negatív vélemények tekintetében: míg a korábbi kutatásunkban a válaszok 6 százaléka tartozott ebbe a kategóriába, addig jelen kutatásunkban az összes válasz 9 százaléka (összesen 186 említés) volt ide sorolható.

Szintén kiemelt helyen szerepel a magyarok számára a szabad mozgás: a *külföldi munkavállalás és a könnyebb külföldi tanulmányok lehetősége*, valamint a *Schengeni egyezmény* által biztosított szabad utazás lehetősége: előbbi esetben a megkérdezettek 17, utóbbi esetben 16 százaléka utalt valamilyen formában ezen pozitív hatásokra.

A migráció jelentőségének csökkenését támasztja alá az, hogy míg 2019-ben a második leggyakoribb asszociáció volt az EU kapcsán, addig jelen kutatásunkban már csak a hetedik leggyakoribb válasz volt (a megkérdezettek 14 százaléka utalt rá spontán módon).

Az *európai közösség alapvető értékeire*, mint például a demokráciára, a jogállamiságra vagy az alapvető emberi jogok tiszteletben tartására szintén a magyarok 14 százaléka asszociált. Míg 2019-ben a válaszok mindössze 3 százaléka emelte ki az európai értékek valamelyikét, addig ezúttal több mint 100 alkalommal (122 említés, 6%) kaptunk ilyen típusú választ. A *közös valuta*, az euró, illetve annak bevezetésének vágya minden tizedik válaszadó számára (10%) azonnali asszociáció, míg a *közös piac* előnyei szintén nem elhanyagolható szerephez jutnak (a válaszadók 6 százaléka említette). Az uniós tagság által biztosított gazdasági, társadalmi vagy katonai *biztonság* a magyarok 8 százaléka számára az egyik legfontosabb fejlemény, ami az EU tagságból fakad (összesen 71 említés, ami a beérkezett válaszok 4 százaléka).

A magyar kormányzati kommunikáció által súlykolt „*Uniós támadások*” mindössze 7 százaléknak jutott eszébe az első három dolog között (összesen 59 említés, amely a válaszok 3 százalékát adta). E válaszadók szerint az Európai Unió szisztematikus támadást intéz az Orbán-kormány és a magyar emberek ellen, amelynek célja, hogy bizonyos szabályozásokat és elveket ráerőltessenek az országra. Emellett a megkérdezettek 3 százalékának *Soros György* személye is azonnal eszébe jut az Európai Unióval kapcsolatban.

Az Európai Unió döntéshozatalban való részvételre utalt a válaszadók 5 százaléka: véleményük szerint fontos szempont, hogy Magyarország hatást tud gyakorolni és *kontrollálni* tudja azt, hogy az európai közösség a jövőben milyen irányba fejlődik tovább. Bizonyos *Európai Unió intézményekre* (például az OLAF-ra vagy az Európai Ügyészségre) vagy *politikuskra* (főképp magyar európai uniós politikuskra) a válaszadók 3 százaléka utalt összesen 28 említéssel. Emellett a magyarok 3 százaléka az Európai Unióra a nyugati életszínvonal és *jólét* szimbólumaként

asszociál (30 említés). Az, hogy a hazánkba érkező források egy jelentős részét ellopják, és az uniós pénzek felhasználását beárnyékolja a *korruptió*, a válaszadók 2 százalékának az első gondolata az EU-ról.

Összességében az látható, hogy a magyaroknak továbbra is főként pozitív véleményük van az Európai Unióról. A magyarok társadalom számára az EU-s tagság legfontosabb hozadéka az uniós források általi gazdasági fejlődés, a „határok nélküli Európa” gondolata és a szabad mozgás előnyei, valamint a közösséghez tartozás érzése és az európai értékek biztosítása. Az első tíz leggyakoribb asszociáció közé negatívumként mindössze az ideológiai, gazdasági és jogi „nyomás” által ihletett megjegyzések, és a migráció témája kerültek be.

1.2. Magyarország uniós tagságának előnyei és hátrányai

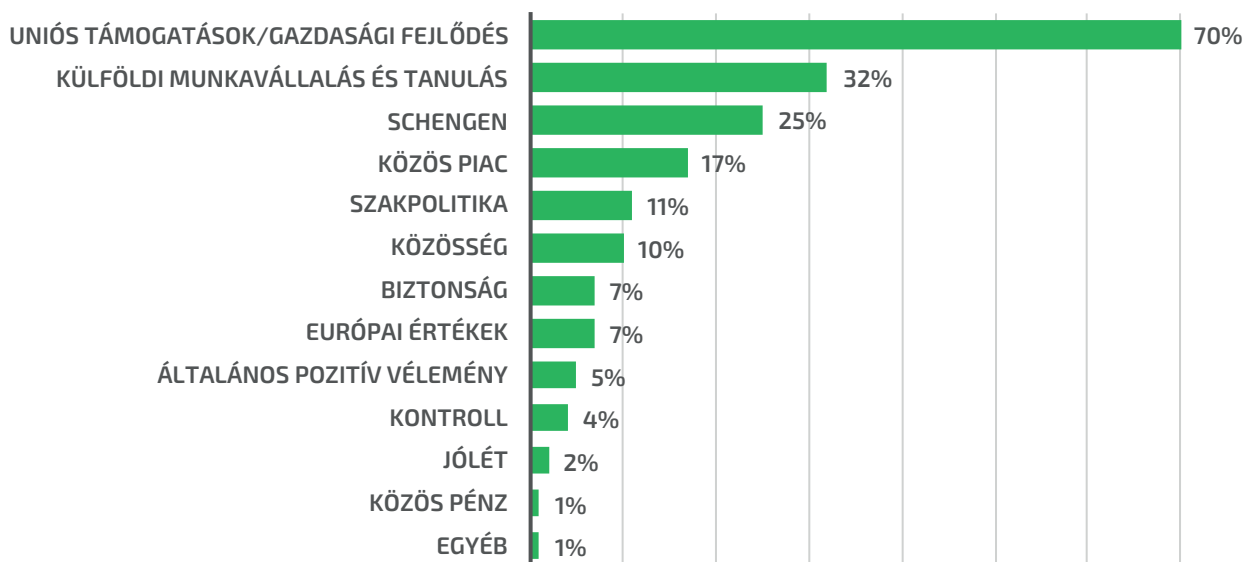
Magyarország uniós tagságának legnagyobb előnyei

A következő kérdésünkkel arra kerestük a választ, hogy mit sorolnak a magyarok a tagság legnagyobb előnyei közé. A válaszadók összesen három választ adhattak a nyitott kérdésre. Az 1000 fős mintából 863 megkérdezett tudott legalább egy olyan aspektust kiemelni, amelyet az előnyök közé sorolna, és összesen 1667 válasz érkezett (egy válaszadó átlagban tehát két előnyt tudott megnevezni).

A korábbi, 2019-es kutatásunkkal összehangban továbbra is szinte teljes egyetértés mutatkozik abban, hogy a tagságunk legnagyobb előnye az *Európai Unió által biztosított források és gazdasági fejlődés* lehetősége (3. ábra): a magyarok több mint kétharmada (70%) így vélekedik. A 2019-es felméréssel összehasonlítva azonban némi csökkenés mutatkozik: 100 említéssel és 14 százalékponttal kevesebb olyan válasz érkezett a megkérdezettek részéről, amely a gazdasági előnyökre reflektált (ezúttal 608 ilyen válasz volt, ami az összes válasz 36 százaléka, lásd a 4. ábra).

3. ábra

Ön szerint melyek Magyarország uniós tagságának legnagyobb előnyei?
(Összes válaszadó körében, N=863, %)

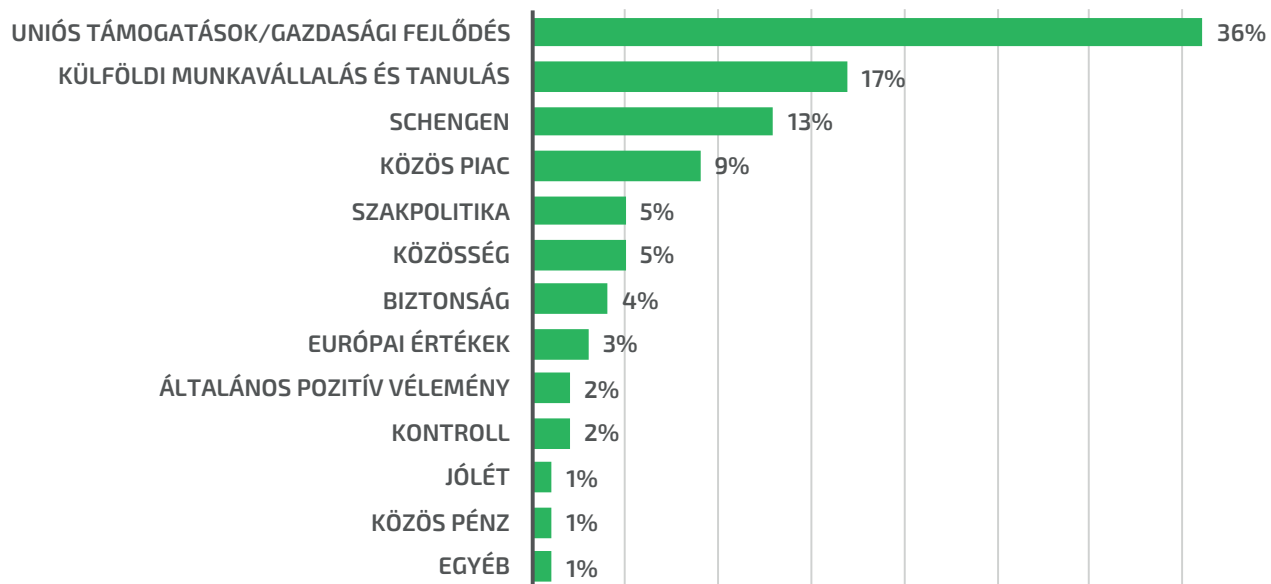

A gazdasági fejlődésre gyakorolt pozitív hatásoktól jócskán lemaradva áll a második helyen a *külföldi munkavállalás és tanulás* lehetősége (32%). A dobogó harmadik fokára került a fizikai határok eltörlését biztosító és a szabad mobilitást lehetővé tevő *Schengeni egyezmény*, amelyet a válaszadók negyede (25%) emelt ki. Emellett a *közös piac által biztosított előnyöket* (hatékony és közös külkereskedelem, minőségi áruforgalom, széles termékpaletta, közös vámunió stb.) is az egyik legfontosabb pozitívumként értékeli a magyarok 17 százaléka.

Az *egyes szakpolitikai területekre* (pl. a mezőgazdaságra vagy a klímavédelemre) gyakorolt pozitív hatás, illetve a *közösséghez való tartozás* élménye egyaránt minden tizedik magyar számára a legnagyobb előnyök egyike. A közösséghez való tartozás élménye mellett a *közös európai értékek*, mint a jogállamiság, a demokratikus működés vagy az alapvető emberi jogok tiszteletben tartása olyan aspektusok, amelyek a válaszadók 7 százaléka szerint a legnagyobb előnyök közé sorolhatók. Mindezekhez szorosan kapcsolódva a gazdasági, társadalmi és katonai *biztonság* kiemelt jelentőségű a magyarok 7 százaléka számára. A *magyar kormány feletti európai uniós kontrollt* pedig a válaszadók 4 százaléka értékeli kiemelten fontos előnyként.

4. ábra

Ön szerint melyek Magyarország uniós tagságának legnagyobb előnyei?
(Összes említés körében, N=1667, %)

Hazánk uniós tagságának 18 éves tapasztalatai alapján tehát a magyarok számára az uniós pénzek, a gazdasági fejlődés lehetősége, illetve a tagságból származó, az európai uniós állampolgárok életében jól érzékelhető lehetőségek (külföldi munkavállalás, könnyebb utazás, jobb tanulási lehetőségek) jelentik a legfontosabb előnyöket.

Magyarország uniós tagságának legnagyobb hátrányai

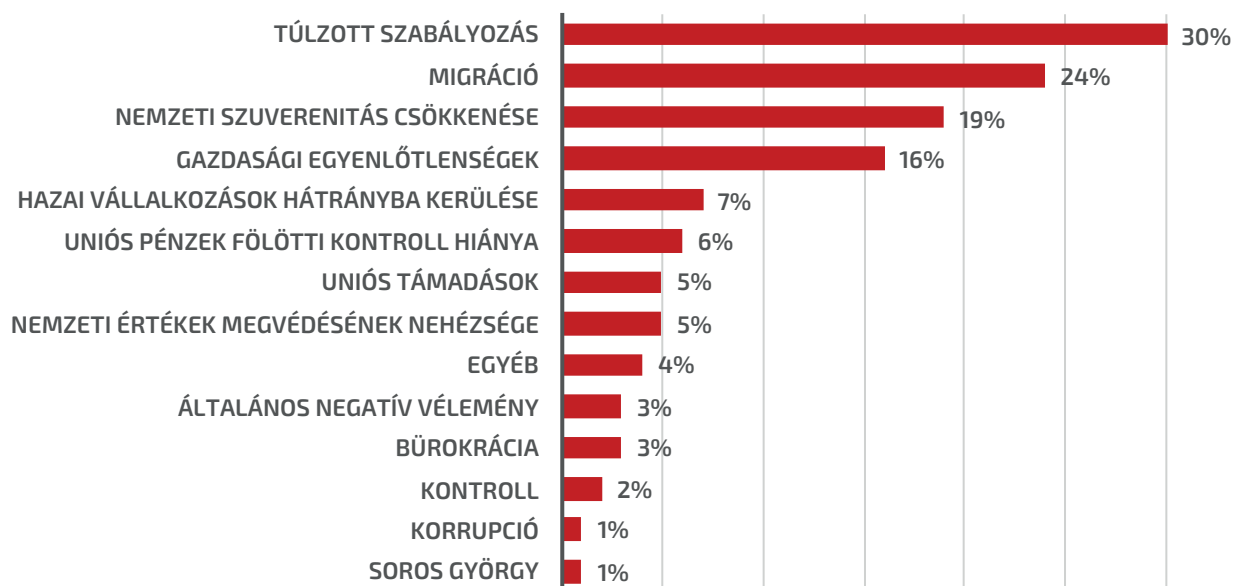
Megvizsgáltuk azt is, hogy a magyarok véleménye szerint melyek azok a szempontok, amelyek a legnagyobb hátrányok közé sorolhatók. A nyitott kérdésre legfeljebb három választ adhattak a megkérdezettek: 827-en jelöltek meg legalább egy hátrányt (összesen 1237 válasz érkezett).

A legnagyobb hátrányok között a válaszadók egyharmada (30%) a *túlzott szabályozást* emelte ki (5. ábra); összesen 249 említés utalt arra, hogy olyan területek is részben vagy egészen uniós szabályozás alatt találhatók, amelyeknek

a megkérdezettek szerint tagállami hatáskörben lenne a helyük. A válaszadók ötöde (19%) pedig egyértelműen úgy éli meg (és a hátrányok között egyből azt mondja), hogy Magyarország *nemzeti szuverenitása csökken* az uniós tagsággal.

5. ábra

Ön szerint melyek Magyarország uniós tagságának legnagyobb hátrányai?
(Összes válaszadó körében, N=827, %)

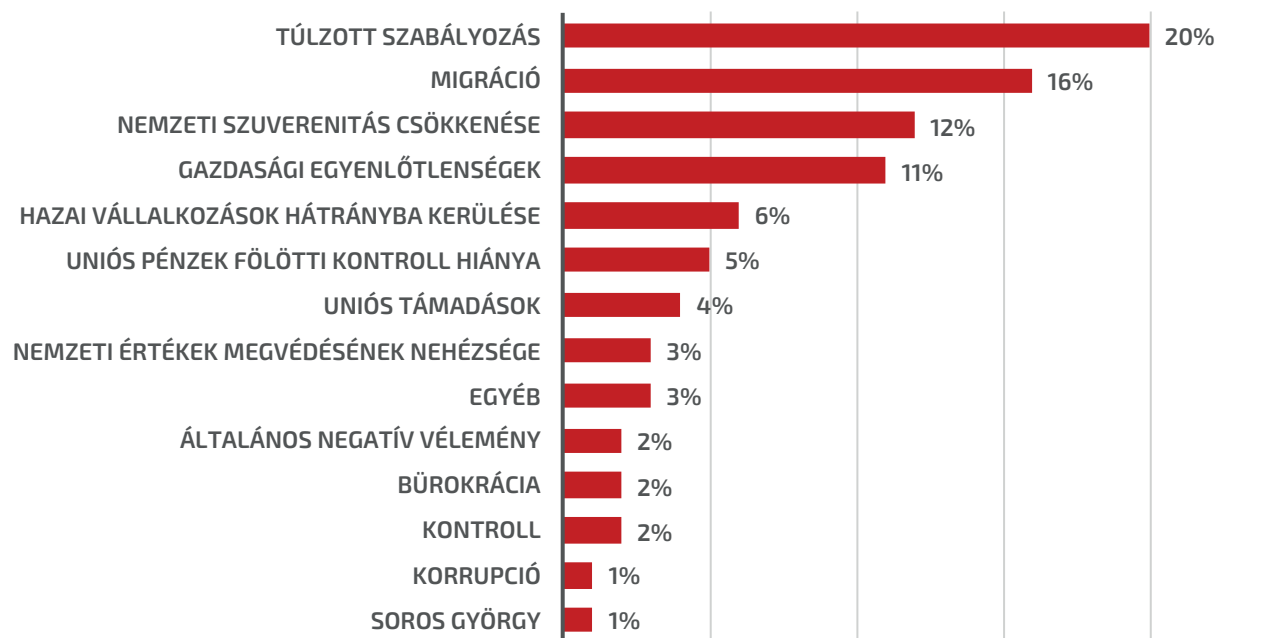
Míg a 2019-es felmérésünkben a magyarok a *migrációt* tartották az EU-s tagság legnagyobb hátrányának (minden harmadik válasz – 32%, 279 említés – arról szólt, hogy az Európai Unió túlzott mértékben támogatja a bevándorlást), addig ma már ezt jóval kevésbé látják súlyos gondnak (16%, 196 említés, 6. ábra), és le is szorult a téma a második helyre.

A spontán válaszok köréből egy harmadik fontos terület emelkedik ki, miszerint a vágyott gazdasági fejlődés, az európai életszínvonal elérése mai napig nem valósult meg, így a hétköznapiakban továbbra is érzékelhető a *gazdasági egyenlőtlenség* az egyes tagországok között. Ez a szempont a válaszadók 16 százaléka szerint sorolható a legnagyobb hátrányokhoz (összesen 133 említés, ami a válaszok 11 százaléka). Ehhez kapcsolódóan olyan következményeket is

kiemeltek a válaszadók, mint a képzettek kivándorlása vagy az európai összevetésben alacsony jövedelmek. A lassú gazdasági integráció és felzárkózás mellett aggasztja a magyarok 8 százalékát a *hazai vállalkozások hátrányba kerülése* is: összesen 69 említés (a válaszok 6 százaléka) utalt arra, hogy a közös piacon olyan verseny alakul ki a hazai kis- és középvállalkozások, valamint a multinacionális vállalatok között, amely során kikerülhetetlen nehézségekkel kell szembesülniük a hazai vállalkozásoknak. Ehhez kapcsolódóan kiemelten a mezőgazdasággal és az élelmiszer-termeléssel összefüggésben érkeztek válaszok (rosszabb minőségű élelmiszerek, kistermelők kiszorítása stb.).

6. ábra

Ön szerint melyek Magyarország uniós tagságának legnagyobb hátrányai?
(Összes említés körében, N=1237, %)

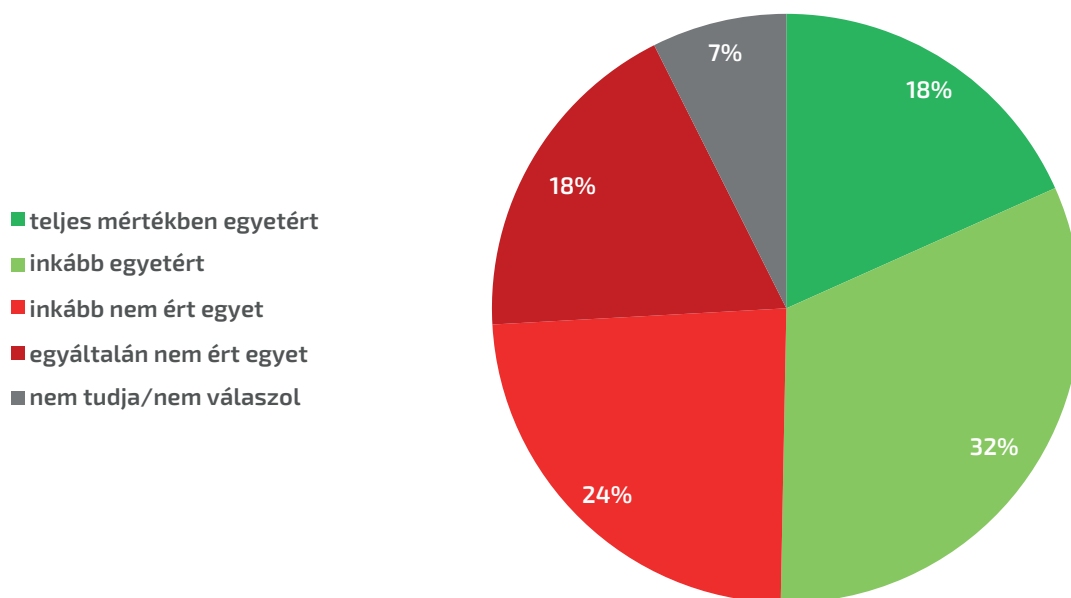
A válaszadók 7 százaléka szerint az *európai uniós források elosztása fölött hiányos a kontroll az uniós intézmények részéről*, emiatt nem a megfelelő fejlesztésekre és nem megfelelő minőségben költik el az európai adófizetők pénzét. Szintén hátrányként emelte ki a válaszadók 3 százaléka a *bürokratikus működésmódot*.

A kormányzati kommunikáció hatásaként értékelhető, hogy a válaszadók 5 százaléka szerint az egyik legnagyobb hátrány, hogy a különböző uniós intézmények és politikusok részéről igazságtalan *támadások érik a magyar kormányt*, illetve a magyarok szintén 5 százaléka szerint a *nemzeti és konzervatív értékek veszélyeztetve vannak* az Európai Unió által. Mindemellett a válaszadók 1 százaléka jelölte meg név szerint Soros Györgyöt.

Külön kérdéssel vizsgáltuk a kormányzati kommunikáció azon gyakori kijelentésének népszerűségét, miszerint „a brüsszeli bürokraták rá akarják erőltetni a magyar emberekre az akaratukat” (7. ábra). A magyarok fele (50%) egyetért ezzel állítással, míg a megkérdezettek 42 százaléka nem ért egyet azzal, hogy a brüsszeli bürokraták ránk erőltetnék az akaratukat. Ez a vélemény nem meglepő módon a Fidesz-KDNP szavazói körében elterjedtebb: több mint kétharmaduk (70%) osztja a kormányzati kommunikációs panelt, azonban a párt nélküliek közel fele (47%) és az ellenzékiek körében is minden harmadik (33%) megkérdezett azonosulni tud a fideszes narratívával.

7. ábra

A brüsszeli bürokraták rá akarják erőltetni a magyar emberekre az akaratukat.
(Összes megkérdezett, %)

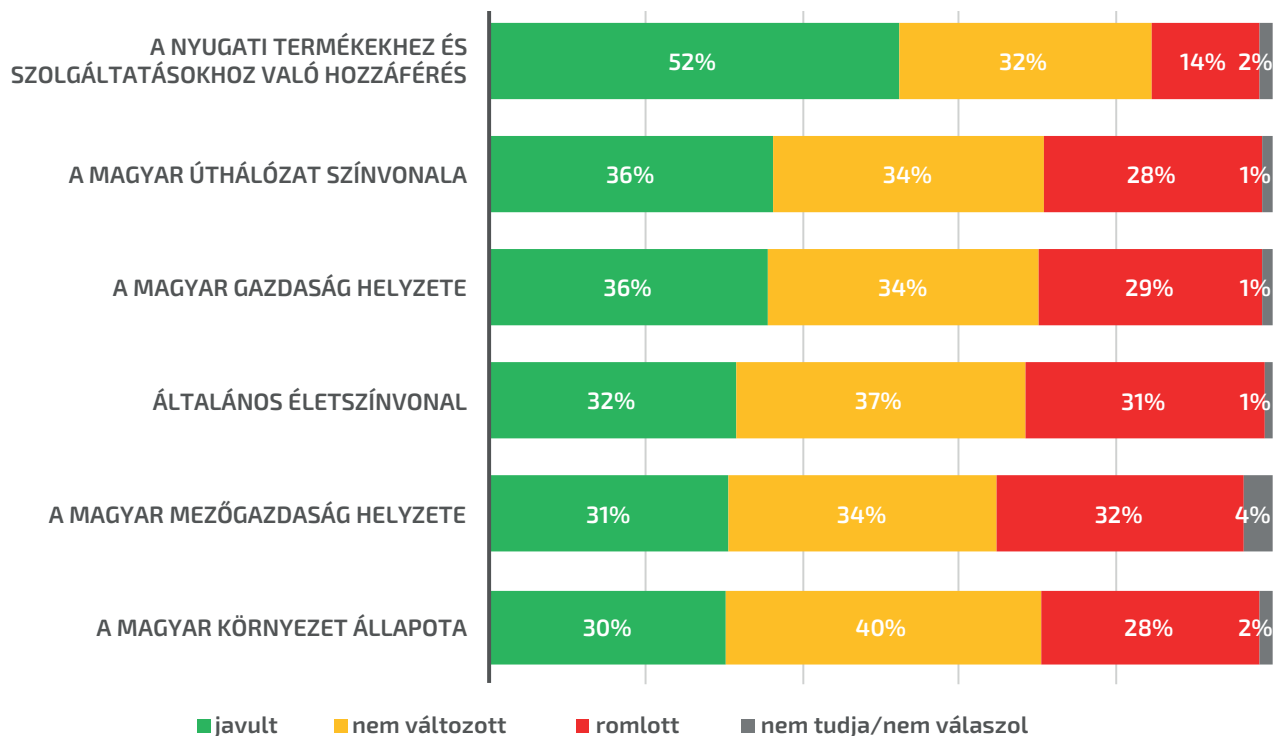

1.3. Az Európai Unió hatása Magyarország fejlődésére

A magyarok többségének (52%) véleménye szerint a vizsgált szempontok közül Magyarország uniós csatlakozása óta a leginkább a *nyugati termékekhez és szolgáltatásokhoz való hozzáférés* javult (8. ábra). Ez a három évvel ezelőtti kutatásunkhoz képest 6 százalékponttal alacsonyabb arány, és ilyen mértékben nőtt a negatív véleményeket osztók száma is (5 százalékponttal).

8. ábra

Mit gondol, az Európai Uniónak köszönhetően Magyarország uniós csatlakozása óta az alábbi területek közül melyek esetében következett be javulás vagy romlás, illetve melyeknél maradt változatlan a helyzet? (Összes megkérdezett, %)

A magyar úthálózat színvonalával és a magyar gazdaság helyzetével kapcsolatban a megkérdezettek bő harmada (36% mindkét esetben) vélekedik úgy, hogy az uniós csatlakozás óta javuló tendencia figyelhető meg, azonban a magyarok többsége (az úthálózat esetében 62%, míg a gazdaság helyzete esetében 63%) szerint érzékelhető változás nem volt kimutatható vagy romlott az adott területek helyzete. A magyar gazdaság helyzetével kapcsolatban jelentős változás látható 2019-hez képest: 7 százalékponttal csökkent a pozitív vélekedést osztók aránya, míg 13 százalékponttal nőtt azok száma, akik szerint romlott a magyar gazdaság állapota az elmúlt 18 évben.

Az *általános életszínvonalra* gyakorolt hatás terén három, közel azonos tábor rajzolódik ki: a magyarok harmada szerint javult az általános életszínvonal (32%), további egyharmad szerint romló tendenciákat (31%) hozott az európai uniós csatlakozás, míg 37 százalék úgy gondolja, hogy se nem javult, se nem romlott a helyzet. Az általános életszínvonalal kapcsolatos véleményekben komoly visszaesés mutatható ki: míg 2019-ben a megkérdezettek 42 százaléka gondolta úgy, hogy javult az életminőség Magyarországon az uniós tagságnak köszönhetően, addig jelen kutatásunkban 10 százalékponttal kevesebben osztották ezt a véleményt. Emellett 15 százalékponttal nőtt az elégedetlenek száma is.

Az agrárium helyzetével kapcsolatban pozitív véleményt oszt a magyarok egyharmada (31%) és egy hasonló méretű csoport (32%) látja úgy, hogy a *magyar mezőgazdaság helyzete* romlott. A *magyar környezet állapotával* hasonló megoszlást látunk (30% szerint javult, 28% szerint romlott a helyzet).

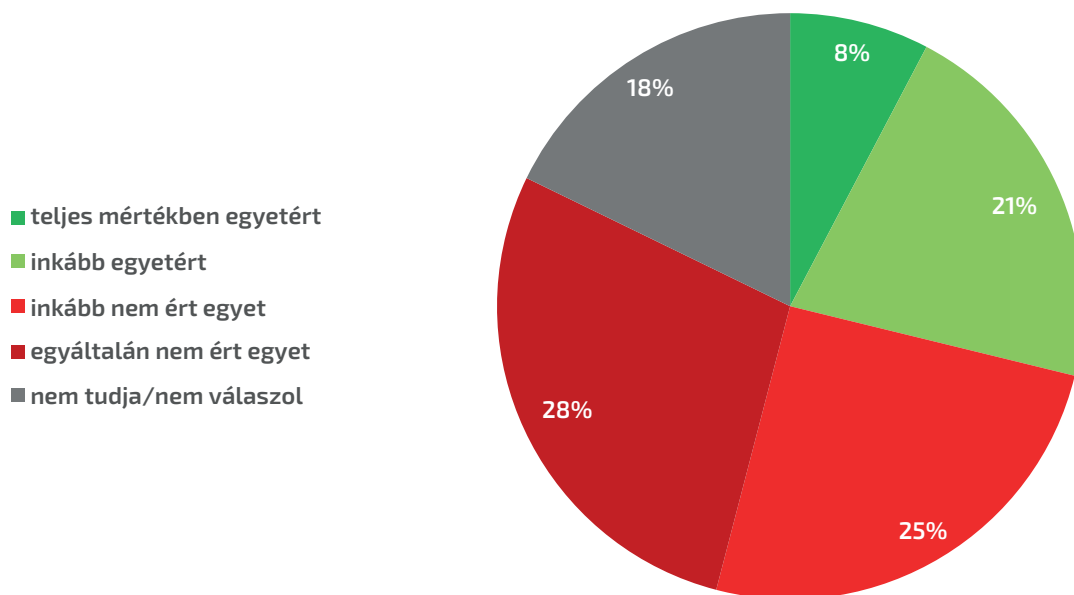
Összességében megállapítható tehát, hogy az utóbbi években valamennyi vizsgált témakörben csökkent valamelyest azok aránya, akik az EU hatását pozitívnak tartják. A nyugati termékekhez való hozzáférés kivételével közel azonos az EU hatását pozitívan, semlegesen és negatívan megítélők aránya a fent vizsgált kérdésekben.

A magyarok többsége (53%) vélekedik úgy, hogy Magyarország nem fizet be több pénzt az Európai Unió költségvetésébe (9. ábra), mint amennyit onnan visszakapunk, míg a megkérdezettek szűk harmada (29%) szerint nettó befizetői vagyunk az uniós költségvetésnek. Egy eltérő szövegezéssel feltett kérdésre 2019-ben 22 százalék gondolta úgy, hogy Magyarország kevesebb pénzt kap az EU-tól, mint amennyit befizet.

A politikai hovatartozás meghatározó jelentőséggel bír abban, hogy az adott megkérdezett miként látja Magyarország uniós tagságának pénzügyi mérlegét. Míg a kormánypárti szavazók 42 százaléka szerint több pénzt fizetünk be a közös kasszába, mint amennyit onnan kapunk, addig csak feleannyian vélekednek erről így az ellenzéki szavazók (20%) és a párt nélküliek körében (24%).

9. ábra

Magyarország több pénzt fizet be az Európai Unió költségvetésébe, mint amennyit visszakap onnan. (Összes megkérdezett, %)

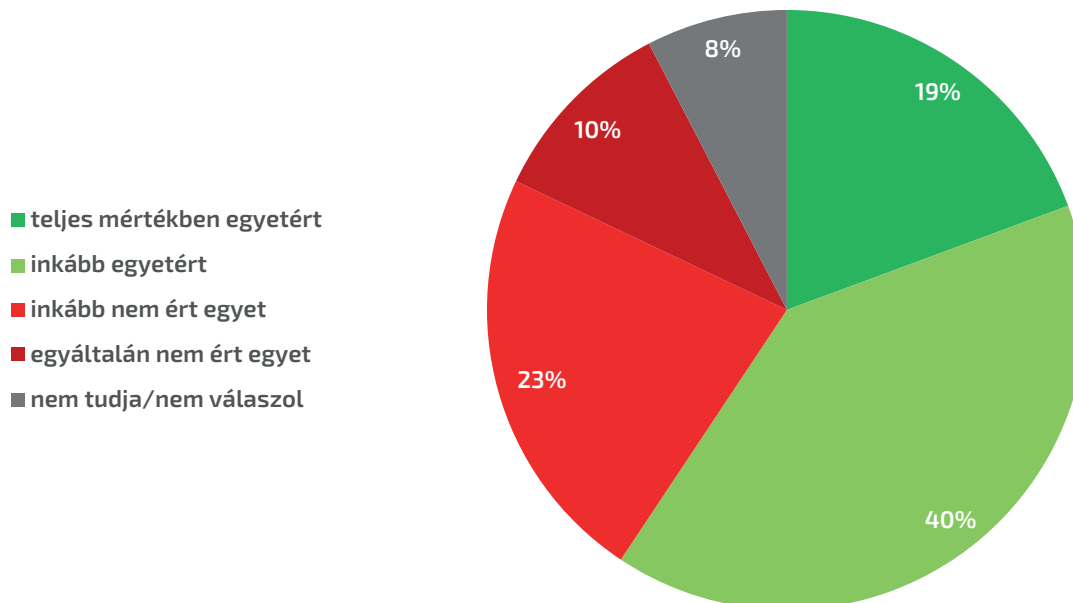

A nettó haszonélvezői pozíció érzékelése mellett a magyarok többsége (59 százaléka) azzal is egyetért, hogy az átlagemberek számára jobb lehetőségek kínálóznak amiatt, hogy Magyarország az Európai Unió tagja (10. ábra). Minden harmadik megkérdezett (33%) azonban ezzel sem ért egyet.

A kormánypárti és az ellenzéki szavazók között óriási az eltérés a kérdés megítélésében. Az ellenzékiek több mint kétharmada (70%) érzékeli a többletlehetőségeket, míg a kormánypártiaknak csak a fele (49%) osztja ezt a nézetet. Emellett a 60 évnél idősebbek csak 53 százaléka és az 50 évnél idősebbek 56 százaléka látja úgy, hogy jobb lehetőségei vannak a hozzájuk hasonló embereknek, míg az 50 évnél fiatalabbak körében kétharmados többségben van ez az álláspont. Emellett a budapestiek (69%) érzékelik a leginkább az uniós tagságból fakadó előnyöket, és valamivel kevésbé látják így a megyeszékhelyeken (59%), a kisvárosokban (61%) és a községekben (52%) élők.

10. ábra

Az Önhöz hasonló embereknek jobb lehetőségei vannak Magyarország EU-tagsága miatt.
(Összes megkérdezett, %)

1.4. Nemzeti vagy uniós hatáskörök: mennyi Európát szeretnénk?

A következő blokkban arra kértük a válaszadókat, hogy jelöljék meg 19 szakpolitikai terület esetében, hogy véleményük szerint mi lenne az ideális: nemzeti hatáskörben kellene lennie, kizárólag EU-s hatáskörben kellene lennie, vagy közösen kellene szabályozni (11. ábra)? 8 olyan terület van, ahol a magyarok abszolút többsége szuverenista állásponton van (kizárólag tagállami hatáskört szeretne), míg 9 szakpolitika esetén az integrációpártiak vannak abszolút többségben (vagyis azok, akik szeretnék, hogy megosztott vagy kizárólag EU-s hatáskörben legyen az adott szakpolitika).

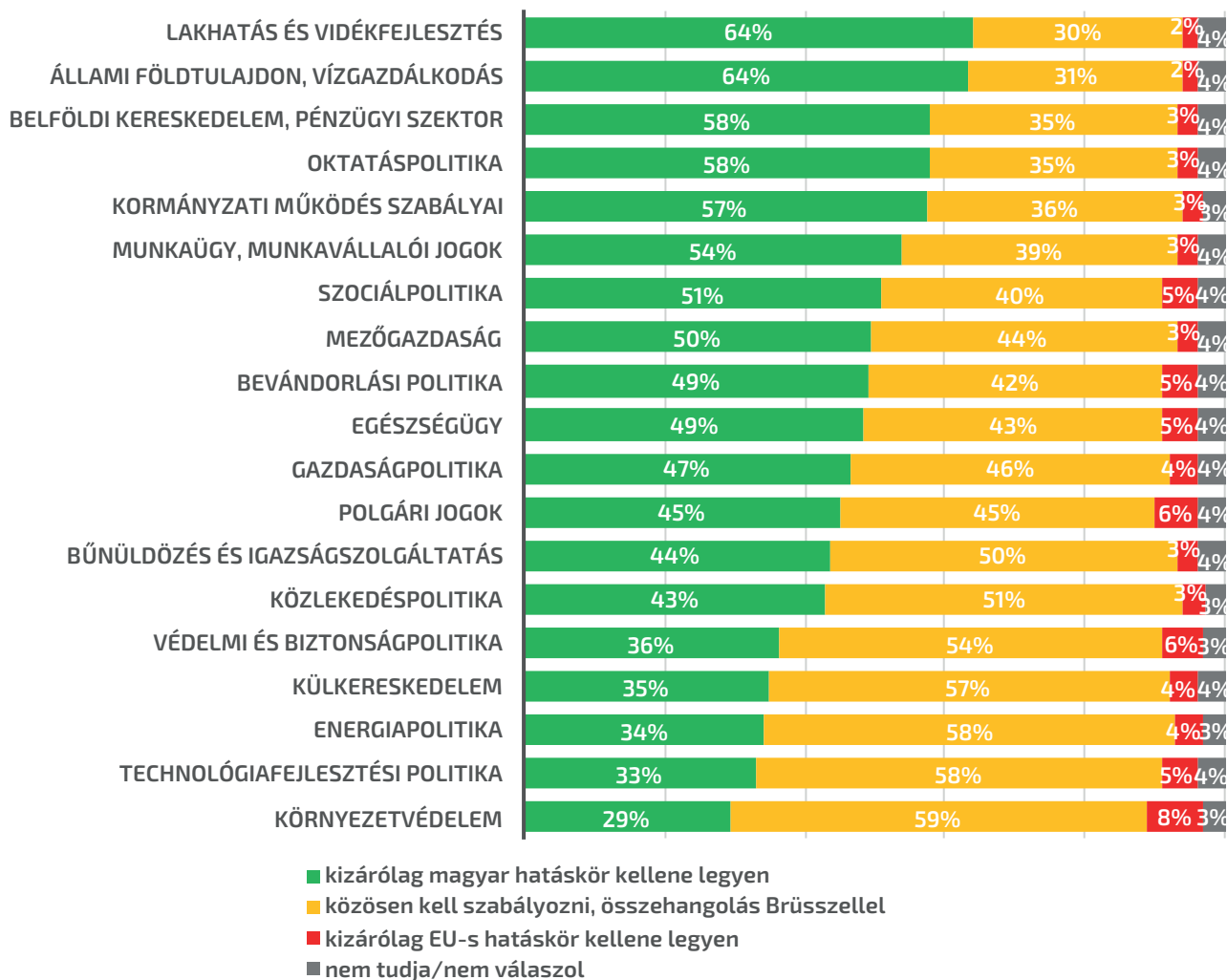
A megkérdezettek abszolút többsége szerint kizárólag tagállami hatáskörben kéne lennie a lakásügynek (64%), állami földtulajdon és vízgazdálkodás (64%), valamint a belföldi kereskedelem és pénzügyi szektor szabályozásának (58%), az oktatáspolitikának (58%), a kormányzati működésnek (57%), a munkaügynek (54%), a szociálpolitikának (51%) és a mezőgazdaságnak (50%). Érdemes kiemelni, hogy a bevándorlási politika esetében az ellenzőkkel (49%) közel azonos arányban vannak azok, akik szeretnék, hogy legyen az EU-nak valamilyen szintű beleszólása a magyar bevándorlási politikába (47%). Hasonlóan kiegyenlített a szuverenisták és integrációpártiak aránya az egészségügyet illetően (49% vs. 48%).

Az integrációpártiak vannak abszolút többségben a környezetvédelem (67%), a technológiafejlesztés (63%), az energiapolitika (62%), a külkereskedelem (61%), a biztonságpolitika (60%), a közlekedéspolitika (54%), az igazságügy és bűnüldözés (53%) és a polgári jogok (51%) területein. A magyarok tehát főként olyan területeken szeretnék uniós együttműködést, amelyek esetében a tagállami szabályozás vélhetően kevésbé hatékony fellépést eredményezne nemzetközi szintén. Egyértelműen ilyennek számítanak a klímavédelmi, az energetikai, a védelmi és biztonságpolitikai kihívások, valamint a közlekedési infrastruktúra fejlesztése vagy az innováció és technológiafejlesztés is.

Fontos hozzátenni, hogy az integrációpárti válaszadóknak a döntő többsége megosztott hatáskört szeretne, míg a magyaroknak csak a töredéke (2-8%) szeretne kizárólag EU-s hatáskört az egyes szakpolitikák esetén. A legtöbben a környezetvédelem területén adnák át teljes mértékben az EU-nak az irányítást (8%). A kizárólagos uniós hatáskört kívánók aránya egyik esetben sem lépi át a 10 százalékos határt.

11. ábra

Ön szerint mi lenne ideális, a következő területek közül melyekben kellene Magyarországnak egyedül döntenie, melyekben kellene Brüsszellel közösen, összehangoltan határozni, és melyeket utalná teljes egészében az Európai Unió hatáskörébe?

A magyarok EU-hoz fűződő viszonya az uniós tagság és a hatáskörök megítélése alapján

Fontosnak tartottuk, hogy az EU-s tagság támogatása mellett a nemzeti és az uniós hatáskörökkel kapcsolatos attitűdök alapján is kategorizáljuk a válaszadókat. Ez azért is fontos, hogy a „menni vagy maradni” kérdésen túlmutató, árnyaltabb képet kapjunk arról, hogy miként látják a magyarok az ország helyét és jövőjét az Európai Unióban.

Az európai integráció megítélése alapján a szakirodalom számos különböző tipológiát hozott létre. Különböző szerzők mást értenek „kemény” és „puha” euroszkepticizmus alatt. Ezen túl számos további fogalmat is létrehozta az európai integráció megítélésének csoportosítására¹. A legtöbb ilyen kategorizálást nem a választók, hanem a pár-

tok pozíciójának meghatározására hozták létre, és nehéz az egyéneket ezekbe a csoportokba sorolni. A következő kategorizálást (2. táblázat) a szakpolitikai integrációval kapcsolatos preferenciákra, valamint az EU-tagsággal kapcsolatos álláspontra alapoztuk.

Az egyes kategóriák eloszlását a 12. ábrán szemléltetjük. A magyar társadalmon belül relatív többségben vannak az európeér válaszadók (44%), vagyis azok, akik maradás-pártiak és egyben támogatják azt is, hogy legyen Brüsszelnek beleszólása a legtöbb szakpolitikai terület irányításába. Igazán szembetűnő ugyanakkor, hogy az ország EU-tagságát támogató válaszadók számottevő része is szembehelyezkedik azzal, hogy a hatáskörökből az uniós intézményeknek is jusson. Tipológiánk alapján a magyarok több mint negyede (27%) a „nemzetek Európája” koncepciót támogatja, vagyis az EU-tagságot a szuverenitás jelentős feladása nélkülül.

A kilépés-párti válaszadók nagy része konzisztens (5%), vagyis a HUXIT-támogatása mellett azt se szeretné, hogy az EU-nak beleszólása legyen a szakpolitikák többségébe. Nem elhanyagolható azonban az inkonzisztens kilépés-pártiak aránya sem (3%). A magyarok ötöde semleges vagy nincs határozott álláspontja (21%).

¹ Ilyen kategóriák a következők: EU-elutasítók, europragmatisták, lelkes európeérek, EU-revizionisták, EU-minimalisták, EU-gradualisták (fontolva haladókat), EU-reformerek, EU-maximalisták. A szakirodalomról átfogó áttekintést ad Szczerbiak és Taggart könyvfejezete: Szczerbiak, A. – Taggart, P. (2018): Contemporary research on Euroscepticism: from a broad concept to a field of study. In: Benjamin Leruth, Nicholas Startin és Simon Usherwood (szerk.): The Routledge Handbook of Euroscepticism. Routledge.

2. táblázat

Az EU-s tagság és a hatáskörök szerinti kategóriák definíciói

Konzisztens kilépés-pártiak²	Kilépés-párti és integráció ellenes: Kilépne az EU-ból egy szavazáson és kizárólag tagállami hatáskört tart ideálisnak a szakpolitikai területek többségében
Inkonzisztens kilépés-pártiak³	Kilépés-párti, de integráció támogató: Kilépne az EU-ból, de nem kizárólagos tagállami hatáskört tart ideálisnak a szakpolitikai területek többségében
„Nemzetek Európája”⁴	Maradás-párti, de integráció ellenes: Nem lépne ki az EU-ból, de kizárólagos tagállami hatáskört tart ideálisnak a szakpolitikai területek többségében
Européer	Maradás- és integrációpárti: Nem lépne ki az EU-ból, és nem kizárólagos tagállami hatáskört tart ideálisnak a szakpolitikai területek többségében
Bizonytalan	Érvénytelen szavazatot adna le egy EU-referendumon, vagy nem tudott/nem akart válaszolni a kérdésre

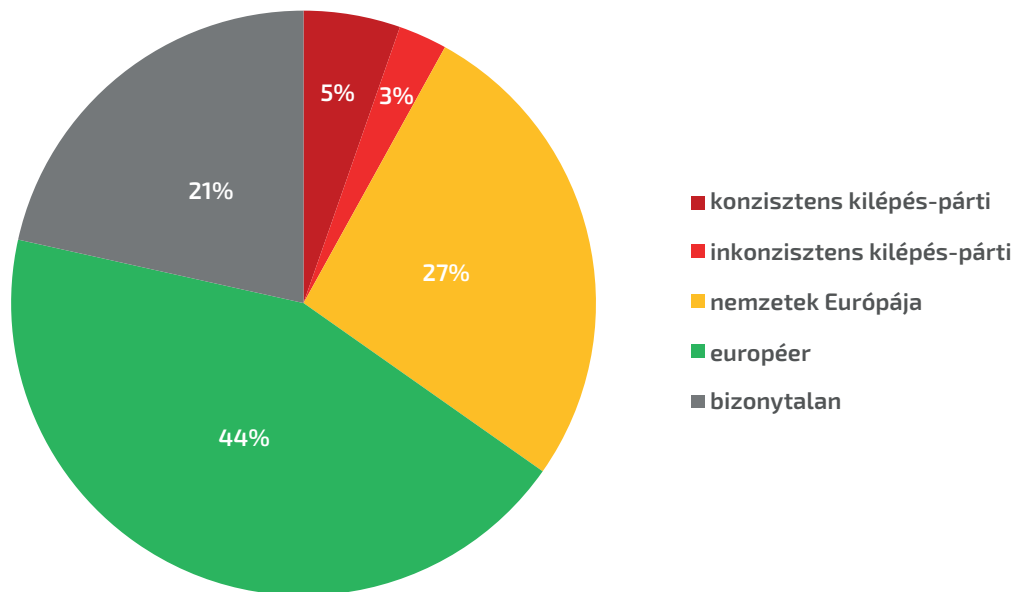
2 Kopecky és Mudde (2002), valamint Flood (2002) tipológiája alapján is ide tartoznak az EU-elutasítók, valamint Taggart és Szczerbiak (2004) tipológiája alapján a kemény euroszeptikusok egy része (lásd: a fenti könyvfejezetet).

3 Ez a kategória többféle egyéneket is lefedhet. Egyrészt olyan válaszadók, akik az esetleges HUXIT-referendumra vonatkozó kérdésre őszintén válaszoltak, míg az egyes szakpolitikák kívánatos hatásköri szintjénél nem figyeltek eléggé, vagy titkolták a valódi preferenciájukat. Másrészt nem kizárt, hogy vannak olyan tudatos válaszadók, akik ha valós esély lenne Magyarország EU-ból való kilépésére, akkor azt támogatnák, de egyébként az integrációt támogatnák. Ezt feltételezve, ezek a válaszadók a „csináljuk rendesen, vagy sehogyan” gondolatot követik. Ez a csoport részben lefedi Kopecky és Mudde (2002) által meghatározott europragmatista csoportot (lásd: a fenti könyvfejezet).

4 Ez a kategória a Flood (2002) tipológiája szerinti EU-revizionista kategóriát fedi le a leginkább (lásd: a fenti könyvfejezet).

12. ábra:

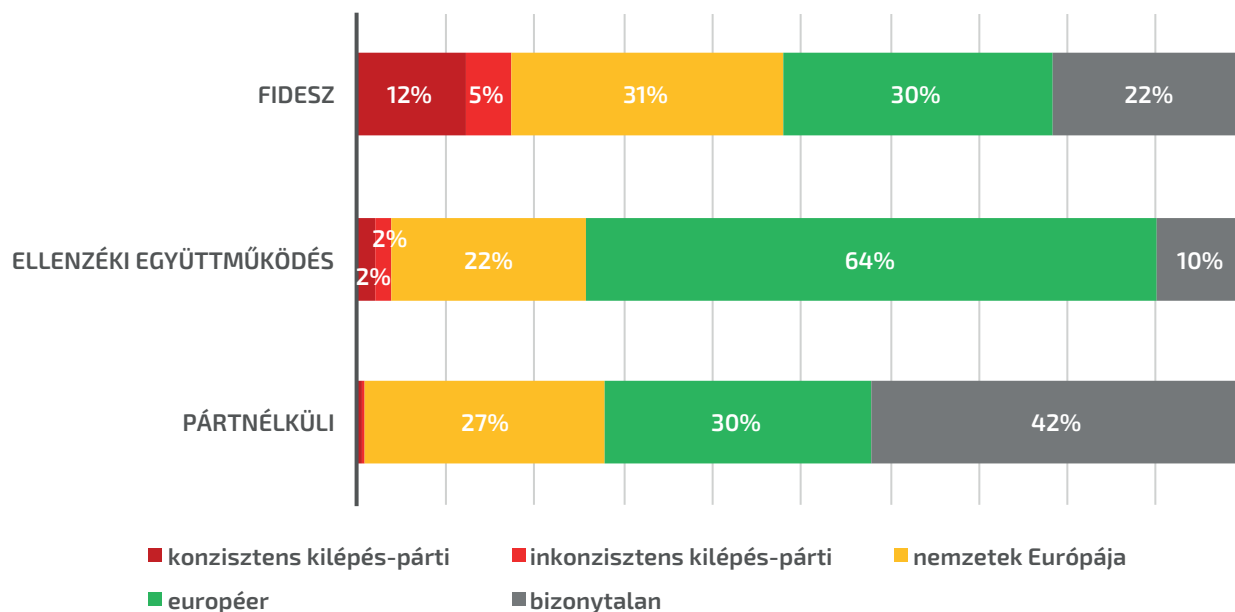
Az EU-s tagság és a hatáskörök szerinti kategóriák a magyar társadalomban

Az egyes kategóriák pártpreferencia szerinti bontásából látszik (13. ábra), hogy a Fidesz szavazók között kimagasló mind a konzisztens (12%), mind az inkonzisztens (5%) kilépés-pártiak aránya. Csaknem minden ötödik fideszes az EU-ból való kilépésre szavazna. Ugyancsak a kormánypártiak között van a „nemzetek Európája” koncepciónak is a legtöbb támogatója (31%), közel ugyanannyi, mint ahány européer fideszest találunk (30%). Az ellenzékiek között mindössze 2-2% a konzisztens és inkonzisztens kilépés-pártiak aránya. Fontos látni, hogy közel háromszor annyi européer ellenzéki van (64%), mint „nemzetek Európájában” gondolkozó (22%). A kormánypártiakhoz hasonlóan a párt nélküliek között is közel azonos az aránya a „nemzetek Európája” támogatóknak (27%) és az européereknek (30%). A párt nélküliek között alig van kilépés-párti, de kimagasló a bizonytalanok és a válaszmegtagadók aránya a HUXIT kérdésében (42%).

13. ábra:

Az EU-s tagság és a hatáskörök szerinti kategóriák a magyar társadalomban (pártpreferencia)

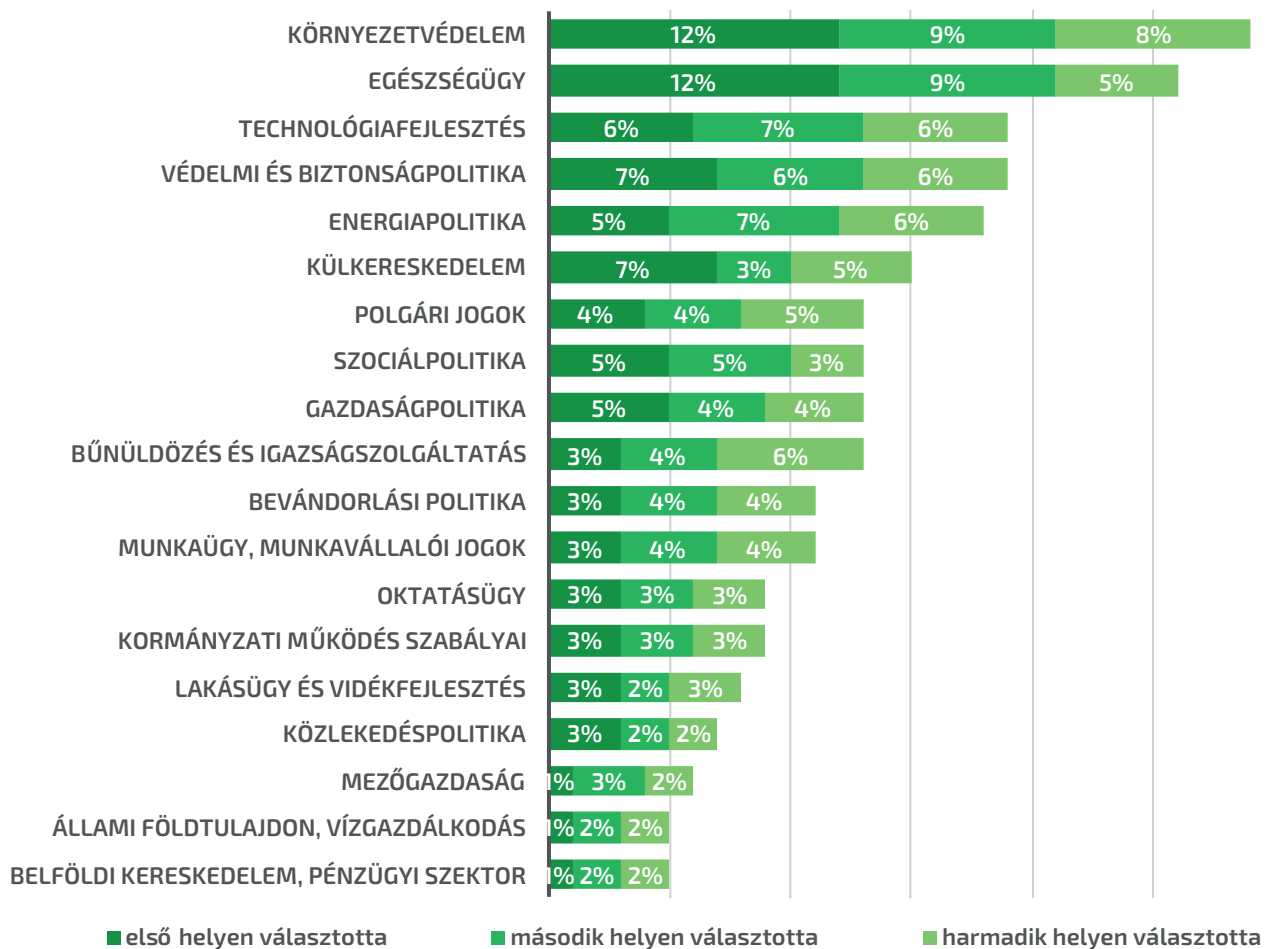

Az EU hatásköreivel kapcsolatos preferenciák

Azt is megvizsgáltuk, hogy a magyarok véleménye szerint melyek azok a szakpolitikai területek, amelyeket a legszívesebben látnának EU-s hatáskörben (14. ábra). A felsorolt 19 szakpolitika közül legfeljebb hármat választhattak a megkérdezettek. A kérdésre 882 megkérdezett tudott érdemi választ adni, míg 118 válaszadó nem tudott vagy nem akart válaszolni. Közel minden harmadik válaszadó (29%) a *környezetvédelem* terén látna a legszívesebben uniós hatáskört. Második helyen, a megkérdezettek 26 százalékának véleménye alapján az *egészségügy* áll. A *technológia-fejlesztés*, illetve a *védelmi- és biztonságpolitika* végzett a dobogó harmadik fokán: minden ötödik megkérdezett (19%) tartja prioritásnak, hogy ezeken a területen legyen uniós hatáskör. Itt fontos megjegyezni, hogy az adatfelvételünk fél évvel az orosz-ukrán háború kitörése előtt történt, így arról nem tudunk megállapításokat tenni, hogy a konfliktusnak milyen hatása volt a közös EU-s védelmi politika támogatására.

14. ábra

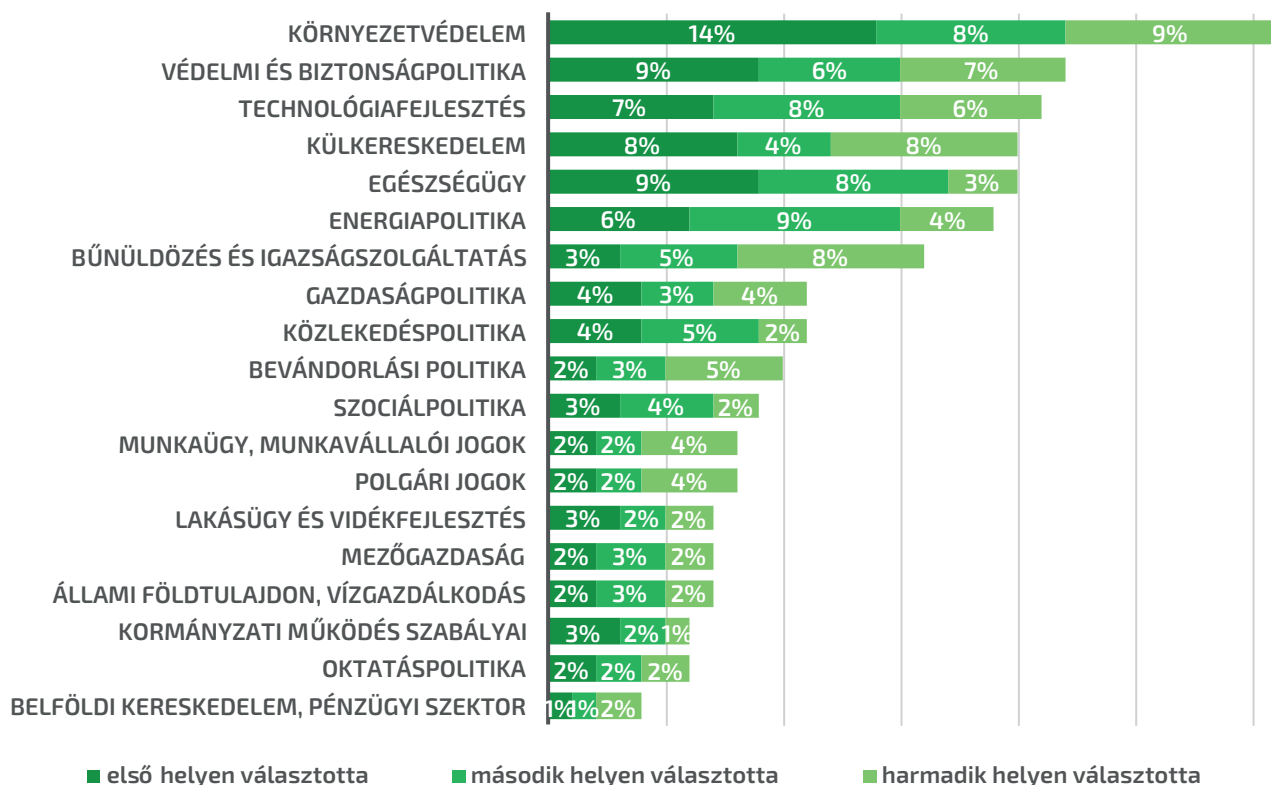
Melyik az a három szakpolitika, amelyeket a legszívesebben látna Európai Unió hatáskörben a jövőben? (Összes megkérdezett, %)

A teljes népességhez képest a fideszesek prioritásaiban az a fő különbség, hogy az *egészségügy* nem került dobogós helyre. A kormánypárti szavazóknál is a környezetvédelem viszont az első (31%), ha esetleges uniós hatáskörökről van szó (15. ábra). Jelentős mértékben elmaradva a második helyen a *védelmi és biztonságpolitika* található: minden ötödik kormánypárti szavazó (22%) tekinti prioritásnak, hogy európai együttműködés legyen ezen a területen. Szintén minden ötödik (21%) kormánypárti szavazó kifejezetten szeretné, ha az EU befolyása érvényesülne a *technológiafejlesztési területen*.

15. ábra

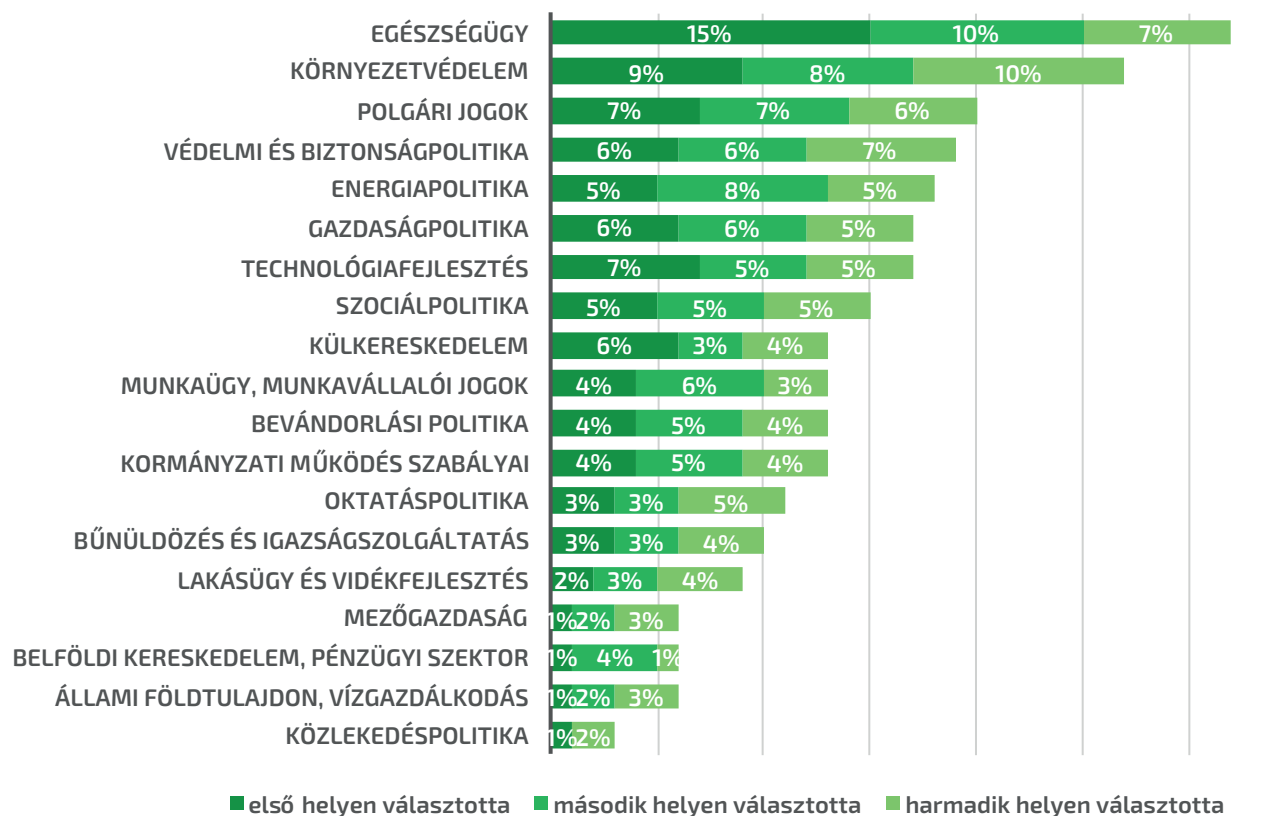
Melyik az a három szakpolitika, amelyeket a legszívesebben látna Európai Unió hatáskörben a jövőben? (Kormánypárti szavazók, %)

Az ellenzéki együttműködésre szavazók a legszívesebben az *egészségügy* szabályozását (32%) delegálnák uniós hatáskörbe a jövőben (16. ábra). Minden negyedik ellenzéki szimpatizáns (27%) tekinti prioritásnak, hogy a *környezetvédelem* és a klímapolitika európai együttműködés által legyen szabályozva. Az ellenzéki együttműködésre szavazók egy jelentős része (20%) elégedetlen a *polgári jogok* magyarországi helyzetével, így több Európát látnának szívesen a szólásszabadsághoz, a diszkrimináció tilalmához vagy a magánszféra védelméhez kapcsolódó szabályozásokban.

16. ábra

Melyik az a három szakpolitika, amelyeket a legszívesebben látna Európai Unió hatáskörben a jövőben? (Ellenzéki együttműködésre szavazók, %)

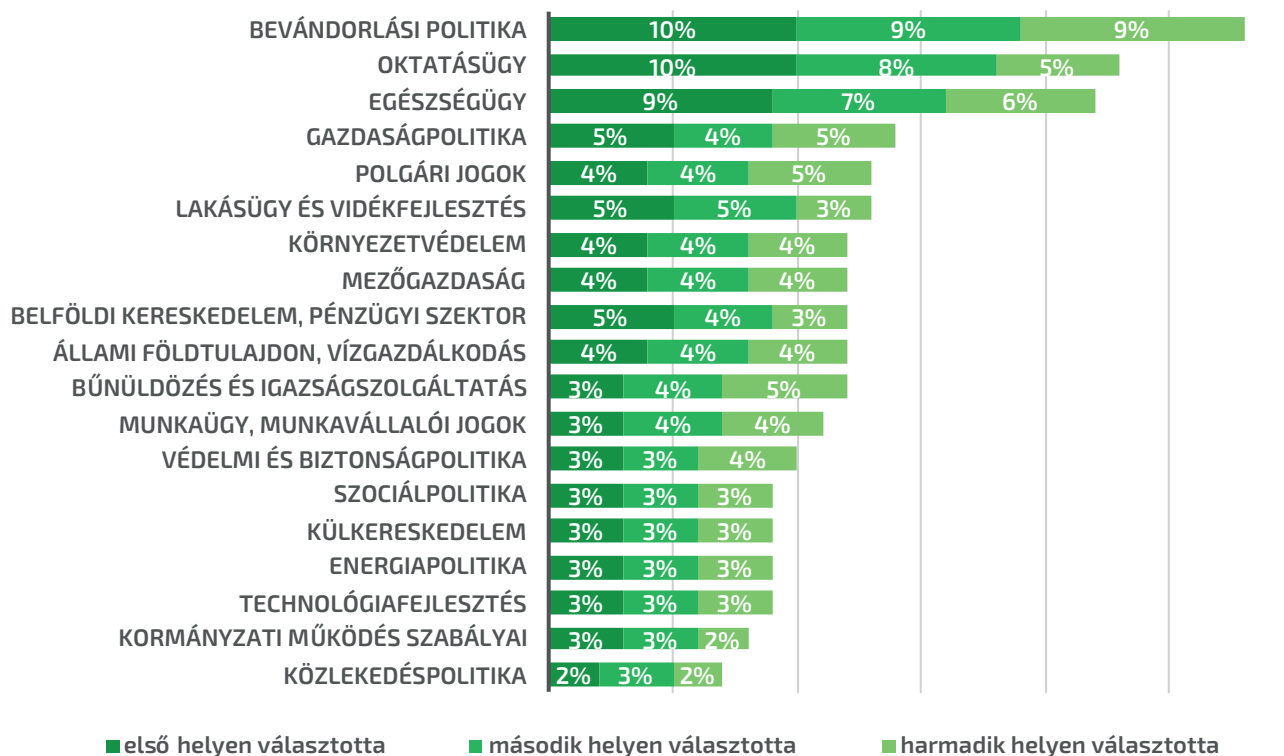

A tagállami hatáskörökkel kapcsolatos preferenciák

Kutatásunkban áttekintettük azt is, hogy a magyarok mely területeket tartanák meg vagy utalnák újra tagállami hatáskörbe (17. ábra). Kiemelkedő értékkel áll az első helyen a *bevándorlás*: 28% vélekedik úgy, hogy a legszívesebben a bevándorlással kapcsolatos szabályozásokat látná tagállami szinten a jövőben. Az *oktatás* (23%) és az *egészségügy* (22%) tagállami hatáskörben tartását minden negyedik-ötödik magyar kifejezett prioritásnak tartja. E három terület kimagaslik a listáról, a további területeket kevesebb, mint a megkérdezettek 15 százaléka említette.

17. ábra

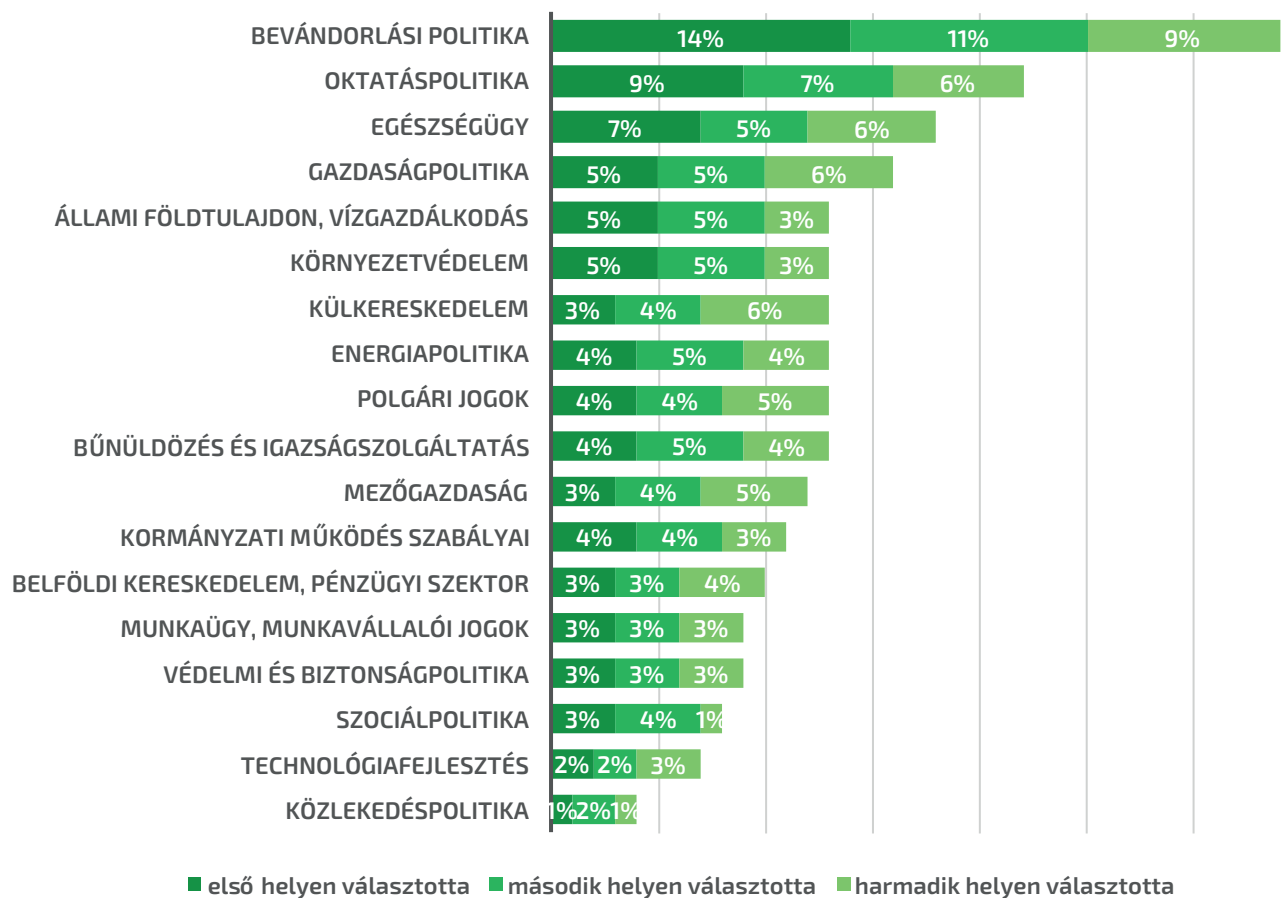
Melyik az a három szakpolitika, amelyeket a legszívesebben látna továbbra is vagy újra tagállami hatáskörben a jövőben? (Összes megkérdezett, %)

Az első három helyen a bevándorlás (34%), az oktatás (22%) és az egészségügy (18%) áll a kormánypárti szavazók körében is (18. ábra). Igazi különbség az arányokban található. A Fidesz-KDNP szövetséget támogatók körében toronymagas a bevándorlás előnye, mint olyan terület, amelyet kizárólagos tagállami hatáskörbe kellene rendelni.

18. ábra

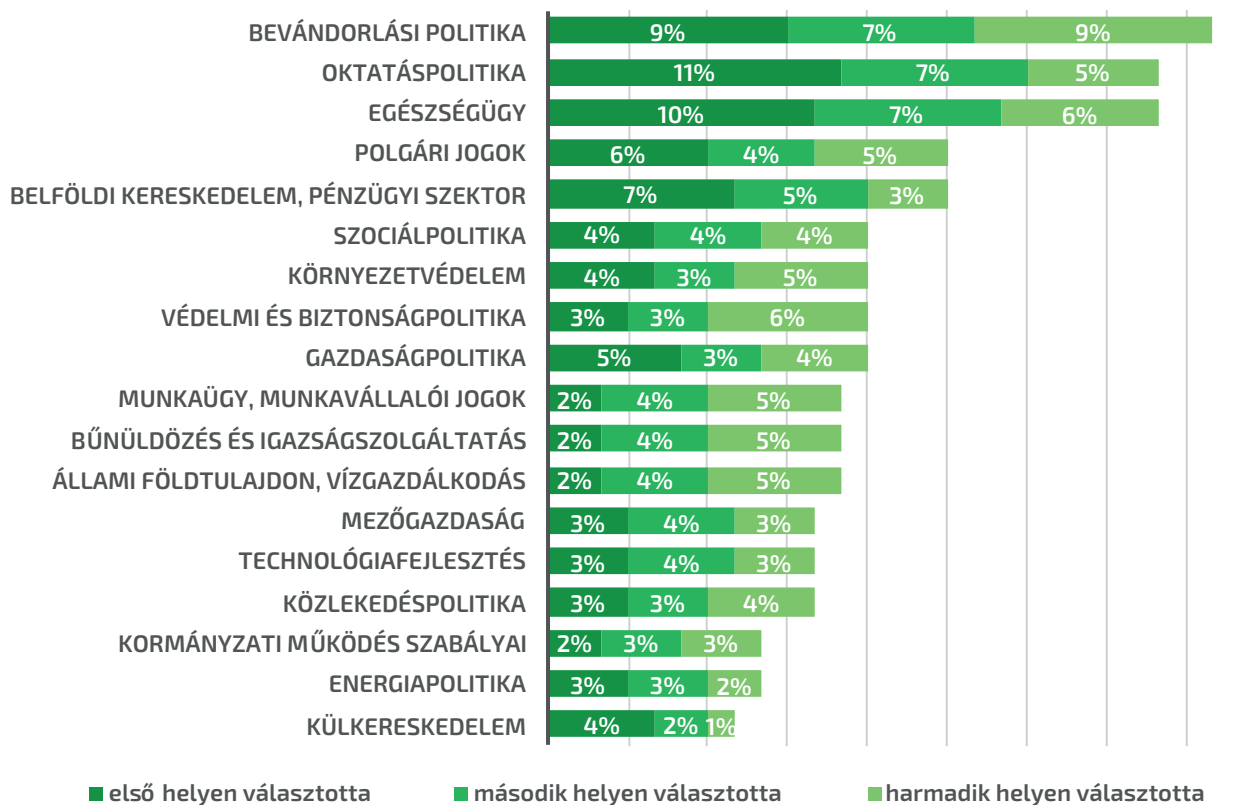
Melyik az a három szakpolitika, amelyeket a legszívesebben látna továbbra is vagy újra tagállami hatáskörben a jövőben? (Kormánypárti szavazók, %)

Az ellenzéki együttműködésre szavazók körében szintén a *bevándorlás* (25%) áll az első helyen (19. ábra). Az ellenzékiek között azonban csak 2 százalékpont a bevándorlás témájának előnye az oktatás (23%) és az egészségügy (23%) előtt. Mindenképpen említésre méltó, hogy míg a fideszesek körében csak a 17. a szociálpolitika, addig az ellenzéki szavazók a 6. leggyakrabban említették, mint olyan területet, amelyet mindenképpen nemzeti szinten lenne szerencsés szabályozni.

19. ábra

Melyik az a három szakpolitika, amelyeket a legszívesebben látna továbbra is vagy újra tagállami hatáskörben a jövőben? (Ellenzéki együttműködésre szavazók, %)

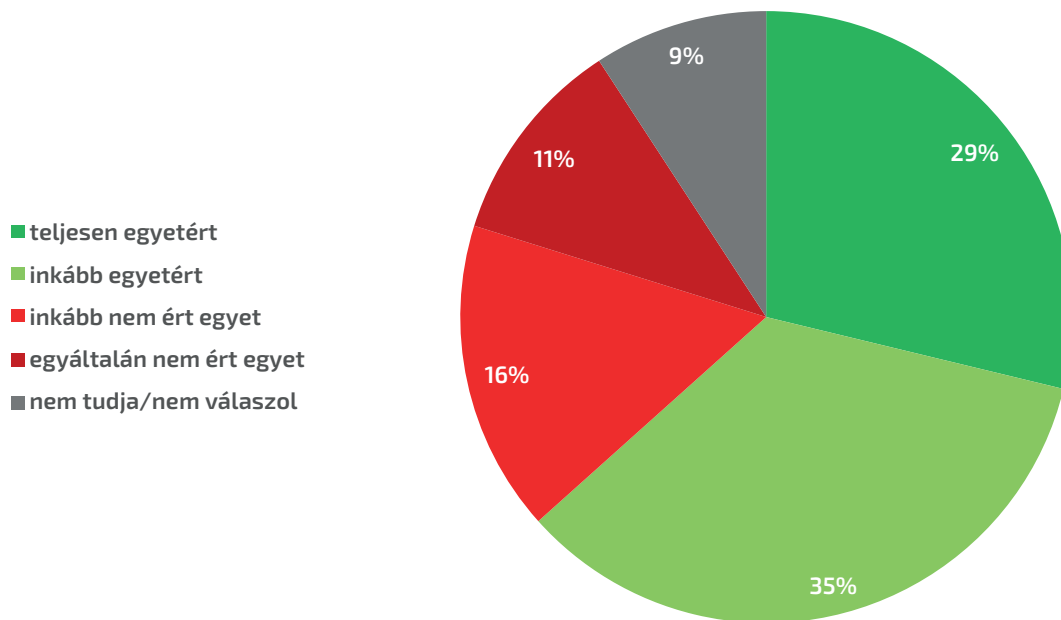

Az euró bevezetése

Az euró bevezetésének gondolatát (20. ábra) a magyar társadalom kétharmada (64%) támogatja. Ez 7 százalékpontos emelkedést jelent a 2019-es helyzethez képest (57%). Ezzel párhuzamosan az ellenzők aránya 34%-ról 27%-ra csökkent.

20. ábra

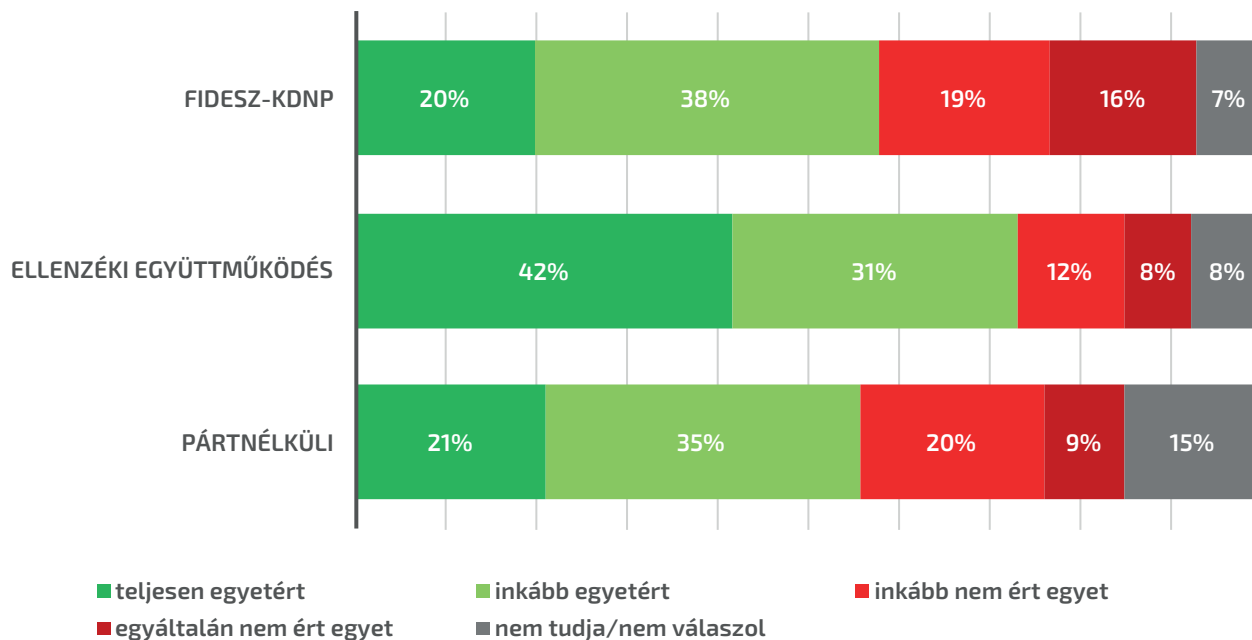
**Amennyiben Magyarország teljesíti a feltételeket, be kell vezetni az eurót hazánkban.
(Összes megkérdezett, %)**

Míg a Fidesz-KDNP szavazói (58%) és a párt nélküliek (56%) körében szűk többség szeretné, ha a forint helyett az egységes európai valuta lenne Magyarország hivatalos fizetőeszköze, addig az ellenzékiek háromnegyede (73%) tartaná helyesnek, ha belépnénk az eurózónába (21. ábra).

21. ábra

**Amennyiben Magyarország teljesíti a feltételeket, be kell vezetni az eurót hazánkban.
(Összes megkérdezett, %)**

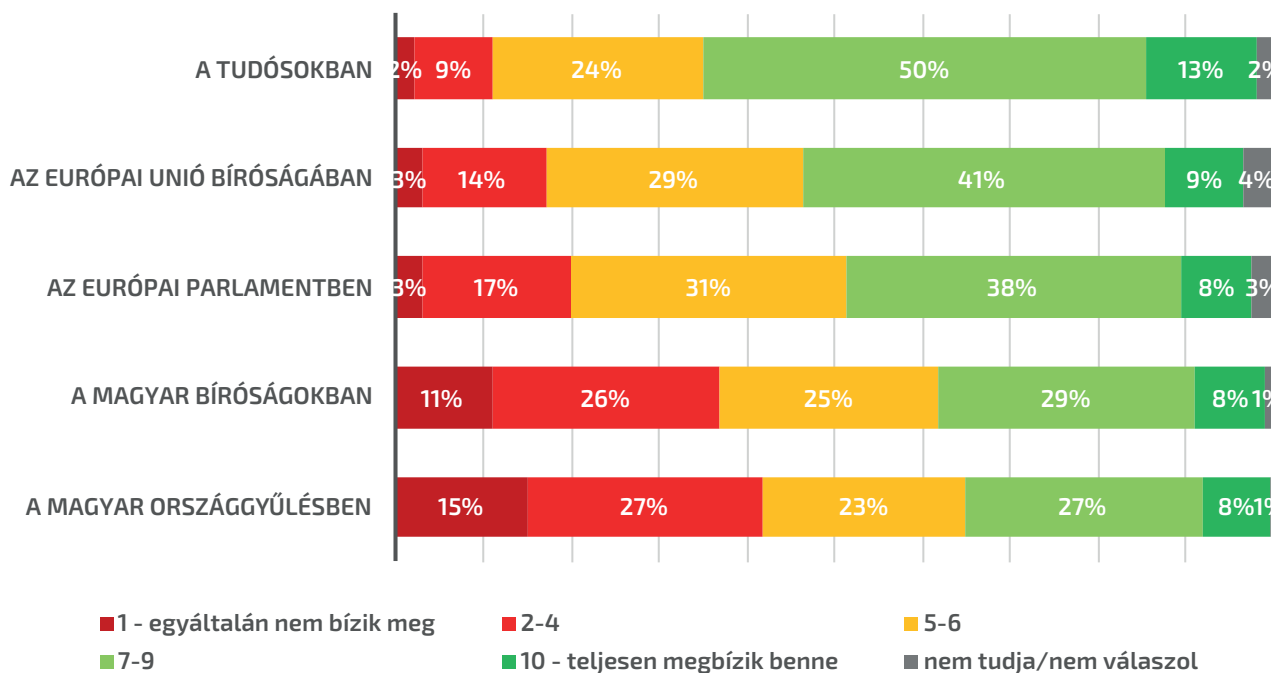
Az iskolai végzettség tekintetében a legfeljebb 8 általános iskolával rendelkezők körében a legalacsonyabb (58%) az euró bevezetésének támogatottsága – de körükben is többségben van. A szakmunkás vagy szakiskolai végzettséggel rendelkezők körében 63%, az érettségivel (67%) vagy diplomával (68%) rendelkezők körében ennél is többen vélekednek pozitívan az euró bevezetéséről.

Mennyire bízunk az uniós és a magyar intézményekben?

Amellett, hogy több szempontból is megvizsgáltuk a magyarok uniós hatáskörökhöz fűződő viszonyát, az intézményekbe vetett bizalomra vonatkozó kérdéseket is feltettünk. A válaszadóknak négy intézményről (Európai Unió Bírósága, Európai Parlament, magyar bíróságok, magyar Országgyűlés) és referenciacsoportként a „tudósokról” kellett meghatározniuk egy tízes skálán, hogy mennyire erős benne a bizalmuk (22. ábra).

22. ábra

Ön személy szerint mennyire bízik a következő intézményekben? (Összes megkérdezett, %)

Kutatásunkból jól látható, hogy a magyarok jobban bíznak az uniós intézményekben, mint a hazaiakban. A megkérdezettek fele bíz az *Európai Unió Bíróságában* (50%), és valamivel kevesebben az *Európai Parlamentben* (46%), de mindkét érték jóval magasabb, mint amennyien azt gondolják, hogy a magyar bíróságokban (37%) vagy a hazai

parlamentben (35%) érdemes bízni. Míg az európai intézmények esetében többen vannak azok, akik inkább bíznak bennük, addig a vizsgált magyar intézményeknél már nem ez a helyzet. A magyar bíróságokban ugyanannyian bíznak, mint akik nem bíznak (37%), az Országgyűlés esetén pedig 7 százalékponttal magasabb azok aránya, akik nem bíznak az intézményben (42%-35%). Érdekesként hozzá lehet tenni, hogy sem az európai, sem a hazai intézményekben nem olyan erős a bizalom, mint a tudósokban (63% bízik a tudományos élet szereplőiben, és csak 11% bizalmatlan velük szemben).

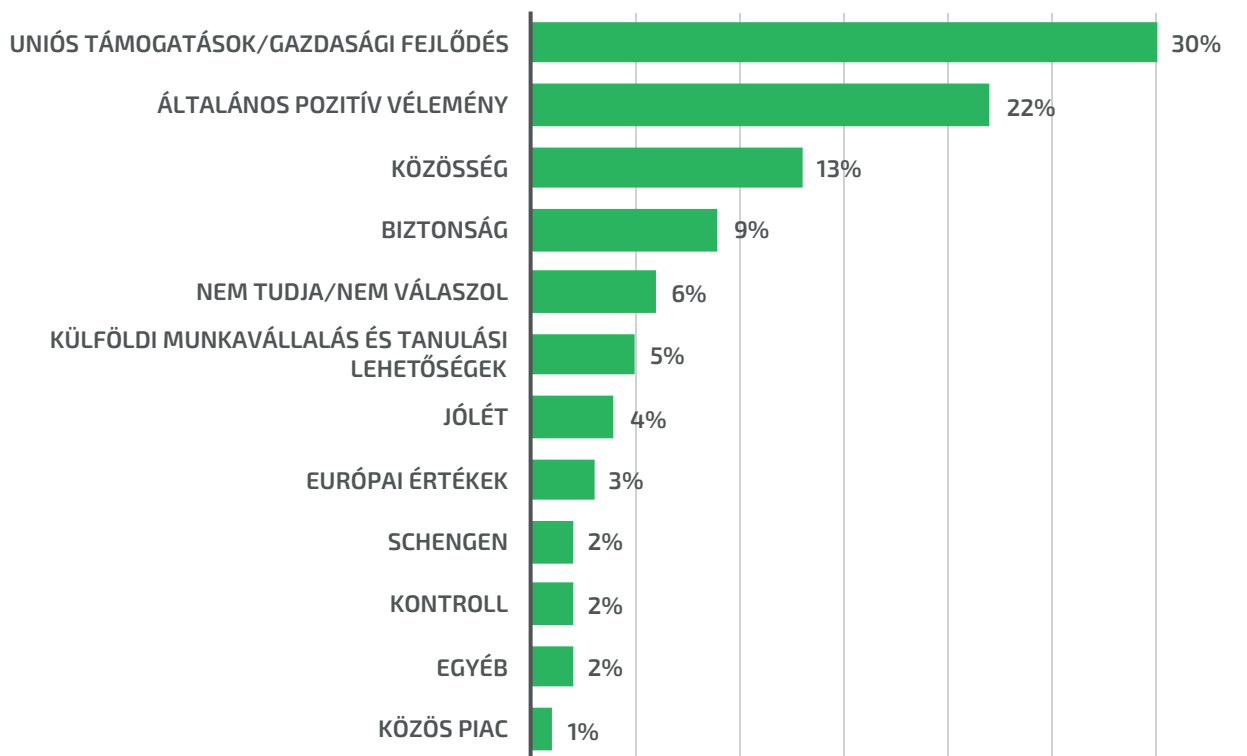
1.5. Motivációk Magyarország uniós tagságának támogatása és ellenzése mögött

Nem csak azt kérdeztük meg a kutatásunk résztvevőitől, hogy egy esetleges népszavazáson Magyarország EU-tagságáról mire szavaznának, hanem azt is, hogy mivel indokolnák meg a döntésüket. Az eddigi adatok fényében nem meglepő, hogy a legfontosabb motiváció Magyarországon az uniós tagsági melletti voksolásra (23. ábra) az *uniós támogatások, illetve azok pozitív gazdasági hatásai* (30%). *Általános pozitív asszociációkkal* (22%) is sokan indokolják a bennmaradás melletti elkötelezettségüket: ezek a válaszok általában valamilyen pozitív tónusú melléknevet (például az erő, a bizalom, a lehetőségek) vagy azt hangsúlyozzák, hogy tagságunknak sokkal több előnye, mint hátránya van.

Jelentős mértékben elmaradva ezektől az *európai közösséghez tartozás* (13%) következett, illetve a gazdasági, társadalmi-politikai és katonai *biztonság* (9%). A *nyitott határok és mobilitási lehetőségek* mindössze a válaszok 7 százalékát adták: a *külföldi munkavállalás és tanulás lehetősége* a válaszok 5 százalékát, míg a *Schengen előnyei* 2 százalékát adták a válaszoknak.

23. ábra

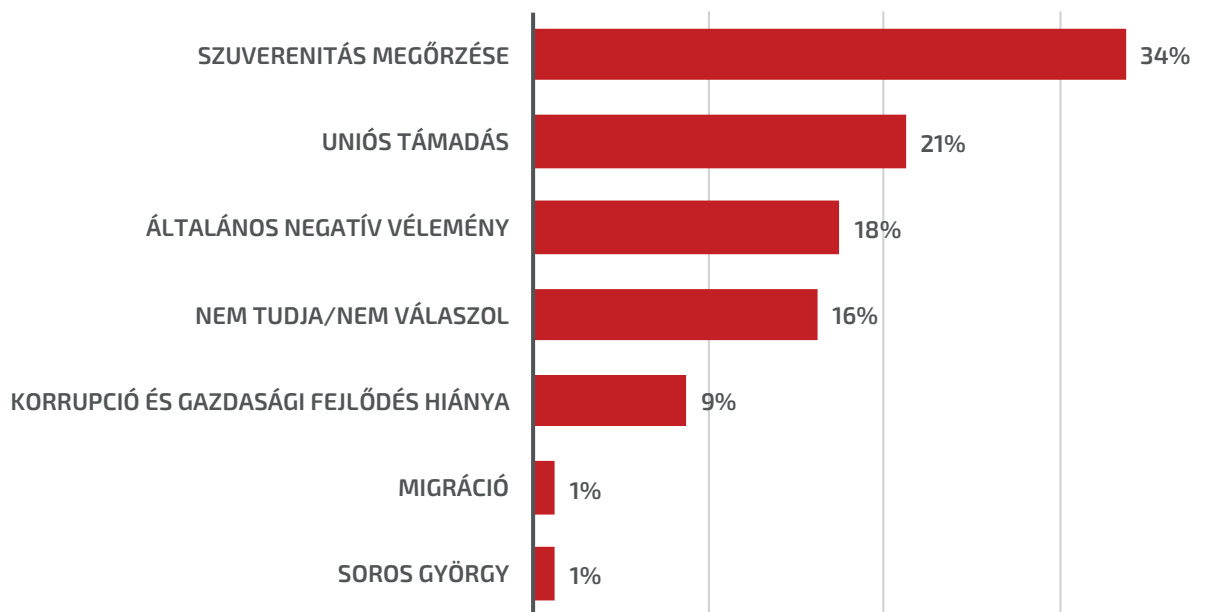
**Ha meg kellene neveznie egy okot, hogy Ön miért szavazna a bent maradásra, mi lenne az?
(N=704, %)**

A *szuverenitás megőrzése* (34%) a legfontosabb motiváció abban az esetben, ha valaki az uniós tagság ellen szavaz (24. ábra). A kilépésre szavazók közül minden ötödik (21%) azért szavazna a tagság ellen, mert szerintük az *Európai Unió támadásokat indít a magyar kormány ellen*. Hasonló mértékű azon megkérdezettek aránya (18%), akiknek *általában véve negatív véleménye* van az Európai Unióról. Ebben az esetben a válaszadók rendszerint azt hangsúlyozták, hogy a számos konfliktus és viszály gátolja a fejlődés lehetőségét, valamint többen csalódtak is az uniós tagságban. Minden tizedik kilépésre voksoló vélekedik úgy, hogy a *korruptió* miatt kellene kilépni Magyarországnak az EU-ból. Emellett összességében 1-1 válaszadó gondolta úgy, hogy a *migráció* vagy *Soros György* személye miatt voksolna a kilépésre.

24. ábra

Ha meg kell neveznie egy okot, hogy Ön miért szavazna a kilépésre, mi lenne az? (N=80, %)

Az érvénytelen szavazatok hátterében leginkább a *politikai apátia* (25%) és a *bizonytalanság* (25%) áll. Azon megkérdezettek esetében beszélhetünk politikai apátiáról, akik válaszukban arra utaltak, hogy véleményük szerint mind-egy, hogy az Európai Unió tagjai vagyunk-e vagy sem, valamint nem érdekli őket a politika. A bizonytalanság hátterében leginkább az információhiány áll: ezek a válaszadók úgy érzik, hogy jelenlegi ismeretük nem elegendő ahhoz, hogy magabiztos döntést hozhassanak.

A *bizalmatlanság* az Európai Unió intézmények és politikusok irányába (19%) minden ötödik érvénytelen szavazást választó válaszadó esetében jelent meg. Hasonló gyakoriságú az a motiváció is, hogy az Európai Uniónak *nincs hatása a megkérdezett személyes életére* (19%). Az érvénytelenül szavazók 13 százaléka *nem emelt ki konkrét okot* arra, hogy miért szavazna érvénytelenül. Fontos mindezek mellett kiemelni, hogy az érvénytelen voksok aránya elenyésző (2%) az összes megkérdezett körében, tehát nagyon alacsony elemszámokról van szó.

2. Az euroszkepticizmus gyökerei Magyarországon

Tanulmányunk második részében arra keressük a választ, hogy milyen társadalmi csoportokra a leginkább jellemző az euroszkepticizmus, és milyen tényezők teszik az egyént hajlamossá az EU-val kapcsolatos negatív attitűdökre. Az euroszkepticizmus egy viszonylag tágran definiált fogalom, amit először brit újságírók használtak. Az első társadalomtudományi definíciót Paul Taggart adta, aki úgy határozta meg az euroszkepticizmust, mint „az európai integráció folyamatával való szembehelyezkedés” különféle formáit⁵.

Az adott ország EU-ból való kilépésének támogatottságát gyakran használják az euroszkepticizmus egyfajta mérőszámának. Azonban, ahogy arra a szakirodalom is rámutat, a kilépés támogatása önmagában egy tökéletlen mérőszáma az euroszkeptikus álláspontnak – legyen szó pártokról vagy szavazókról.⁶ Elképzelhető az Európai Unióval és az európai integrációval való szembenállás azok között is, akik nem lépnének ki az EU-ból vagy bizonytalanok azzal kapcsolatosan, hogy mire szavaznának egy EU-tagságról szóló referendumon.

Kutatásunkban új módszert dolgoztunk ki az egyének EU-hoz fűződő komplex kapcsolatának mérésére. Az euroszkepticizmust (és annak ellentétét, az européer álláspontot) egyéni attitűdként értelmeztük. A szociálpszichológiai elméletek alapján az attitűdöknek három meghatározó eleme van: ezek az érzelmi (affektív), gondolati (kognitív) és viselkedési komponensek. A kutatásunkban külön kérdésblokkban mértük fel az EU-val kapcsolatos attitűdöknek ezen dimenzióit. Megalkottunk egy érzelmi, kognitív és viselkedési euroszkepticizmust mérő indexet, valamint ezek alapján egy átfogó euroszkepticizmus indexet.

Az érzelmi euroszkepticizmus index azt jelzi, hogy az egyének milyen érzéseket táplálnak az EU irányába. A kognitív euroszkepticizmus index-szel azt mérjük, hogy a magyarok miként ítélik meg az ország EU-tagságát. A viselke-

5 A szerző az európai integráció elleni részleges (puha), és teljes körű, nyílt (kemény) ellenállást is az euroszkepticizmus különféle formáinak tekintette. Taggart, P. (1998): A touchstone of dissent: Euroscepticism in Contemporary Western European Party Systems. *European Journal of Political Research*. No. 33., pp. 363–388.

6 A szakirodalomról részletes áttekintést ad Taggart és Szczerbiak könyveje. Szczerbiak, A. – Taggart, P. (2018): Contemporary research on Euroscepticism: from a broad concept to a field of study. In: Benjamin Leruth, Nicholas Startin és Simon Usherwood (szerk.): *The Routledge Handbook of Euroscepticism*. Routledge.

dési euroszepticismus pedig azt mutatja, a válaszadók mennyire lennének hajlandóak ténylegesen tenni az EU-val szembeni támogatásuk/kritikájuk kifejezése érdekében. A három komponens indexből létrehoztunk egy átfogó „euroszepticismus indexet”.

Az általunk kidolgozott euroszepticismus mérőszámnak két pólusa van, a skála két vége a szélsőségesen EU-párti (0-s érték) és a szélsőségesen euroszeptikus (1-es érték) álláspontokat jelzi. Ennek segítségével átfogó képet kapunk arról, hogy mennyire pozitív vagy negatív általánosságban a magyarok, valamint az egyes társadalmi csoportok hozzáállása az EU-hoz. A három komponens index-szel pedig arról is többet tudhatunk meg, hogy mennyiben érzelmi vagy gondolati eredetűek az euroszeptikus és európeér attitűdök, és azok mennyire fordíthatóak politikai cselekvésre.

Elemzésünk felépítése a következő. Elsőként az euroszepticismus gyökereiről szóló feltételezéseinket mutatjuk be. Ezt követően az egyes euroszepticismus indexekről adunk részletes leírást. Bemutatjuk, hogy milyen kérdésekből számoltuk ki az érzelmi, kognitív és viselkedési komponens indexeket, valamint ábrázoljuk az egyes kérdésekre adott válaszok megoszlását, valamint az egyes indexek eloszlását. Az egyes alindexeket, valamint a belőlük számolt átfogó euroszepticismus indexet együtt is ábrázoljuk, ami lehetőséget ad az egyes eloszlások összehasonlítására. Az indexünk érvényességi tesztjeként azt is bemutatjuk, hogy az egyes euroszepticismus mérőszámok milyen értékeket vesznek fel az EU-ból való kilépést támogató, EU-párti és az EU-tagság kérdésében bizonytalan csoportok szerinti bontásban. Az indexek átfogó bemutatása után az euroszepticismusnak először a szociodemográfiai meghatározóit, majd az euroszepticismus politikai gyökereit vizsgáló elemzésünk következik, végül a társadalmi, gazdasági és pszichológiai okokat vizsgáló fejezet. Mindhárom elemző fejezetben először a leíró statisztikákat ábrázoljuk, majd többváltozós regressziós elemzést végzünk.

2.1. Lehetséges magyarázatok és hipotézisek

Kutatásunkban felmértük a megkérdezettek több olyan tulajdonságát, ami a szakirodalom és a saját feltételezéseink szerint befolyásolhatja az egyéni euroszkepticizmus szintjét. Ezeket a feltételezéseinket 12 hipotézisben foglaltuk össze, a hipotéziseinket négy csoportba soroltuk.

Az euroszkepticizmus politikai gyökerei

Elsőként a politikai meggyőződés euroszkepticizmusra gyakorolt hatásáról szóló feltételezéseinket mutatjuk be. Mivel az egyének attitűdjeiket gyakran a (politikai) csoporttőljalitásukhoz igazítják, ezért azt feltételeztük, hogy a határozottan EU-kritikus álláspontot képviselő Fidesz szavazóira is jobban jellemző az euroszkepticizmus, mint az ellenzéki szavazókra⁷.

A politikai bal-jobb önbesorolás kérdése már ennél összetettebb. Az EU-kritikus álláspont az európai pártok szintjén egyaránt jellemző a bal és jobboldali szélsőségekre⁸. Míg a politikai baloldalon alapvetően az EU liberális gazdaságpolitikájával való szembehelyezkedés a kritika alapja, addig a jobboldalon a nemzeti szuverenitás féltése kerül az EU-ellenesség középpontjába⁹. Ezért azt feltételeztük, hogy a gazdasági baloldaliság és a társadalmi-kulturális jobboldaliság is hajlamossá teszi az egyént az euroszkepticizmusra.

7 A Fidesz euroszkeptikus jellemzőiről több tudományos cikk is értekezik:

Ágh, A. (2021): The Emergence of the Europeanized Party Systems in ECE: The Turning Point at the 2019 EP Elections in Hungary. *Journal of Comparative Politics*; Ljubljana, Vol. 14., No. 1., pp. 20–41.

Arató, K. (2020): Hungary (Chapter 6). In: Vít Hloušek and Petr Kaniok (eds): *The European Parliament Election of 2019 in East-Central Europe. Second-Order Euroscepticism*. eBook, Palgrave Macmillan.

Csehi, R. – Zgut, E. (2021): 'We won't let Brussels dictate us': Eurosceptic populism in Hungary and Poland, *European Politics and Society*, Vol. 22., No. 1., pp. 53–68.

Hargitai, T. (2020): How Eurosceptic is Fidesz actually?. *Politics in Central Europe*. Vol. 16., No. 1., pp. 189–209.

8 Van Elsas, E. – Hakhverdian, A. – Van der Brug, W. (2016): United against a common foe? The nature and origins of Euroscepticism among left-wing and right-wing citizens. *West European Politics*, Vol. 39., No. 6., pp. 1181–1204.

9 Conti, N. – Memoli, V. (2012): The multi-faceted nature of party-based Euroscepticism. *Acta Politica*. Vol. 47., No. 2., pp. 91–112.

A fentiek alapján az alábbi hipotéziseket állítottuk fel **az euroszkepticizmus politikai gyökereiről**:

H1: A Fidesz támogatóira jobban jellemző az euroszkepticizmus, mint az ellenzékiekre

H2: Minél inkább baloldaliként azonosítja magát valaki a gazdasági bal-jobb skálán, annál inkább jellemző lesz rá az euroszkepticizmus

H3: Minél inkább jobboldaliként azonosítja magát valaki a társadalmi-kulturális bal-jobb skálán, annál inkább jellemző lesz rá az euroszkepticizmus

A populista euroszkepticizmus

Ezt követően olyan hipotéziseket fogalmaztunk meg, amik abból a feltételezésből indulnak ki, hogy az euroszkepticizmus összefonódik a populista szólamokkal és meggyőződéssel. Ezt arra alapozzuk, hogy sok euroszkeptikus párt populista retorikát alkalmaz. A populizmusnak az egyik definitív eleme az elitellenesség – a népközpontúság és a leegyszerűsítő, fekete-fehér világkép mellett. Az euroszkeptikus populisták gyakran a háttérben meghúzódó „EU-s bürokratákat” és „Brüsszelt” festik le a nép ellenségeinek. Ezért azt feltételeztük, hogy az egyéni szinten megjelenő elitellenesség is hajlamosabbá teszi az embereket az euroszkepticizmusra.

A populista pártok és politikusok sikerét több politikatudós az egyenlőtlenségek növekedésével magyarázza, és azzal, hogy ezek a szereplők tudták sikeresen megszólítani a „globalizáció veszteseit”¹⁰. Ennek az elméletnek az euroszkepticizmusra vonatkoztatott tesztjei azok a tanulmányok, amik a gazdasági helyzet és az EU-s kilépés támogatottságának kapcsolatát vizsgálták. Egy 2004-es tanulmány azt mutatta ki, hogy a jobb anyagi helyzetűek között nagyobb az európai integráció támogatottsága¹¹. A politikai-gazdaságtani magyarázat szerint a stabilabb helyzetű, magasabban képzett emberek jobban járnak az EU-s gazdasági integrációval. 2014-es adatok elemzése azonban már ellentmondani látszik a „globalizáció vesztesei” elméletnek. Ennek az eredményei alapján azok az európaiak, akik magukat „munkásosztálybeliként” azonosították, valamint azok, akik aggódtak a saját pénzügyi helyzetük miatt, kisebb valószínűséggel támogatták az országuk kilépését az Európai Unióból¹². Fontos azonban

10 Rodrik, D. (2018): Populism and the economics of globalization. *Journal of international business policy*, Vol. 1. No. 1., pp. 12-33.

11 Hooghe, L. – Marks, G. (2018): Cleavage theory meets Europe's crises: Lipset, Rokkan, and the transnational cleavage, *Journal of European Public Policy*, Vol. 25., No. 1., pp. 109-135,

12 De Vries, C. E. (2018): Common People? Who Are Supporters and Sceptics and What Do They Want? *In Euroscepticism and the Future of European Integration*, Oxford, Oxford University Press.

megjegyezni, hogy ezek „hipotetikus scenáriókkal” kapcsolatos közvéleménykutatási adatok elemzéseinek voltak. Az elméletnek egy valóságban történt tesztje maga a Brexit-népszavazás volt. A Brexit-ről szóló közvélemény-kutatási elemzések azt mutatták ki, hogy a „munkás-, alsó-közép és középosztálybeli” britek kisebb valószínűséggel szavaztak a maradásra, bár a munkanélküliségnek nem volt szignifikáns hatása¹³. A választókori adatok elemzése alapján a gazdasági tényezőknek meghatározó szerepe volt. Szignifikánsan nagyobb arányban szavaztak azokban a körzetekben a Brexitre, ahol magasabb volt az alacsonyan képzettek aránya, magasabb volt a munkanélküliség és ahol lassabban nőttek a bérek¹⁴. Ezek alapján mi is azt feltételeztük, hogy az egyén múltbeli gazdasági nehézségei fontos okai lehetnek az euroszeptizmusnak.

Mások nem a valós gazdasági folyamatokra helyezik a hangsúlyt a populizmusra való fogékonyság elemzésében, hanem a személyes értékrendekkel és a percepciókban bekövetkező változásokkal magyarázzák ezeket a jelenségeket. Több amerikai kutatás alapján a Donald Trumpra való szavazást a gazdasági nehézségeknél nagyobb mértékben magyarázta a „kulturális változásoktól való félelem”¹⁵, valamint a társadalmi státusz féltésének¹⁶ egyéni szintje. Hasonló magyarázatot ad Pippa Norris és Ronald Inglehart. Az elméletük alapján egy „néma forradalom”¹⁷ történt a nyugati világban a 20. század második felében, aminek részeként előtérbe kerültek a posztmaterális értékek (gyakran baloldali, zöld, szimbolikus ügyek). Norrisék úgy érvelnek, hogy ez egy „néma ellenforradalom” is kiváltott – elsősorban az idősebb generációk tagjai között. Ezek az emberek úgy érezték, hogy nehezen tudják tartani a lépést a világ változásaival. A korábban marginalizált társadalmi csoportok emancipációs küzdelme miatt veszélyeztetve érezték a társadalmi státuszukat. A „néma ellenforradalom” elmélete szerint a veszélyérzet autoriter reflexeket váltott ki, ezért fordultak olyan populista pártok és populista ügyek mellé, mint amilyen az Egyesült Királyságban a UKIP és a Brexit volt. Ez alapján azt feltételeztük, hogy az EU-ellenes attitűdökre is jobban rezonálnak azok, akik veszélyeztetve érzik a társadalmi státuszukat.

13 De Vries, C. E. (2018): Brexit and Beyond Leave and Remain Preferences among Supporters and Sceptics. In *Euroscepticism and the Future of European Integration*, Oxford, Oxford University Press.

14 Becker, S. O. – Fetzer, T. – Novy, D. (2017): Who voted for Brexit? A comprehensive district-level analysis, *Economic Policy*, Vol. 32., No. 92., pp. 601–650.

15 Cox, D. – Lienesch, R. – Jones, R. P. (2017): Beyond Economics: Fears of Cultural Displacement Pushed the White Working Class to Trump. *PRRI/The Atlantic Report*. <https://bit.ly/384p99l>

16 Mutz, D. C. (2018): Status threat, not economic hardship, explains the 2016 presidential vote. *PNAS*, Vol. 115., No. 19.

17 Pippa, N. – Inglehart, R. (2019): The Backlash Against the Silent Revolution. In *Cultural Backlash. Trump, Brexit and Authoritarian Populism*, New York, Cambridge University Press.

Ezek alapján a következő **populista euroszepticismushoz** kapcsolódó hipotéziseket fogalmaztuk meg:

H4: Az elitellenes attitűdök pozitívan korrelálnak az euroszepticizmussal

H5: Az euroszepticizmus jobban jellemző azokra, akiknek jelentősebb gazdasági nehézségei voltak

H6: A félelem a társadalmi státusz elvesztésétől pozitívan korrelál az euroszepticizmussal

Az euroszepticizmus szociálpszichológiai okai

Harmadik szempontként az euroszepticizmus szociális és pszichológiai okait vizsgáltuk. Habár az EU-kritika alapja is lehet valamiféle pozitív érzés vagy gondolat (például hazaszeretet), alapvetően egy negatív attitűdről beszélünk. Kutatásunkban úgy koncepcionalizáltuk az euroszepticizmust, hogy az magában foglalja az EU-val kapcsolatos negatív gondolatok, érzések és tettek összességét (valamint a pozitív hozzáállás hiányát). Azzal a feltételezéssel éltünk, hogy egy ilyen „tagadásra épülő”, elsősorban a politikai kommunikáció által meghatározott attitűdre, mint az euroszepticizmus, fogékonyabbak a szociálisan elszigetelt, valamint a „boldogtalanabb” emberek.

Ezek alapján az alábbi feltételezésekkel éltünk az **euroszepticizmus szociálpszichológiai okairól**:

H7: A társas elszigeteltség pozitív összefüggésben áll az euroszepticizmussal

H8: A pszichológiai jóllét negatív összefüggésben áll az euroszepticizmussal

Az euroszepticizmus és a nemzetköziség kapcsolata

Az EU-s attitűdök és az euroszepticizmus irodalmában széles körben elterjedtek azok az elméletek, amelyek az emberek nemzetközi kapcsolatainak fontosságát hangsúlyozzák. Az európai integrációt megelőzte és megalapozta Karl Deutsch „tranzakcionista elmélete”¹⁸. Deutsch nemzetközi „biztonsági közösségek” létrehozását javasolta, aminek megvalósításában a határokon átívelő személyes kapcsolatok fontosságát hangsúlyozta. Ennek a gondolatlátnak alapvetése, hogy az elitek integrációja és a személytelen intézmények létrehozása önmagában nem elegendő. A tömegek határokon átívelő élő kapcsolathálója azonban olyan új kollektív identitást tud létrehozni, ami

¹⁸ Az elméletéről és annak későbbi alkalmazásáról átfogó bemutatást ad Theresa Kuhn könyve: Kuhn, T. (2015): Experiencing European Integration: Transnational Lives and European Identity. Oxford Scholarship Online.

alapul szolgálhat az európai integrációnak. Ez az elmélet inspirálta az egyetemisták európai diákcsera-programját, az Erasmust is. Számos kutatás kimutatta, hogy az egyén nemzetközi tapasztalata növelheti az EU támogatottságát, az EU-val való azonosulás szintjét, de ezek a hatások erősen korlátozottak és nagyban függnek attól, hogy milyen típusú külföldi tapasztalatokról beszélünk. Hanspeter Kriesi azt állítja, hogy valójában egy törésről beszélhetünk: a nemzetközileg jól beágyazott egyénekre lesz jellemzőbb az européer attitűd, míg azok, akik ebből kimaradnak, hajlamosak szuverenista álláspont felvételére. Ere alapozva azt feltételeztük, hogy mind a külföldi kapcsolati háló kiterjedtsége, mind a külföldi tapasztalatok (legyen szó munkáról, tanulásról vagy kirándulásról), mind a nyelvtudás csökkentik az egyének euroszkeptikusságra való hajlamát. Természetesen itt nem egyértelmű az okság iránya: az is elképzelhető, hogy az européer attitűd motiválja az embereket a külföldi tapasztalatszerzésre, barátkozásra, nyelvtanulásra.

A nemzetköziség egyéni értékrendben megmutatkozó szintjét is vizsgáltuk. Egy 2017-es kutatás a kozmopolita attitűdök szerepét vizsgálta a holland pártok versenyében és a szavazók pártválasztási döntésében.¹⁹ Az eredmények azt mutatják, hogy a gazdasági bal-jobb mellett egyre inkább meghatározó a „kozmosopolita-parokiális” dimenzió. Több tanulmány is rámutat, hogy a nemzetközi tapasztalatok, külföldi utazások és kapcsolatok összefüggnek a kozmopolita értékekkel, és adott esetben akár a nemzeti szuverenitás szupranacionális szintre való átruházásának támogatásával²⁰. Azt feltételeztük, hogy nem csak a tényleges külföldi élmény, de a kozmopolita értékek is csökkentik az euroszkepticizmus szintjét.

Ezek alapján az alábbi hipotéziseket fogalmaztuk meg az **euroszkepticizmus és nemzetköziség kapcsolatáról**:

H9: A nemzetközi kapcsolatok kiterjedtsége és mélysége negatív összefüggésben áll az euroszkepticizmussal: minél több aktív külföldi kapcsolata van valakinek, annál kevésbé lesz euroszkeptikus.

H10: A külföldi tapasztalatok mennyisége negatív összefüggésben áll az euroszkepticizmussal: minél több időt töltött valaki más EU-tagállamban, annál kevésbé lesz euroszkeptikus.

H11: Azok, akik beszélnek idegen nyelvet, kevésbé lesznek euroszkeptikusak.

H12: Minél inkább kozmopolita valaki (egy lokalista-kozmosopolita érték-skálán elfoglalt pozíció alapján), annál kevésbé lesz euroszkeptikus.

19 Catherine E. De Vries (2017): The cosmopolitan-parochial divide: changing patterns of party and electoral competition in the Netherlands and beyond, *Journal of European Public Policy*, Vol. 25., No. 1., pp. 1-25.

20 Gustafson, P (2009) More cosmopolitan, no less local – the orientations of international travellers. *European Societies*, Vol. 11., No. 1., pp. 25-47.
Mau, S, Mewes, J, Zimmermann, A (2008) Cosmopolitan attitudes through transnational social practices? *Global Networks*, Vol. 8., No. 1., pp. 1-24.

További fontos tényezők, kontroll változók

Habár azt feltételeztük, hogy a populizmus alapvetően kéz a kézben jár az euroszepticismussal, ez nem feltétlenül igaz a tekintélyelvű beállítottságra. Vagyis könnyen elképzelhető, hogy valaki a társadalmi rend és az erős EU-pártján van egyszerre. Ugyanakkor fontosnak gondoltuk, hogy erre a tényezőre is kontrolláljunk az elemzésünkben, mivel a tekintélyelvű és a populista attitűd gyakran egyszerre jellemző – akár az elit, akár a választók szintjén.

Fontosnak tartottuk, hogy a politikai érdeklődés és az EU-val kapcsolatos tudásszint hatását is vizsgáljuk. Ugyanakkor ezekkel a változókkal kapcsolatosan sem fogalmaztunk meg hipotézist, mivel a szakirodalom alapján nem egyértelmű, hogy milyen irányba befolyásolják az EU-val kapcsolatos attitűdöket.

Szintén vizsgáltuk a főbb szociodemográfiai tényezők hatását is. Tettük ezt egyrészt különálló modellekben, hogy feltérképezzük, hogy melyik társadalmi csoportokra a leginkább jellemző az euroszepticismus. Másrészt a fenti hipotéziseket tesztelő modelljeinkbe is bevontuk ezeket, mint kontrollváltozókat.

2.2. Az EU-hoz fűződő érzelmeink: affektív euroszepticismus

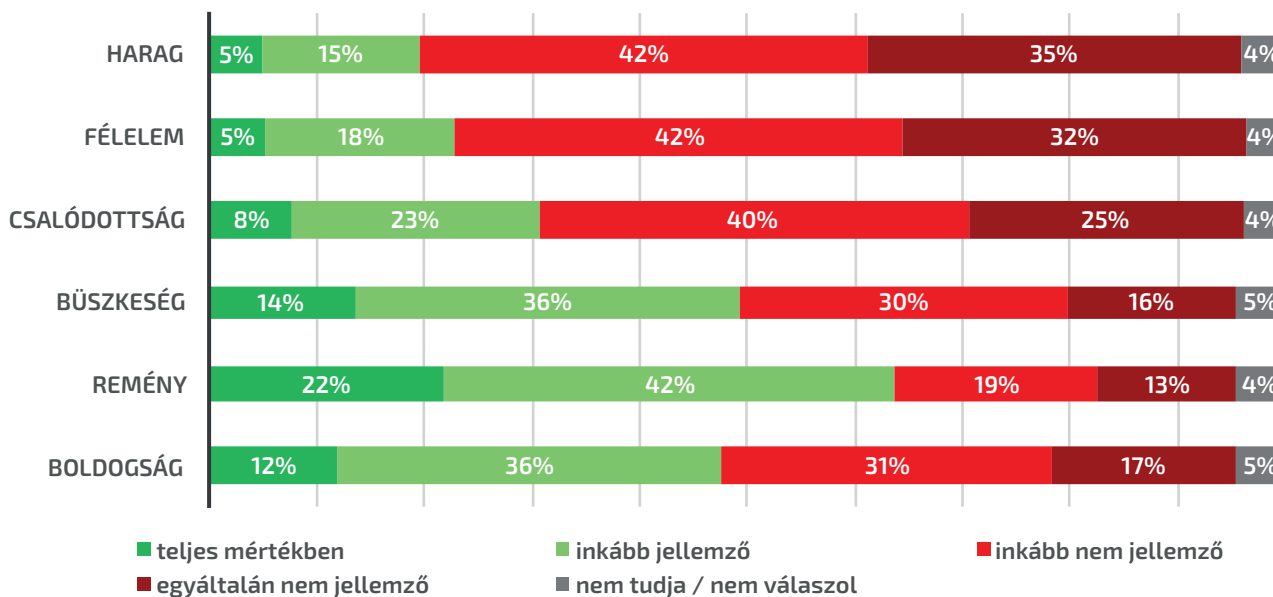
Az EU-hoz kapcsolódó érzéseket egy hat elemből álló kérdésblokkal mértük fel. A kutatásunk résztvevőinek a következő kérdést tették fel: „Mennyire jellemzőek az alábbi érzések Önre, amikor az Európai Unióra gondol?” Ezt követően három negatív érzést (harag, félelem, csalódottság), valamint három pozitív érzést (büszkeség, remény, boldogság) soroltak fel véletlenszerű sorrendben. Hasonló „érzelmi hőmérőket” gyakran használnak társadalmi alapkutatásokban és az euroszepticismus kutatásában is alkalmazták már ezt a módszert.

A válaszok megoszlását a 25. ábrán szemléltettük. Jól látszik, hogy a magyarok többségében nem vált ki negatív érzéseket az EU, a megkérdezettek ötöde-harmada számolt be valamilyen negatív érzésről. A leginkább elterjedt ezek közül a csalódottság: a magyarok közel harmada (31%) érez csalódottságot, amikor az EU-ra gondol. Kifejezetten erős negatív érzéseket, haragot (20%) és félelmet (23%) minden ötödik magyar táplál az EU-val szemben.

A megkérdezettek közül ugyanannyian mondták, hogy nem jellemző és azt, hogy jellemző rájuk a boldogság, amikor az EU-ra gondolnak (48% vs. 48%). Kis többségben vannak azok, akik büszkeséget éreznek, azokkal szemben, akikre ez nem jellemző (50% vs. 46%). A magyarok közel kétharmada a remény érzését társítja az EU-hoz (64%).

25. ábra

**Az EU-hoz fűződő pozitív és negatív érzések
(Mennyire jellemzőek az alábbi érzések Önre, amikor az Európai Unióra gondol?)**

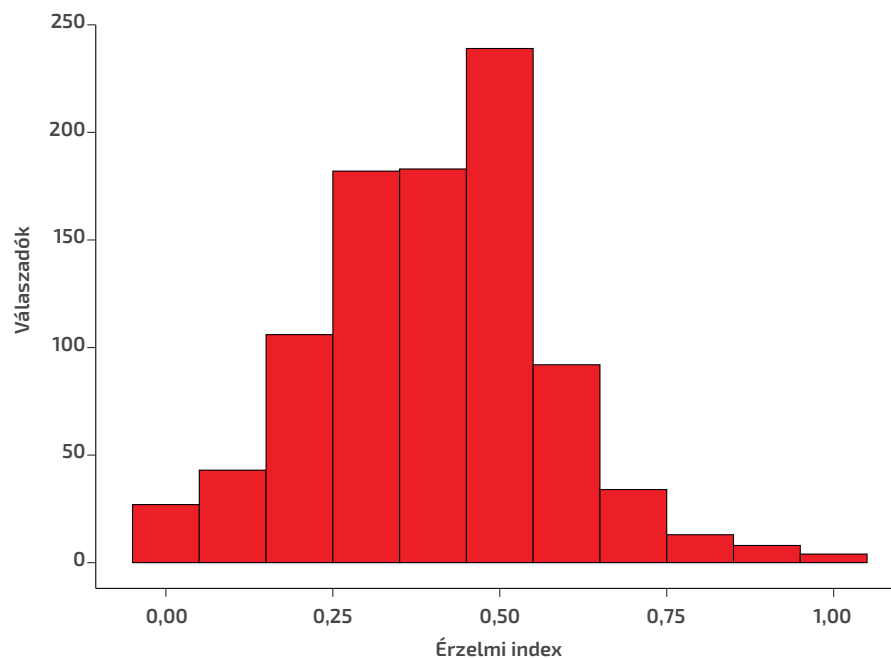

A fent bemutatott kérdésekre adott válaszokból alkottuk meg az érzelmi euroszeptizmus indexet. Ezt úgy számoltuk ki, hogy az egyes érzelmi szintekhez egy pontszámot rendeltünk. Ezt követően a negatív érzésekre adott pontszámok, valamint a pozitív érzésekre adott pontok fordítottjának az átlagát vettük. Ezt az értéket átkonvertáltuk egy 0 és 1 közötti skálára. A válaszmegtagadó résztvevőknek nem számoltunk ilyen mérőszámot, vagyis ők nem szerepelnek az euroszeptizmus indexeket bemutató ábrákon, elemzésekben.

Az érzelmi euroszeptizmus index megoszlását a 26. ábra mutatja be. Egy jobbra elnyúlt eloszlást láthatunk, vagyis a többségre nem jellemző az érzelmi alapú euroszeptizmus. Ugyanakkor azt is láthatjuk, hogy sokan vettek fel semleges (0,5 pont körüli) értéket.

26. ábra

**Az érzelmi euroszepticismus index megoszlása
(0 – szélsőségesen EU-támogató, 1 – szélsőségesen euroszeptikus)**

2.3. Az EU-val kapcsolatos gondolataink: kognitív euroszepticismus

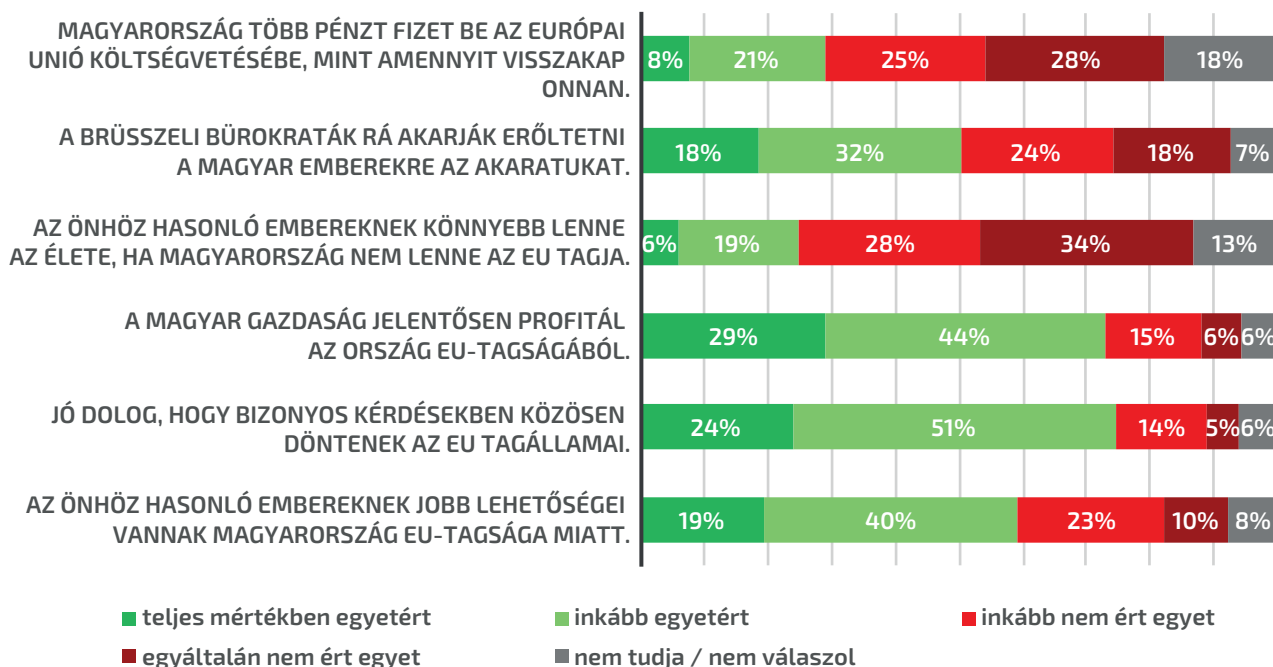
Az EU kognitív értékelését szintén egy hat elemből álló kérdésblokkal mértük fel (27. ábra). Ezzel az volt a célunk, hogy részletesen megismerjük, hogy a magyarok mennyire értékelik személyesen és Magyarország számára előnyösnek vagy hátrányosnak az ország EU-tagságát. A megkérdezetteknek arra kellett válaszolniuk, hogy mennyire értenek egyet különböző állításokkal. Három állítás az EU-t „negatív”, az egyén és az ország számára káros szereplőként festette le, három állítás pedig „pozitív”, „hasznos” szereplőként.

A megkérdezettek többsége nem értett egyet azzal, hogy a hozzá hasonló emberek jobban járnának, ha Magyarország nem lenne az EU-tagja (62%). Mint korábban bemutattuk, a többség azt az egyébként tényszerűen hamis

állítás is elutasította (53%), hogy Magyarország több pénzt fizet be az Európai Unió költségvetésébe, mint amennyit visszakap onnan. Volt azonban egy negatív állítás, amivel a magyarok többsége egyetértett. A megkérdezettek fele (50%) úgy gondolta, hogy a brüsszeli bürokraták rá akarják erőltetni a magyar emberekre az akaratukat. Jelen-tősen kevesebben voltak azok (42%), akik ezzel nem értettek egyet.

27. ábra

**Az EU-val kapcsolatos pozitív és negatív gondolatok
(Mennyire ért egyet az alábbi állításokkal?)**

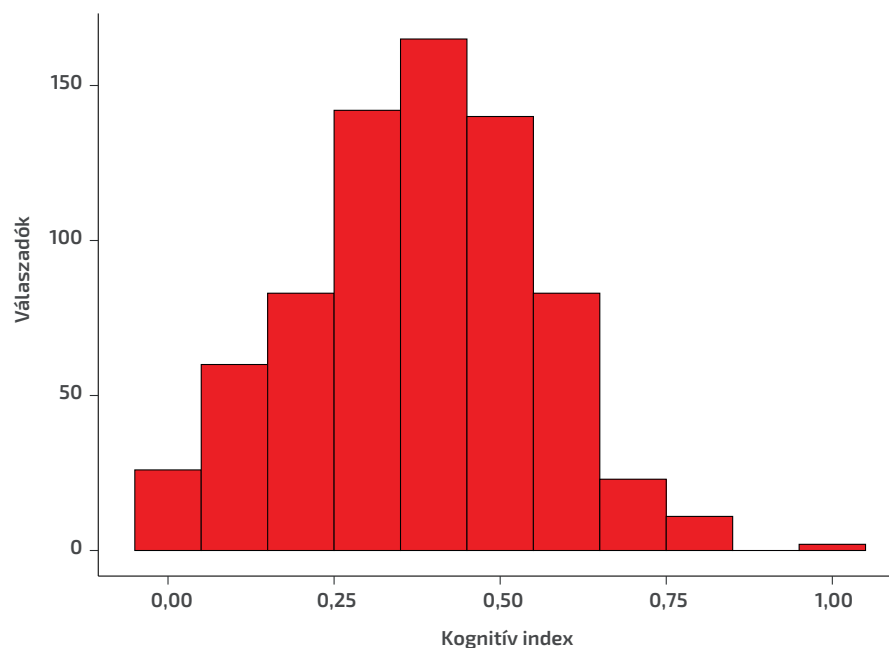
Az EU-val kapcsolatos mindhárom pozitív állítással egyetértett a magyarok abszolút többsége. 59% véli úgy, hogy a hozzá hasonló embereknek jobb lehetőségei vannak Magyarország EU-tagsága miatt. Ennél is többen gondolták, hogy a magyar gazdaság jelentősen profitál az ország EU-tagságából (73%). A megkérdezettek háromnegyede (75%) úgy véli, hogy jó dolog, hogy bizonyos kérdésekben közösen döntenek az EU tagállamai.

Az itt bemutatott állítások értékeléseiből számoltuk ki a kognitív euroszepticismus indexet. Ezt a számítást az érzelmi euroszepticismusnál bemutatott módon tettük itt is: a negatív állítások pontszámait és a pozitív állítások pontszámainak fordítottját átlagoltuk és egy 0-1 közötti skálára konvertáltuk, a válaszmegtagadókat kihagyva a számításokból.

A kognitív euroszepticismus megoszlását az 28. ábrán szemléltettük. Az érzelmi euroszepticismushoz hasonlóan ez is egy jobbra elnyúlt eloszlás. Vagyis a kognitív euroszepticismus is csak a magyarok kisebbségére jellemző.

28. ábra

**A kognitív euroszepticismus index megoszlása
(0 – szélsőségesen EU-támogató, 1 – szélsőségesen euroszeptikus)**

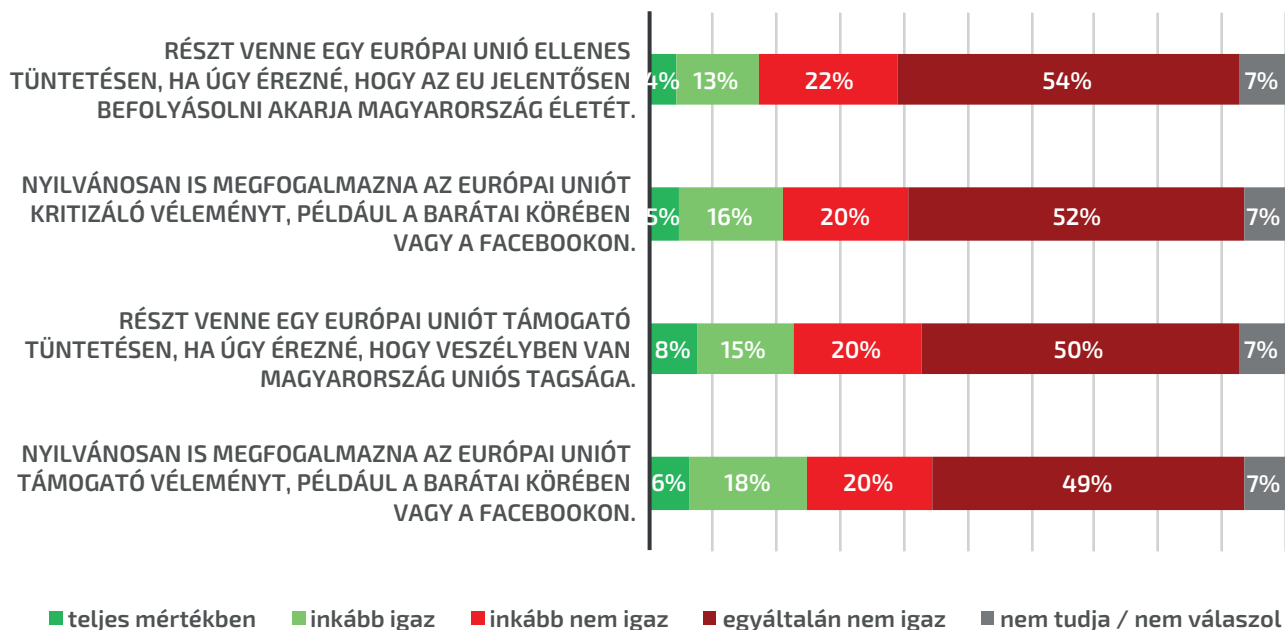
2.4. Mit tennénk az EU-ért vagy az EU-ellen? Viselkedési euroszepticismus

A viselkedési euroszepticismust egy 4 elemből álló kérdésblokkal mértük fel. Különböző politikai cselekvésekre vonatkozó állításokat soroltunk fel. A megkérdezetteknek arra kellett válaszolniuk, hogy mennyire lennének hajlandók tüntetni, vagy nyilvánosan véleményt formálni az EU mellett vagy ellen.

A válaszok megoszlásából az EU-val kapcsolatos passzivitás képe rajzolódik ki (29. ábra). A magyarok jelentős többsége (62-70%) nem fejezné ki az EU-val kapcsolatos pozitív vagy negatív véleményét se egy tüntetésen, se a barátaik körében vagy a Facebookon. Valamivel többen aktivizálnák magukat az EU-támogatása érdekében (23-24%), mint ahányan az EU-ellen szólnának fel vagy mennének az utcára (21% és 17%).

29. ábra

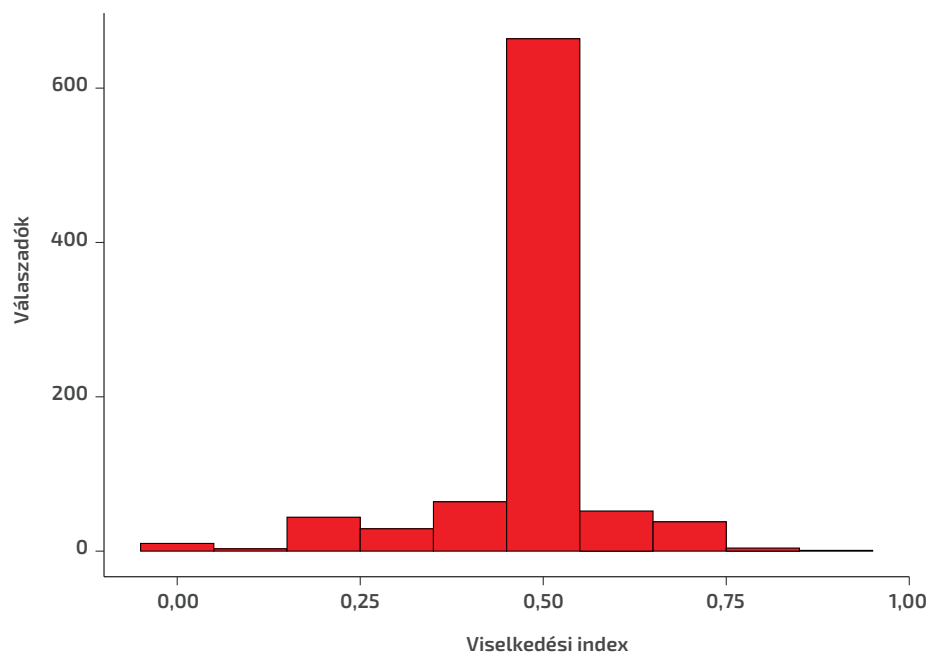
Hajlandóság EU-ellenes és EU-támogató politikai cselekvésre (Mennyire igazak Önre az alábbi állítások?)

A korábbi indexek kiszámításával megegyező módon létrehoztuk a viselkedési euroszepticismus indexet is. Ennek az indexnek a megoszlását a 30. ábrán szemléltettük. A mérőszám eloszlása éles kontrasztban áll a korábban bemutatott két index-szel: 0,5 pont körüli értéket vesz fel a legtöbb válaszadó. Vagyis a megkérdezettek nagy többsége teljesen semleges állásponton van a viselkedési euroszepticismus tekintetében. Habár kognitív és érzelmi szinten is a magyarok többségének európeér attitűdjei vannak, úgy tűnik, hogy ez tényleges politikai cselekvésre nehezen fordítható le.

30. ábra

**A viselkedési euroszepticismus index megoszlása
(0 – szélsőségesen EU-támogató, 1 – szélsőségesen euroszeptikus)**

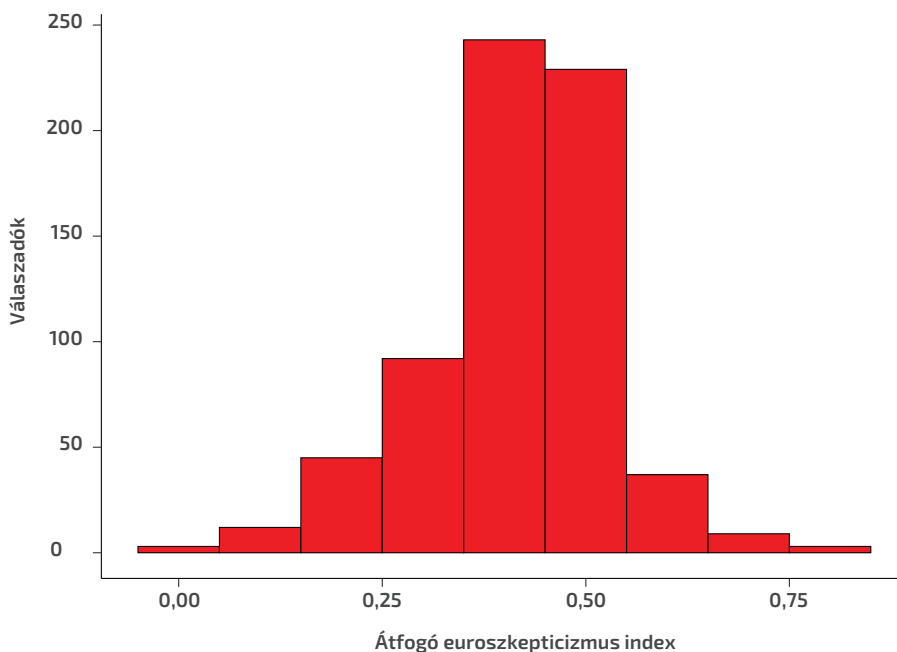

2.5. Euroszkepticizmus index: egy új mérőszám

Minden egyes válaszadóra kiszámítottunk egy átfogó euroszkepticizmus indexet, ami a három, korábban bemutatott komponens index egyszerű átlaga. Ennek a változónak az eloszlása az érzelmi és kognitív komponenshez hasonlóan jobbra elnyúlt. Vagyis látható kisebbségben vannak az átfogó attitűd index alapján euroszkeptikus válaszadók. Fontos megjegyezni, hogy kimagasló a semleges értékekhez közeli válaszadók száma.

31. ábra

**Az átfogó euroszkepticizmus index megoszlása
(0 – szélsőségesen EU-támogató, 1 – szélsőségesen euroszkeptikus)**

Az euroszeptikizmus átfogó indexe, valamint az egyes komponensek alapján 4 kategóriába soroltuk a válaszadókat, hogy egy könnyen értelmezhető képet kapjunk az EU-val kapcsolatos attitűdök eloszlásáról. A 0,45 pont alatti válaszadókat EU-pártinak, a 0,45-0,55 pontos értéket felvett válaszadókat semlegesnek, míg az ennél magasabb pontot elért válaszadókat euroszeptikusnak kategorizáltuk. Ezen felül külön jeleztük a válaszmegtagadók arányát, akikre nem tudtuk kiszámolni az egyes indexeket. Az összehasonlíthatóság céljából az egyes kategóriák eloszlását mindhárom indexre egy ábrán szemléltettük (32. ábra).

Az átfogó euroszeptikizmus indexünk alapján a magyarok közel fele (49%) mondható egyértelműen EU-pártinak. Jóval alacsonyabb az aránya az EU-val szemben semleges (6%) és euroszeptikus válaszadók aránya (12%). Ugyanakkor a válaszadók harmadára nem tudtuk kiszámolni az EU-s attitűdök mindhárom dimenzióját felölölő mérőszámunkat.

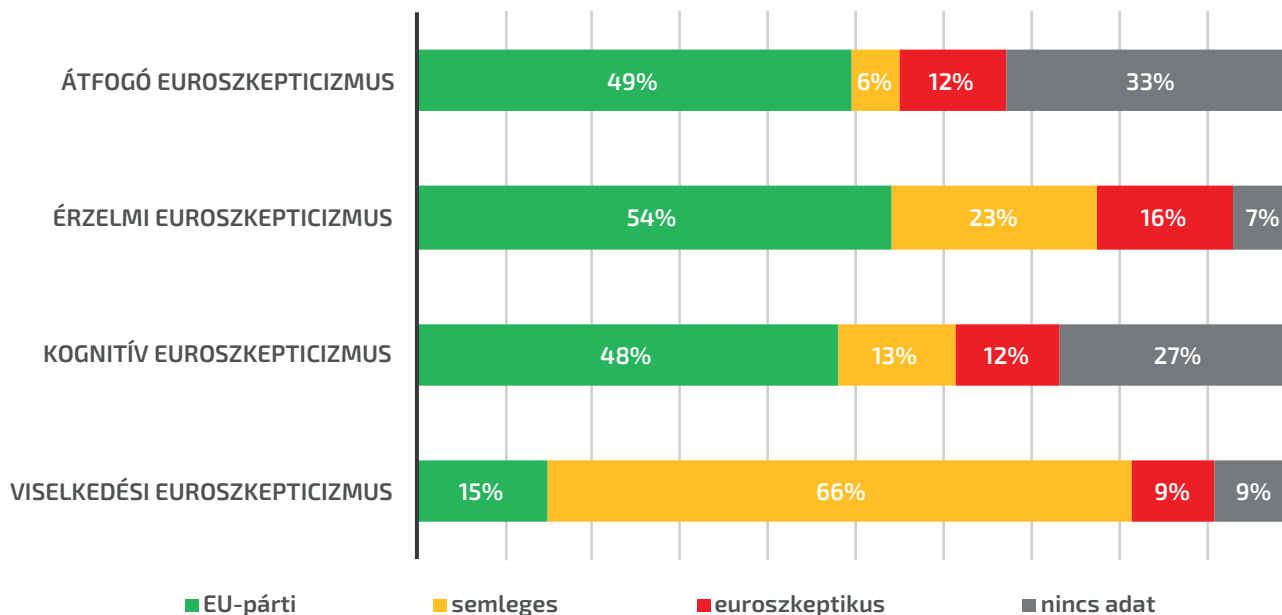
Ezzel szemben az érzelmi komponens indexnél kifejezetten kevés adat hiányzott (7%). A magyarok abszolút többsége (54%) érzelmi szinten az EU-t támogató attitűdökkel rendelkezik. A válaszadók közel negyede semleges (23%), ennél alacsonyabb az érzelmi alapú euroszeptikusok aránya (16%).

A kognitív mérőszámunk alapján szintén a magyarok közel fele mondható EU-pártinak (48%). A magyarok több mint tizede semlegesén értékeli Magyarország EU-tagságát (13%). Hasonló arányban vannak a kognitív értékelés alapján euroszeptikus válaszadók (12%). Kifejezetten magas ennél az indexnél a hiányzó index értékek aránya (27%), ami arra mutat rá, hogy sokaknak nincs kiforrott véleménye arról, hogy miként hat az EU-tagság az országra vagy a személyes életükre.

A viselkedési mérőszám egyértelmű képet mutat. A magyarok kétharmada (66%) teljesen semleges, vagyis nem foglalnának nyilvánosan állást se az EU mellett, se az EU ellen. A magyarok közel tizede mondható politikai cselekvésre is hajlandó, vagyis könnyen mobilizálható euroszeptikusnak (9%). Ennél egy fokkal magasabb a potenciálisan aktív EU-pártiak aránya (15%).

32. ábra

Az átfogó euroszkepticizmus index és a komponens indexek szerinti kategóriák

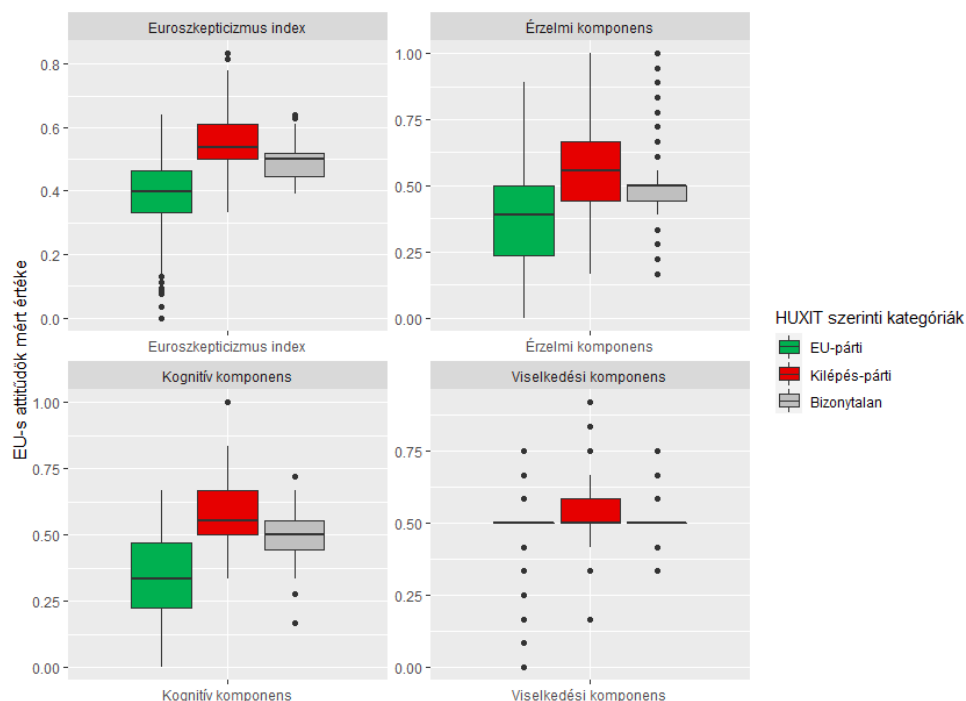

A mérőszámaink érvényességi tesztjeként szemléltettük az egyes indexeket egy másik kérdés, az EU-tagság támogatottsága alapján létrehozott kategóriák szerinti bontásban (33. ábra). A viselkedési komponens index kivételével konzisztens képet látunk. Az EU-pártiaknak jelentősen alacsonyabbak az euroszepticitizmus indexei (a többség európeér attitűdöt mutat), míg a kilépés pártiaknál magasabb ezek az értékek (a többségük EU-ellenes). A HUXIT-tal kapcsolatosan bizonytalan emberek csoportja az EU-pártiak és kilépés-pártiak között helyezkedik el. A bizonytalanok mediánja az összes index tekintetében a semleges 0.5 pontos értéket veszi fel.

A viselkedési komponens mutat egyedi mintát. Ennél az indexnél egyedül a kilépés-pártiak csoportjában találunk arányaiban sok olyan válaszadót, aki inkább EU-ellenes attitűdöt mutat. Ez nem meglepő eredmény: azok között, akik az EU-ból való kilépésre szavaznak, viszonylag sokan vannak olyanok, akik az EU-ellenességüket valamilyen formában hajlandóak is kifejezni.

33. ábra

Az átfogó euroszkepticizmus index és a komponens indexek megoszlása a HUXIT-szerinti kategóriák alapján (0 – szélsőségesen EU-támogató, 1 – szélsőségesen euroszkeptikus)

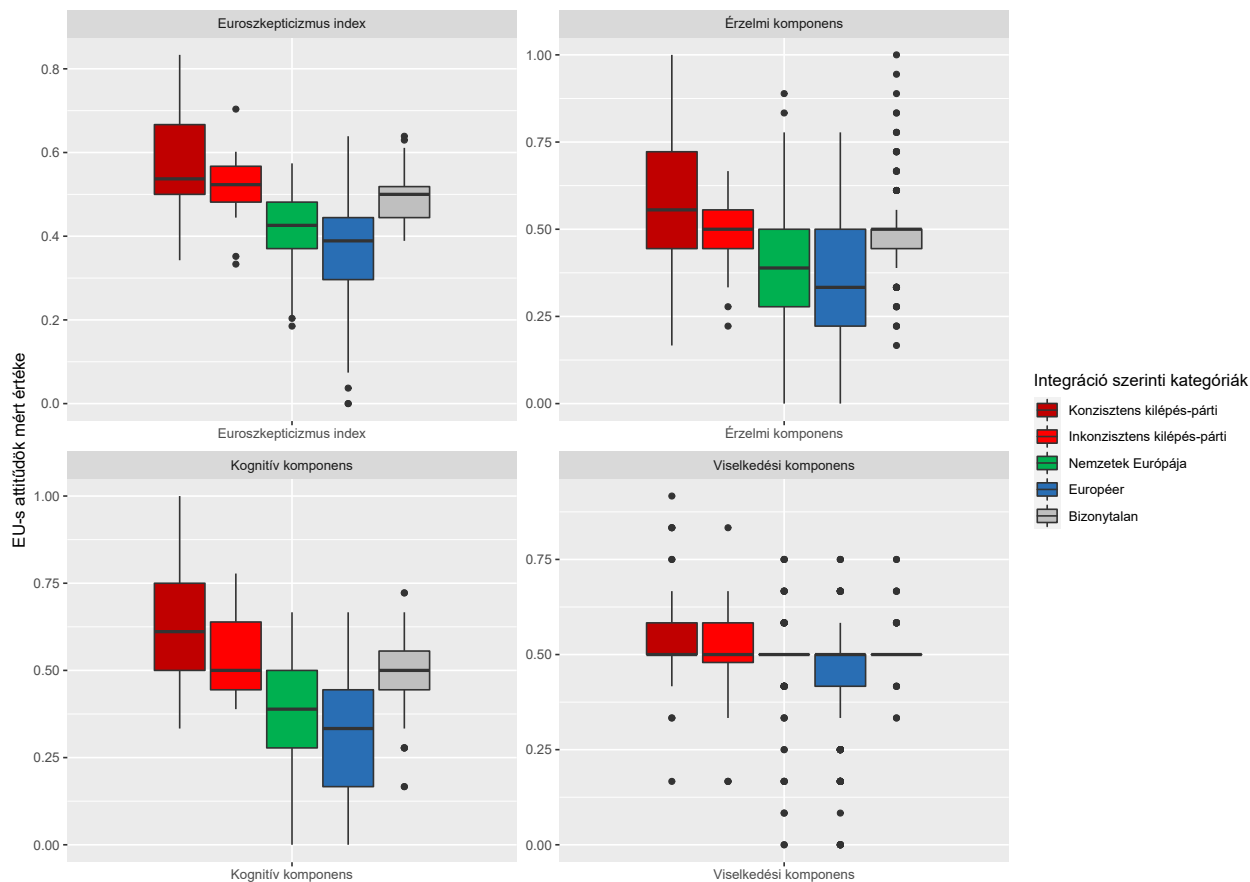

Megjegyzés: A dobozdiagramban a vízszintes vastag vonal az egyes indexek mediánját mutatja. A dobozok azt mutatják, hogy a középső két kvartilis (vagyis az adott indexet tekintetében a válaszadók középső 50 százaléka) milyen intervallumban vesz fel értékeket. A függőleges vonal további gyakori értékeket mutat, míg a pontok a kiugró értékeket szemléltetik.

A 34. ábra az euroszeptikizmus indexek eloszlását mutatja a korábban az 2. táblázatban bemutatott tipológia szerint. Teljesen egyértelműen kirajzolódik, hogy az uniós tagság támogatása és a hatáskörökkel kapcsolatos attitűdök alapján felállított euroszeptikusabb kategóriák valóban euroszeptikusabb érzelmi, kognitív és viselkedési pozícióval járnak együtt. Az is világos az adataink alapján, hogy a „nemzetek Európája” koncepció támogatói kevésbé euroszeptikusak, mint akár a konzisztens, akár az inkonzisztens kilépés-pártiak.

34. ábra

Az átfogó euroszkepticizmus index és a komponens indexek megoszlása az EU-s tagság és a hatáskörök szerinti tipológia alapján (0 – szélsőségesen EU-támogató, 1 – szélsőségesen euroszkeptikus)

Megjegyzés: A dobozdiagramban a vízszintes vastag vonal az egyes indexek mediánját mutatja. A dobozok azt mutatják, hogy a középső két kvartilis (vagyis az adott indexet tekintetében a válaszadók középső 50 százaléka) milyen intervallumban vesz fel értékeket. A függőleges vonal további gyakori értékeket mutat, míg a pontok a kiugró értékeket szemléltetik.

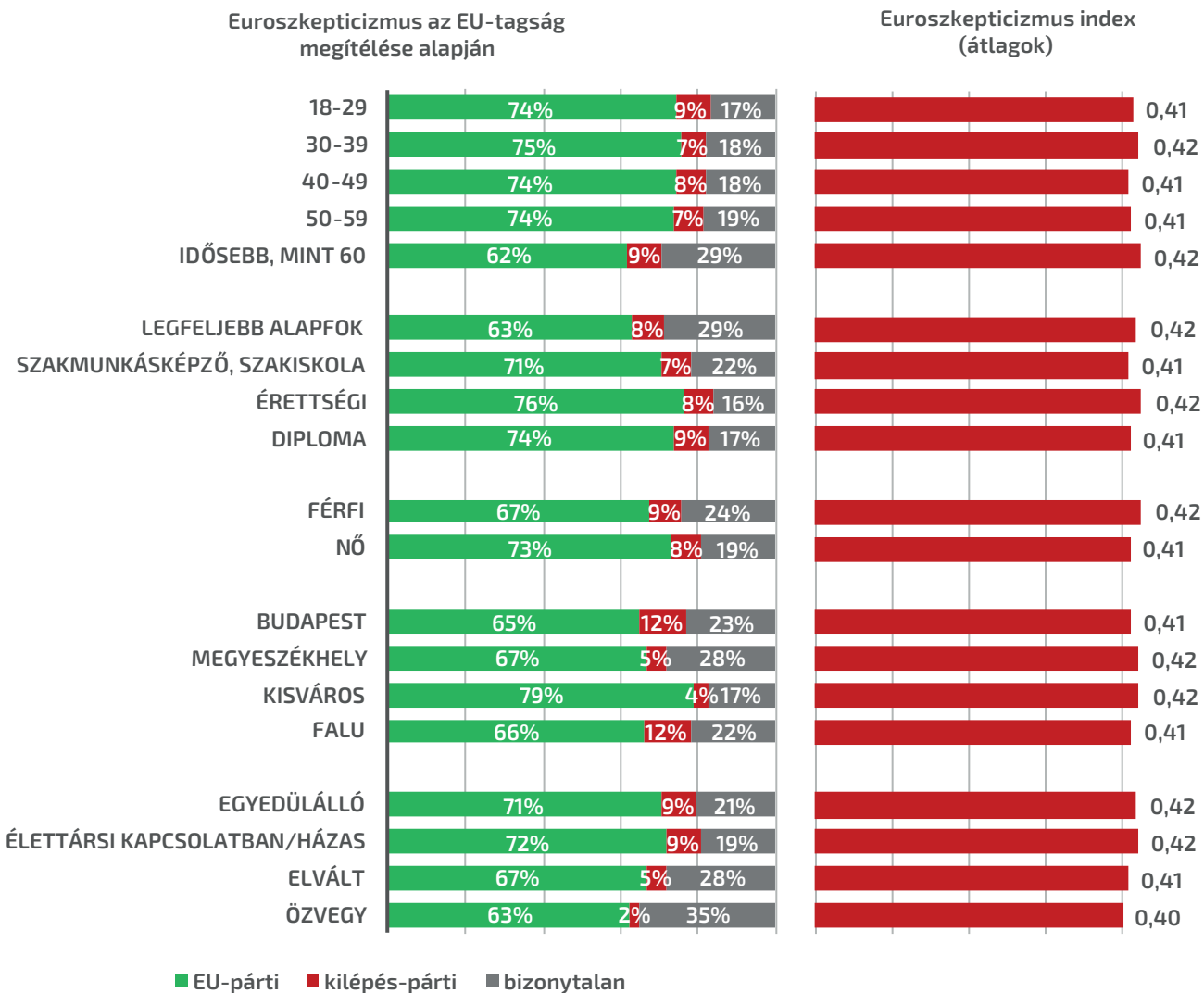
2.6. Az euroszkepticizmus szociodemográfiai megoszlása

Az alábbiakban bemutatjuk, hogy az euroszkepticizmus melyik társadalmi csoportokra jellemző a leginkább. A 35. ábrán szemléltettük az EU-tagság támogatottságának eloszlását, valamint a korábban bemutatott euroszkepticizmus index szerinti átlagokat. Az összes csoportban jelentős többségben vannak azok, akik egy EU-tagságról szóló referendumon a maradásra szavaznának. Az euroszkepticizmus index átlagai minimális eltéréseket mutatnak: az összes vizsgált kategóriában az átlag a „pozitív tartományban” van (0,40-0,42).

Az életkori csoportok között egy markáns mintázat látszik: a 60 év felettiek körében 12-13 ponttal alacsonyabb a maradáspártiak aránya (62%), mint a fiatalabb korcsoportokban (74%-75%). A kilépés-pártiak aránya ugyanakkor hasonló a fiatalabb korcsoportokhoz, a különbség abból adódik, hogy kimagasló a legidősebbek körében a HUXIT-tal kapcsolatosan bizonytalan válaszadók aránya (29%).

35. ábra

Euroszepticismus demográfiai bontásban

Hasonló trendet látunk a végzettség szerinti kategóriáknál. A legfeljebb 8 általánost végzettek körében szavaznának a legkevesebben a maradásra (63%), ez az arány 8-13 százalékponttal elmarad a magasabb végzettségűektől (71-76%). A kilépés-pártiak tekintetében itt sincs nagy különbség, de az érettségi nélküliek körében magasabb a bizonytalanok aránya (22% és 29%), mint a legalább érettségivel rendelkezőknél (16% és 17%).

Az adatokból nemi különbségek is kirajzolódnak: a férfiak között 6 százalékponttal kevesebben vannak az EU-párti válaszadók (67%), mint a nők között (73%). Mindkét nemi csoportban hasonló a kilépés-pártiak aránya, de a férfiak között 5 százalékponttal magasabb a bizonytalanok aránya, mint a nőknél (24% vs. 19%).

A településtípus szerinti bontás érdekes mintát mutat. Budapesten és a falvakban a legmagasabb a HUXIT-támogatók aránya (12-12%). A kis- és középvárosokban csupán 5% és 4% támogatná a kilépést. A megyeszékhelyeken kiugróan magas a bizonytalanok aránya (28%), viszont a kisvárosokban kifejezetten alacsony (17%), ebből adódóan utóbbi településeken a legerősebb az EU-párti tábor (79%).

A családi helyzet szerinti bontást külön ábráztuk. A bizonytalanok aránya magas az elváltak körében (28%), és az özvegyek között (35%), és ezzel párhuzamosan alacsonyabb (az elváltak között 67%, az özvegyek között 63%) azok aránya, akik a bennmaradás mellett szavaznának.

Többváltozós regressziós elemzésekkel is vizsgáltuk, hogy milyen összefüggés van az egyes szociodemográfiai tulajdonságok és az euroszepticismus különböző mérőszámai között. Ennek az eredményét az *3. táblázatban* szemléltetjük. Az átfogó euroszepticismus indexre egyedül a nemnek volt szignifikáns hatása. A nők valamelyest kevésbé euroszeptikusak, és ennek a különbségnek a forrása az érzelmi alapú euroszepticismus alacsonyabb szintjéből ered. Az érzelmi euroszepticismusra hatással van az életkor és a lakhely is. A 30 év alattiakhoz képest szignifikánsan negatívabb érzelmeket társítanak az EU-hoz a 30-39 évesek és a 60 év felettiak. A budapestiekhez képest szignifikánsan kevésbé jellemző az érzelmi alapú euroszepticismus a falvak lakóira. A kognitív euroszepticismus azonban jobban jellemző erre a csoportra: a községekben élő emberek átlagosan károsabbnak ítélik meg Magyarországot EU-tagságát.

A kilépés támogatásának valószínűségét logisztikus regressziós modellekkel becsültük meg. Habár a leíró statisztikák látható különbségeket mutattak, a többváltozós elemzésünkből az derül ki, hogy egyedül a lakhelynek van szignifikáns hatása. A megyeszékhelyek és kisvárosok lakói szignifikánsan alacsonyabb valószínűséggel válaszolták azt, hogy a kilépésre szavaznának.

3. táblázat

Regressziós elemzések: szociodemográfiai tényezők hatása az euroszkepticizmusra

	Euroszepticismus index	Érzelmi komponens	Kognitív komponens	Viselkedési komponens	Kilépés- pártiság
30-39 éves	0,012 (0,015)	0,040** (0,020)	0,006 (0,023)	0,008 (0,012)	-0,298 (0,412)
40-49 éves	-0,001 (0,016)	0,024 (0,021)	0,003 (0,024)	0,013 (0,013)	-0,014 (0,423)
50-59 éves	0,002 (0,016)	0,034 (0,021)	0,003 (0,024)	0,006 (0,013)	-0,024 (0,423)
Idősebb, mint 60	0,016 (0,015)	0,051** (0,020)	0,014 (0,022)	0,001 (0,012)	0,217 (0,388)
Szaktanulmányozó, szakiskola	-0,012 (0,014)	-0,016 (0,017)	-0,028 (0,020)	-0,0004 (0,011)	-0,113 (0,352)
Érettségi	0,007 (0,012)	-0,010 (0,016)	-0,002 (0,018)	0,004 (0,010)	-0,003 (0,322)
Diploma	-0,009 (0,014)	-0,018 (0,019)	-0,017 (0,021)	-0,016 (0,012)	0,153 (0,379)
Nő	-0,015* (0,009)	-0,024** (0,012)	-0,018 (0,013)	-0,006 (0,007)	-0,090 (0,239)
Megyeszékhely	0,007 (0,016)	0,029 (0,020)	0,013 (0,023)	-0,001 (0,012)	-0,852** (0,414)
Kisváros	0,010 (0,013)	-0,005 (0,017)	0,029 (0,019)	-0,003 (0,011)	-1,133*** (0,364)
Falu	0,0004 (0,014)	-0,033* (0,018)	0,057*** (0,021)	-0,007 (0,011)	0,090 (0,314)
Élettársi kapcsolatban/házasság	0,003 (0,012)	0,005 (0,016)	-0,002 (0,018)	-0,011 (0,010)	0,075 (0,320)
Elvált	-0,008 (0,022)	-0,006 (0,027)	-0,021 (0,032)	-0,015 (0,017)	-0,394 (0,607)
Özvegy	-0,023 (0,023)	-0,021 (0,028)	-0,016 (0,034)	0,003 (0,018)	-1,303 (0,805)
Konstans	0,415*** (0,019)	0,397*** (0,024)	0,367*** (0,027)	0,494*** (0,015)	-1,962*** (0,459)
Modell típus	Lineáris regresszió	Lineáris regresszió	Lineáris regresszió	Lineáris regresszió	Logisztikus regresszió
Megfigyelések száma	673	931	735	909	1000
R ²	0,015	0,029	0,021	0,008	

A csillagok a szignifikancia szintjét jelzik, * $p < 0.1$; ** $p < 0.05$; *** $p < 0.01$

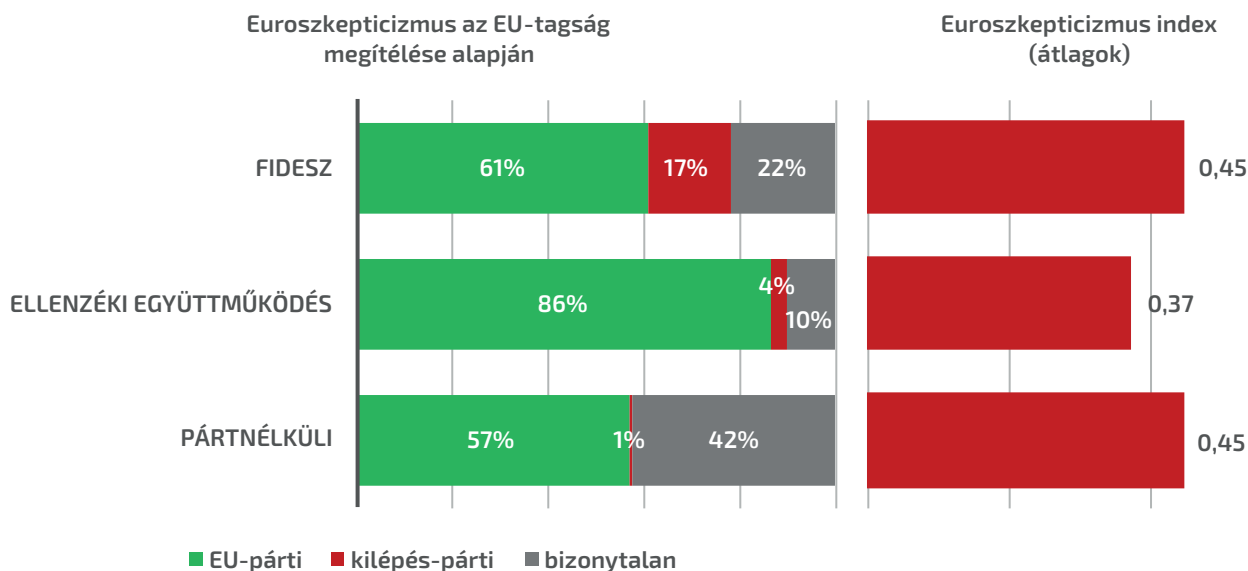
Referencia csoportok 30 év alattiak, legfeljebb 8 általánost végeztek, férfiak, Budapesten élők, egyedülállók.

2.7. Az euroszkepticizmus politikai gyökerei

A következőkben az euroszkepticizmus és a pártpreferencia, valamint a politikai értékrendek kapcsolatát vizsgáltuk. Elsőként a pártpreferenciák szerinti bontásban szemléltettük az EU-tagság támogatottságát és az euroszkepticizmus index átlagait (36. ábra). Mindegyik politikai csoportban abszolút többségében vannak azok a válaszadók, akik az EU-ban maradásra szavaznának egy referendumon. A kilépés-pártiak arányát illetően azonban jelentős különbségek mutatkoznak. A Fidesz szavazói között csak 61% az EU-tagság támogatóinak aránya, miközben kiugróan magas, 17% a kilépés-pártiak aránya, és 22% a bizonytalanok aránya. Az ellenzékiek között azonban nagy többségben vannak az EU-pártiak (86%), nagyon kevés a kilépés-párti (4%) és csupán minden tizedik ellenzéki bizonytalan a kérdésben (10%). A párt nélküli szavazók körében a legalacsonyabb az EU-pártiak aránya (57%) és a legmagasabb a bizonytalanoké (42%). Ugyanakkor alig találunk olyan párt nélküli válaszadót, aki nyíltan vállalja, hogy támogatná a HUXIT-ot (1%).

36. ábra

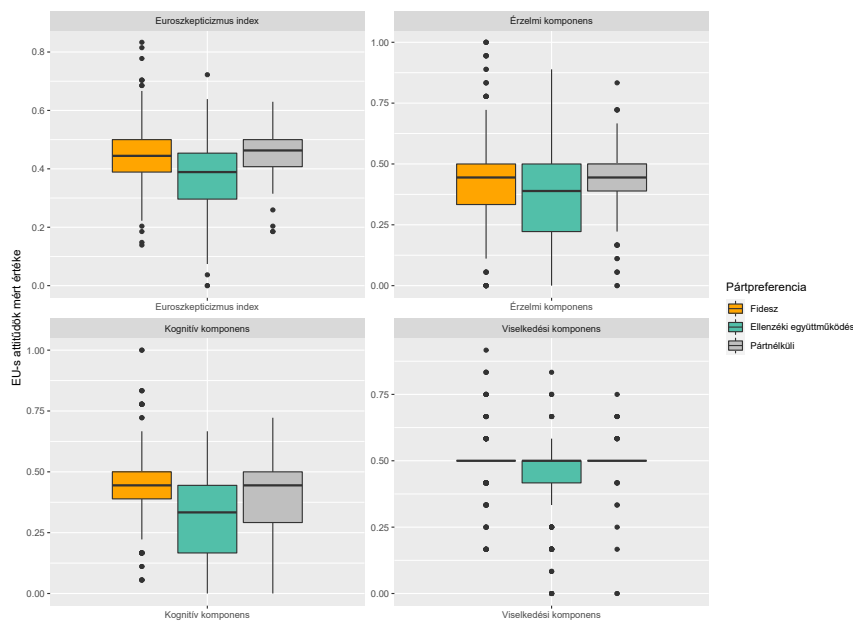
Euroszepticismus politikai bontásban

Az euroszeptikizmus index átlaga mindhárom csoportban az EU-hoz kapcsolódóan pozitív attitűdöket jelző tartományban van. Ugyanakkor itt is egyértelműen kiderül, hogy az ellenzékiek átlagosan kevésbé euroszeptikusak (0,37 pont). Az index, valamint az azt alkotó komponens indexek eloszlását egy dobozdiagramon is szemléltettük (37. ábra). Az ábrán látszik, hogy mindhárom csoportban a válaszadók többsége a semleges érték alatt, a pozitív tartományban helyezkedik el. Mind a négy euroszeptikizmus index az ellenzéki csoportban szór a leginkább. Vagyis a másik két csoport az EU-s attitűdök szempontjából homogénebb, és közelebb áll a semleges állásponthez. Mindhárom politikai csoportban 0,5 pont (a semleges érték) a viselkedési euroszeptikizmus mediánja, de egyedül az ellenzékiek között vannak sokan a pozitív tartományban, vagyis azok, akik nyilvánosan fel is vállalnák az EU-pártiságukat.

37. ábra

Az átfogó euroszeptikizmus index és a komponens indexek megoszlása a pártpreferenciák alapján (0 – szélsőségesen EU-támogató, 1 – szélsőségesen euroszeptikus)

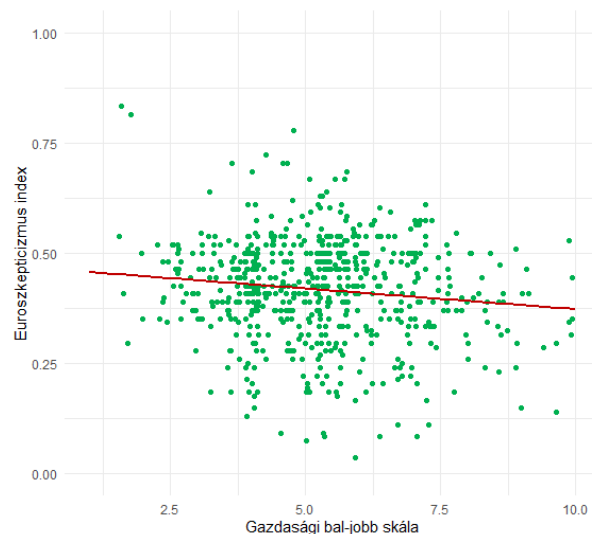
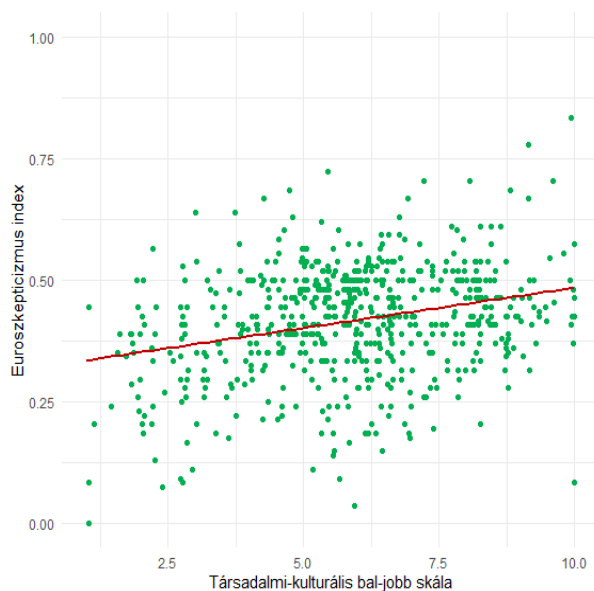

Megjegyzés: A dobozdiagramban a vízszintes vastag vonal az egyes indexek mediánját mutatja. A dobozok azt mutatják, hogy a középső két kvartilis (vagyis az adott indexet tekintetében a válaszadók középső 50 százaléka) milyen intervallumban vesz fel értékeket. A függőleges vonal további gyakori értékeket mutat, míg a kiugró értékeket szemléltetik.

A társadalmi-kulturális, valamint a gazdasági bal-jobb pozíció és az euroszepticismus index kapcsolatát is ábrázoltuk (38. ábra). Habár nagy az értékek szórása, és viszonylag alacsony az együttmozgás szintje (korrelációs együtthatók értéke $+0,29$ és $-0,29$), az ábrákra illesztett egyenesek a hipotéziseinkkel konzisztens kapcsolatokat mutatnak. A társadalmi-kulturális jobboldal irányába haladva átlagosan növekszik az euroszepticismus szintje, míg a gazdasági jobboldal irányába haladva csökken ez az érték.

38. ábra

Az euroszepticismus index a társadalmi-kulturális, valamint a gazdasági bal-jobb skála függvényében

A politikai meggyőződés hatását az euroszepticismus különböző mérőszámaira szintén vizsgáltuk többváltozós regressziós elemzésekkel. Ennek az eredményeit a 4. táblázat mutatja. Az első hipotézisünkkel összhangban az ellenzékiek valóban kevésbé euroszeptikusabbak, mint a kormánypártiak és kisebb valószínűséggel szavaznának az EU-ból való kilépésre is. A másik két hipotézisünk is beigazolódott az euroszepticismus politikai gyökereiről. A társadalmi-kulturális jobboldaliság szintén növeli az (átfogó index-szel mért) euroszepticismust, bár az érzelmi

euroszepticismusra és a HUXIT-támogatás valószínűségére nem volt szignifikáns hatása. Ezzel szemben a gazdasági jobboldaliság negatív összefüggésben áll az euroszepticismussal és csökkenti a kilépés-pártiság valószínűségét. Ennek a változónak egyedül a viselkedési euroszepticismusra nincs szignifikáns hatása. Összefoglalva: a markáns társadalmi-kulturális jobboldaliság és a gazdasági baloldaliság jár együtt az euroszepticismussal.

Habár az adatfelvételünk idején nagyon kevés olyan válaszadó volt, aki a Mi Hazánkra vagy a Magyar Kétfarkú Kutypártra szavazott volna, ezeket a megfigyeléseket is bevontuk a többváltozós elemzésünkbe. A Mi Hazánk szavazók euroszepticismus szintje nem tér el szignifikánsan a kormánypárti válaszadóktól, míg a Kutypárt-szimpatizánsok ugyanolyan alacsony mértékben euroszeptikusak, mint az ellenzékiek.

4. táblázat

Regressziós elemzések: politikai meggyőződés hatása az euroszepticismusra

	Euroszepticismus index	Érzelmi komponens	Kognitív komponens	Viselkedési komponens	Kilépés-pártiság
Ellenzéki együttműködés	-0,066*** (0,011)	-0,060*** (0,015)	-0,112*** (0,015)	-0,029*** (0,009)	-2,003*** (0,350)
Mi Hazánk	0,039 (0,045)	0,055 (0,061)	-0,025 (0,065)	0,037 (0,038)	-15,896 (1,347,432)
Kutypárt	-0,066* (0,035)	-0,094* (0,055)	-0,126** (0,051)	-0,011 (0,033)	-16,227 (1,126,913)
Más lista	0,043 (0,108)	0,007 (0,172)	0,112 (0,158)	-0,006 (0,107)	-15,317 (3,956,180)
Párt nélküli	0,002 (0,012)	0,003 (0,016)	-0,048*** (0,017)	0,004 (0,010)	-3,239*** (0,733)
Társadalmi-kulturális bal-jobb	0,009*** (0,002)	0,005 (0,003)	0,024*** (0,003)	0,010*** (0,002)	-0,063 (0,073)
Gazdasági bal-jobb	-0,008*** (0,003)	-0,011*** (0,004)	-0,008** (0,004)	-0,0003 (0,002)	-0,159* (0,087)
Konstans	0,434*** (0,032)	0,446*** (0,044)	0,351*** (0,045)	0,453*** (0,028)	0,665 (0,961)
Modell típus	Lineáris regresszió	Lineáris regresszió	Lineáris regresszió	Lineáris regresszió	Logisztikus regresszió
Megfigyelések száma	649	871	707	852	929
R2	0,172	0,082	0,246	0,074	

A csillagok a szignifikancia szintjét jelzik, * $p < 0.1$; ** $p < 0.05$; *** $p < 0.01$
A pártpreferencia változók referencia értéke a kormánypártiak csoportja.
A modellekben kontrolláltunk a szociodemográfiai tényezőkre.

Ha az egyes politikai tényezők átfogó euroszkepticizmus indexre gyakorolt hatását összehasonlítjuk, akkor látható, hogy hasonló nagyságrendűek a pártpreferencia, a társadalmi-kulturális és a gazdasági nézetek hatásai. Az ellenzékiek euroszkepticizmus indexe 0,066 ponttal alacsonyabb, mint a kormánypártiaké. A társadalmi-kulturális kérdésekben szélsőségesen baloldali válaszadókhoz képest a szélsőségesen jobboldali válaszadók euroszkepticizmus értéke átlagosan 0,09 ponttal magasabb. A gazdasági kérdésekben szélsőségesen jobboldaliakhoz képest a szélsőségesen baloldaliak euroszkepticizmus indexe átlagosan 0.08 ponttal magasabb.

A társadalmi-kulturális és gazdasági jobboldaliságot egy nyolc elemből álló kérdésblokkal mértük fel. A válaszadónak a következő állítaspárokkal kapcsolatosan kellett eldönteniük, hogy melyikhez állnak közelebb. A saját pozíciójukat egy 10-es skálán kellett jelölniük. Ezeket az állítaspárokat az 5. táblázatban soroltuk fel.

5. táblázat

A társadalmi-kulturális és gazdasági bal-jobb skála állítaspárjai

Társadalmi-kulturális ügyek	
Mindenféle formában létezhet család, ha biztonságos, szerető közegben van a gyerek, függetlenül a szülők nemétől és szexuális irányultságától	A család az apa, anya és gyerek együttélése, alapja egy férfi és egy nő között kötött házasság
Minden nőnek joga, hogy a nem kívánt terhességet szabadon megszakíthassa	Nem szabadna engedélyezni az abortuszt, mivel a magzatnak joga van az élethez
Magyarországnak be kell fogadnia a menekülteket	Magyarországnak nem szabad befogadnia menekülteket
A kulturális sokszínűség és a társadalom nyitottsága fontos értékei egy országnak	A multikulturalizmus egy bukott modell, a jól működő államot azonos kultúrájú és nyelvű, egységes nemzet alkot
A mostani világban a nemzeti függetlenségnél fontosabb, hogy az országok egymással együttműködve oldják meg a globális problémákat	Magyarország dolgaiba nem szólhat bele senki, az ország függetlensége a magyar nemzet történelmének legfontosabb vívmánya
Gazdasági ügyek	
A jövedelmeket egyenlőbben kéne elosztani az emberek között	Jobban kéne ösztönözni az egyéni törekvést a teljesítményre
Az államnak nagyobb felelősséget kéne vállalnia az emberekről való gondoskodásban	Az embereknek kell nagyobb felelősséget vállalni a saját magukról való gondoskodásban
A piaci verseny káros	A piaci verseny jó

Az egyes ügyekkel kapcsolatos állásfoglalások összefüggését az euroszepticismussal külön regressziós modellekben is elemeztük (6. táblázat). Minden változót úgy kódoltunk át, hogy az a jobboldali állásponthoz való közelség szintjét jelezze. A társadalmi-kulturális ügyek közül a multikulturalizmus-ellenesség és a szuverenitás-pártiság járt egyértelműen együtt az euroszepticismus növekedésével. A multikulturalizmus-ellenesség a kognitív komponensen keresztül fejtette ki hatását, míg a szuverenitás-pártiság az érzelmi és a kognitív euroszepticismusra is hatással volt. A multikulturalizmus- és az abortusz-ellenesség növelte, míg a bevándorlás-ellenesség meglepő módon csökkentette annak a valószínűségét, hogy egy válaszadó kilépés-párti lesz.

6. táblázat

Regressziós elemzések: társadalmi-kulturális és a gazdasági ügyek melletti állásfoglalás hatása az euroszepticismusra

	Euroszepticismus index	Érzelmi komponens	Kognitív komponens	Viselkedési komponens	Kilépés-pártiság
Hagyományos családmódel	0,0004 (0,002)	0,001 (0,002)	-0,002 (0,002)	0,005*** (0,002)	0,068 (0,069)
Abortusz-ellenes	-0,0001 (0,002)	-0,005** (0,002)	0,007*** (0,002)	-0,001 (0,001)	0,136** (0,055)
Bevándorlás-ellenes	0,0002 (0,002)	-0,002 (0,003)	-0,001 (0,003)	0,005*** (0,002)	-0,182*** (0,063)
Multikulturalizmus-ellenes	0,004* (0,002)	0,001 (0,003)	0,008*** (0,003)	0,001 (0,002)	0,127* (0,066)
Szuverenitás-párti	0,009*** (0,002)	0,011*** (0,003)	0,017*** (0,003)	0,002 (0,002)	0,016 (0,077)
Újraelosztás-ellenes	-0,004** (0,002)	-0,004* (0,003)	-0,002 (0,002)	-0,001 (0,002)	-0,018 (0,067)
Egyéni felelősség (állam helyett)	0,005*** (0,002)	0,003 (0,003)	0,004 (0,003)	0,003* (0,002)	0,097 (0,068)
Piac-párti	-0,013*** (0,002)	-0,016*** (0,003)	-0,016*** (0,003)	-0,006*** (0,002)	-0,321*** (0,063)
Konstans	0,455*** (0,031)	0,491*** (0,045)	0,395*** (0,044)	0,455*** (0,029)	0,693 (1,072)
Modell típus	Lineáris regresszió	Lineáris regresszió	Lineáris regresszió	Lineáris regresszió	Logisztikus regresszió
Megfigyelések száma	649	871	707	852	929
R2	0,275	0,140	0,340	0,105	

A csillagok a szignifikancia szintjét jelzik, * $p < 0.1$; ** $p < 0.05$; *** $p < 0.01$

A modellekben kontrolláltunk a szociodemográfiai tényezőkre és a pártpreferenciára.

A gazdasági ügyek közül a jobboldali álláspont két esetben csökkentette, egy esetben pedig növelte az euroszeptizmus indexet. Az újraelosztás-ellenesség és a piaci verseny támogatása együtt jár az euroszeptizmus alacsonyabb szintjével. Az egyéni felelősség hangsúlyozása (az állami segítség helyett) ellenben az euroszeptizmus magasabb szintjével jár együtt. Vagyis megfordítva: az egyenlőbb jövedelemelosztás nagyobb támogatása és a piac-ellenesség növeli, a nagyobb állami segítség igénye csökkenti az euroszeptizmus szintjét²¹. A három gazdasági téma közül egyedül a piaci verseny megítélése hat a HUXIT-tal kapcsolatos véleményekre: a piacellenesség növeli a kilépés támogatásának valószínűségét.

2.8. Az euroszeptizmus társadalmi, gazdasági és pszichológiai gyökerei

Az alábbiakban bemutatjuk, hogy milyen politikai meggyőződésen túlmutató, egyéb tulajdonságok magyarázhatják az euroszeptizmus egyéni szintjét. Több változót a hipotéziseink tesztelése céljából vontunk be az elemzésünkbe (gazdasági nehézségek, elitellenesség, társadalmi státusz féltése, társas elszigeteltség, pszichológiai jóllét, nemzetközség mérőszámai), más változókat kontrollként használtunk, illetve ezekkel feltáró jellegű elemzést végeztünk (tekintélyelvűség, politikai érdeklődés, EU-val kapcsolatos tudás).

A tekintélyelvű személyiségjegyeket gyerekneveléssel kapcsolatos preferenciákkal mértük²². Ezt a módszert egy amerikai kutatásból kölcsönöztük²³. Az adatainkból egyértelműen látszik, hogy a tekintélyelvűség és az euroszeptizmus kéz a kézben jár (39. ábra). Az egyáltalán nem tekintélyelvű válaszadóknak csupán 4 százaléka, míg a teljes mértékben tekintélyelvű megkérdezetteknek már 13 százaléka támogatná a Magyarország kilépését az EU-ból. A nem tekintélyelvű válaszadók körében 80%, a tekintélyelvű megkérdezettek között viszont mindössze 63% az EU-tagság támogatottsága. Az euroszeptizmus index átlaga is ezt a növekvő trendet tükrözi.

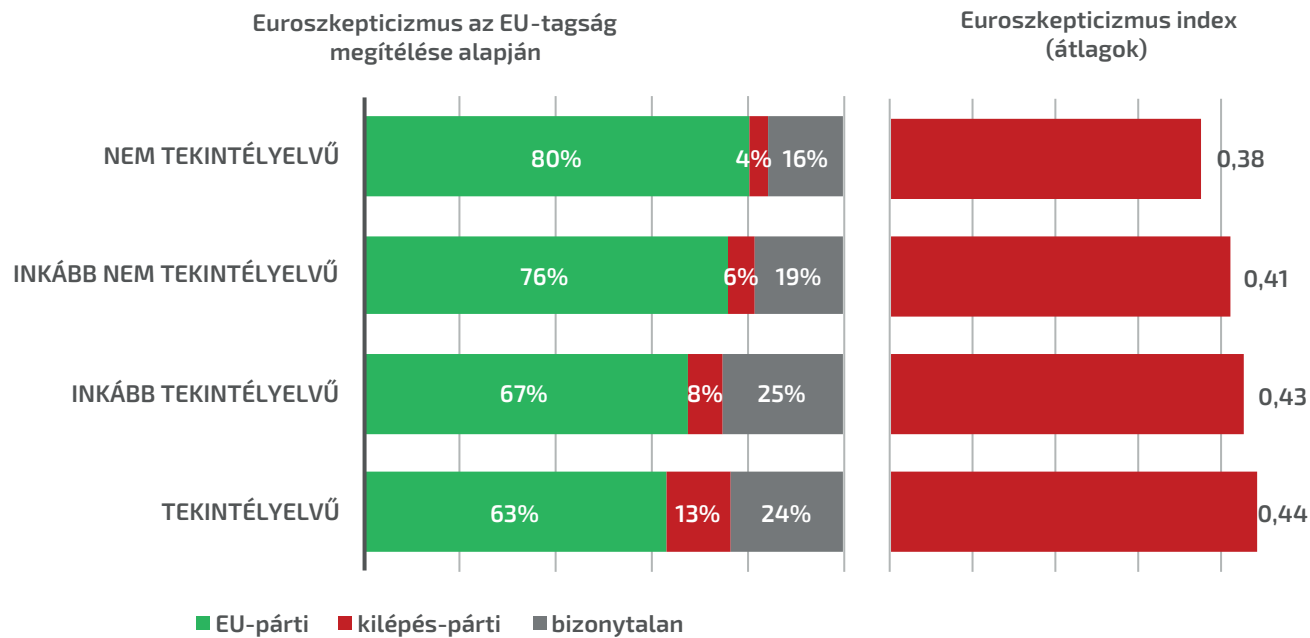
21 Kérdés, hogy az állami segítség igénye miért csökkenti az euroszeptizmust, amellet, hogy a másik kettő gazdasági témában baloldali álláspont éppen hogy növeli az euroszeptizmust. Ez adódhat abból, hogy sokan a nagyobb állami szerepvállalás igényét, szükségességét a kormány kritikájaként is értelmezhetik. Habár a pártpreferencia hatását ezekben a modellekben kiszűrtük, mégis lehetséges, hogy ez a kérdés mérni tudta a kormányzattal való szimpátia szintjét azoknak a körében, akik nem terveztek a Fideszre szavazni vagy titkolták azt.

22 A válaszadóknak három kérdésben kellett választaniuk, hogy milyen tulajdonságok birtoklását tartják fontosabbnak egy gyerek számára (függetlenség vagy tisztelettel való magatartás, figyelmesség vagy fegyelmezettség, érdeklődés vagy jól neveltség). Konvencionális módszerek más kérdéseket használnak, a törvények szigorúságával, halálbüntetéssel kapcsolatos vélemények alapján következtetnek a tekintélyelvű személyiségjegyekre. Ezzel viszont az a baj, hogy az egyes álláspontokat az egyének könnyen politikai oldalakhoz kötik, és ez meghatározhatja a válaszukat is. Ezzel szemben a mi módszerünknek az az előnye, hogy nem hagyományos politikai témákkal méri fel, hogy az egyének inkább a rend és stabilitás vagy a szabadság a fontosabb.

23 MacWilliams, M. C. (2016): The Rise of Trump. America's Authoritarian Spring. Amherst College Press.

39. ábra

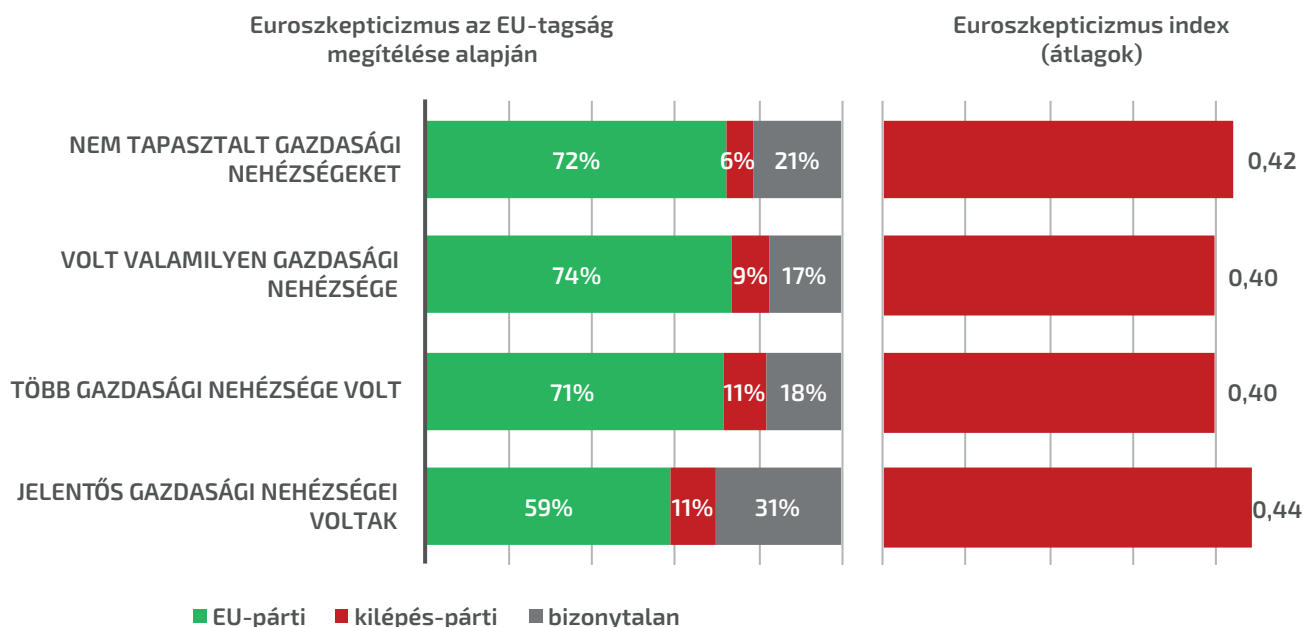
Euroszkepticizmus és tekintélyelvűség

A múltbeli gazdasági nehézségek alapján is látható különbségeket lehet felfedezni (40. ábra)²⁴. Jelentősen kisebb Magyarország EU-ból való kilépését támogatók aránya azok körében, akiknek nem voltak semmiféle gazdasági nehézségei (6%), mint akiknek volt valamilyen megélhetési nehézsége az elmúlt években (9%-11%). Látványos az is, hogy a jelentős gazdasági nehézségekkel rendelkezők csoportjában kiugróan magas a HUXIT kérdésében bizonytalanok aránya (31%). Ebből adódóan ebben a csoportban a legalacsonyabb az EU-pártiak aránya is (59%). Ez a kimondottan nehéz egzisztenciális helyzetet átélt csoport mutat magasabb értéket az euroszkepticizmus index átlagát illetően is.

40. ábra

Euroszepticismus és a múltbeli gazdasági nehézségek

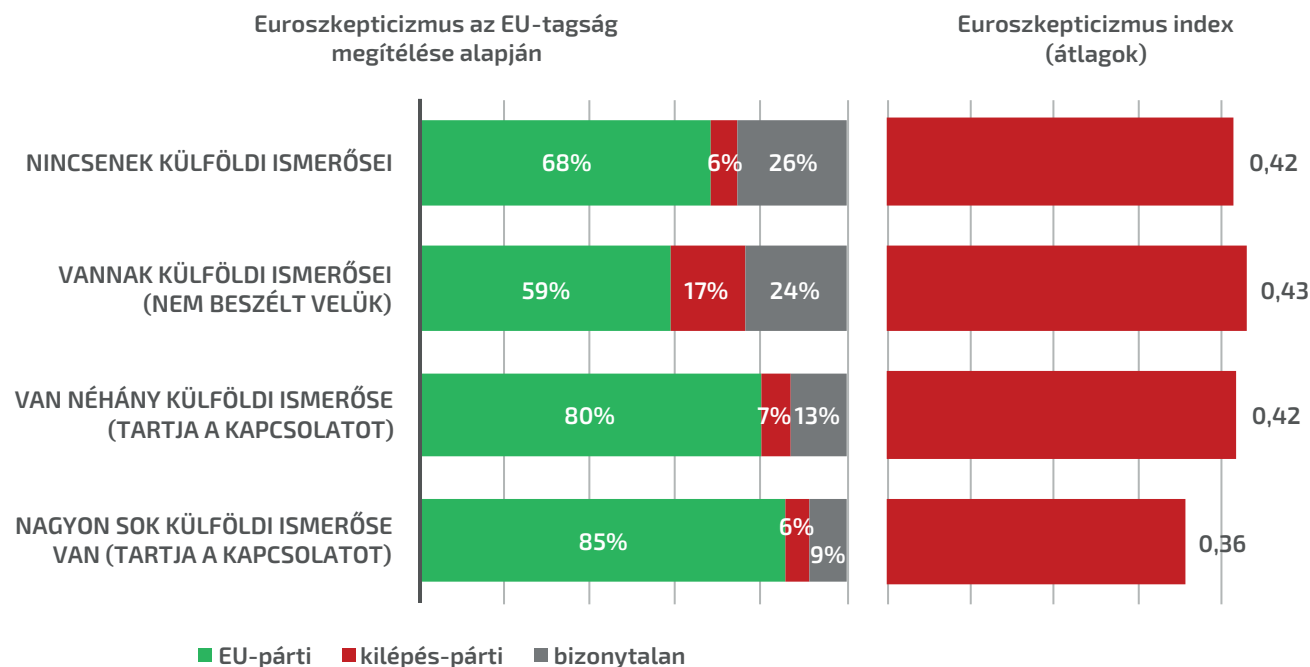

24 A múltbeli anyagi nehézségeket egy három elemből álló kérdésblokkal mértük fel. A blokk előtt a következő felvezetőt olvasták fel a válaszadóknak: „Most arról kérdezzük, hogy milyen volt az anyagi helyzete Önnek és a családjának az elmúlt 20 évben.” Ezt követően az alábbi három állításra kellett igennel vagy nemmel válaszolni: „(1) Többször előfordult, hogy komoly anyagi nehézségeik voltak. (2) Hiteleket kellett felvennie Önnek vagy a családjának, komolyan eladósodtak. (3) Ön vagy valamelyik közeli családtagja elvesztette a munkáját, ami miatt nélkülözniük kellett.” A válaszadókat az alapján soroltuk különböző kategóriákba, hogy hány kérdésre válaszoltak igennel.

A külföldi kapcsolati háló is összefüggést mutat az euroszkepticizmussal (41. ábra). Az EU-tagság támogatottsága azoknál a válaszadóknál kifejezetten magas, akiknek vannak aktív külföldi kapcsolatai (80%-85%). Alacsonyabb a maradás-pártiak aránya azok között, akiknek nincs külföldi ismerőse (68%), valamint azok körében, akiknek vannak külföldi ismerősei, de nem tartják a kapcsolatot (59%). Mindkét csoportban magas a HUXIT-kérdésben bizonytalanok aránya (24% és 26%) és a passzív külföldi kapcsolatokkal rendelkezők csoportjában a kilépés pártiak aránya is kiugróan magas (17%). Az euroszkepticizmus index átlagai alapján a kiterjedt és aktív külföldi kapcsolathálóval rendelkezők csoportjára a legkevésbé jellemző az euroszkepticizmus.

41. ábra

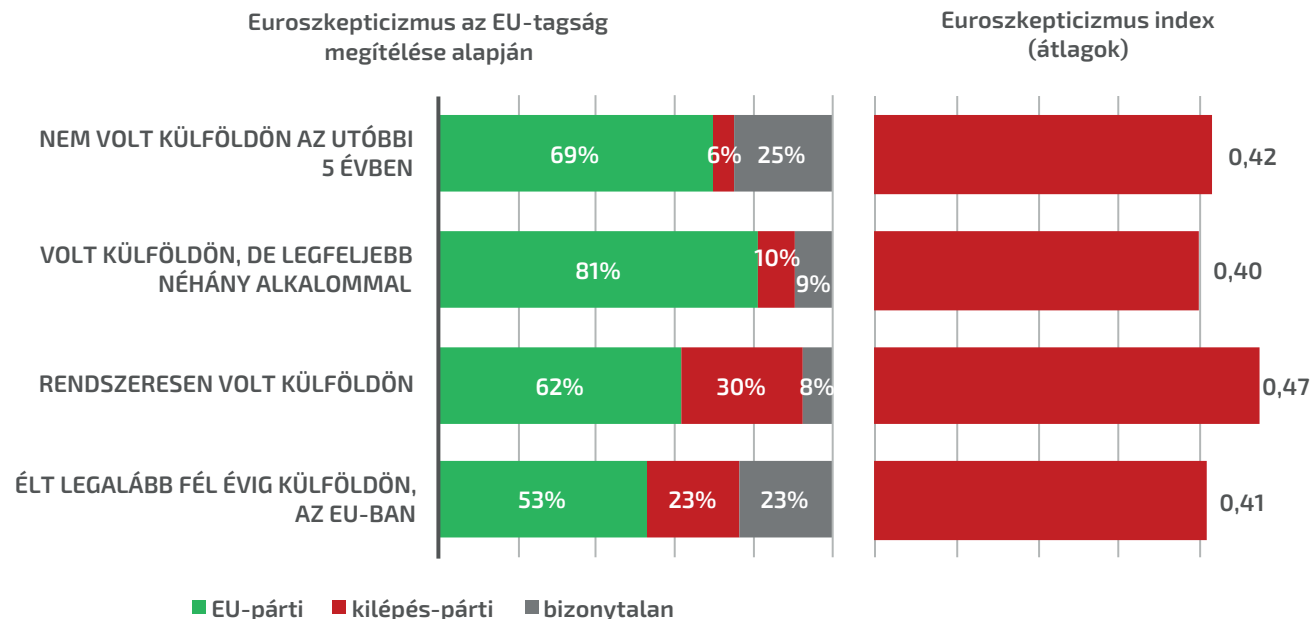
Euroszepticismus és a külföldi kapcsolatok

A külföldi tapasztalatok is összefüggést mutatnak az euroszkepticizmussal, de az adatok ellentmondanak a feltételezéseinknek. Az ország EU-tagságát támogatók aránya azok körében a legmagasabb, akik néhány alkalommal jártak külföldön az utóbbi öt évben (81%). Valamelyest kisebb ez az arány azok között, akik az elmúlt időszakban egyáltalán nem jártak külföldön (69%). Meglepő módon ennél is alacsonyabb az EU-pártiak aránya a rendszeresen külföldre járók körében (62%) és azon válaszadók között, akik éltek is legalább fél évig más EU-s országban (53%). Ebben a két csoportban kimagasló a kilépés-pártiak aránya is: a rendszeresen külföldön megfordulók körében 30%, a korábban külföldön élt emberek között 23%. Átlag alatti a kilépés-pártiak aránya a kevés külföldi tapasztalattal rendelkezők között (10%) és azok között, akik régóta nem hagyták el az országot. Kimondottan sok HUXIT-kérdésben bizonytalan válaszadó a legtöbb és a legkevesebb külföldi tapasztalattal rendelkező csoportban volt (23% és 25%). Az euroszkepticizmus index átlaga a rendszeresen és hosszabb ideig külföldre járó emberek csoportjában kimagasló (0,47 pont).

42. ábra

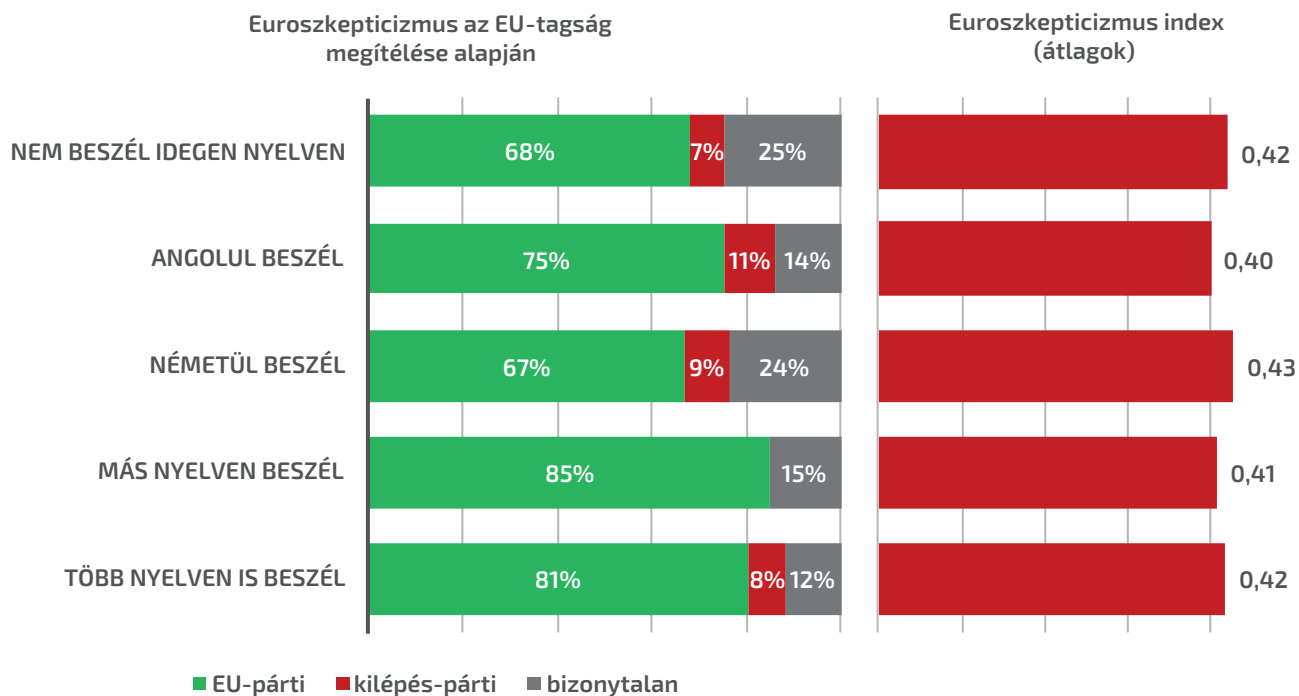
Euroszepticismus és a külföldi tapasztalat

A nyelvtudás tekintetében mérsékelt különbségek mutatkoznak (43. ábra). Az EU-tagság támogatottsága alacsonyabb volt az idegen nyelven nem beszélők (68%) és a németül beszélők csoportjaiban (67%). Ebben a két csoportban volt kimagasló a HUXIT-kérdésben bizonytalanok aránya is (25% és 24%). Az angolul vagy más/több nyelven is beszélők csoportjában nagy többségben voltak az EU-pártiak (75%-85%). A kilépés pártiak arányát illetően kisebb különbségek voltak. Az idegen nyelven, de nem angolul vagy németül beszélők csoportjában nem voltak kilépés-pártiak, de ebből nem érdemes általános következtetéseket levonni, mivel csupán 14-en voltak ebben a csoportban. Az euroszkepticizmus index átlagai között is csak kis különbségek voltak.

43. ábra

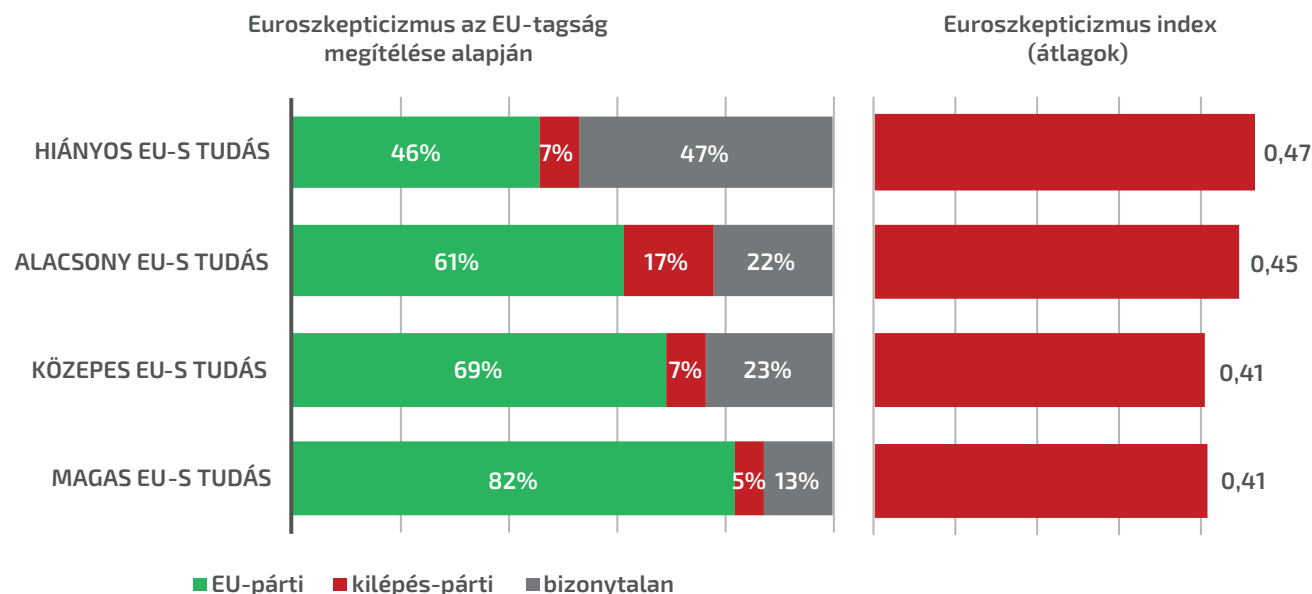
Euroszepticismus és a nyelvtudás

Az EU-s tudásszintet az Eurobarométer felméréseiben használt „tudásteszt” általunk frissített változatával mértük fel. A válaszadóknak három kijelentésről²⁵ kellett eldönteniük, hogy azok igaz vagy hamis állítások, minden helyes válasz 1 pontot ért a tudásteszten. Ez alapján 4 tudásszintet tudtunk megkülönböztetni. A 44. ábrán egy látványos trendet látunk: az EU-pártiság aránya az EU-s tudásszinttel együtt meredeken növekszik. Azok között, akik egy kérdésre se tudtak helyesen válaszolni, 46 százalékos volt az EU-pártiak aránya, míg a három helyes választ adók között 82% volt ez az arány. A hiányos tudású csoportban azonban nem a kilépés-pártiak aránya (7%), hanem a bizonytalanok voltak kiugróan sokan (47%). A legtöbb HUXIT-támogató az alacsony EU-s tudásúak között volt (17%). Az euroszkepticizmus index átlaga is csökken az EU-s tudásszinttel, bár a közepes és magas tudásszintű csoportoknál azonos ez a szám.

44. ábra

Euroszepticismus és az EU-val kapcsolatos tudásszint

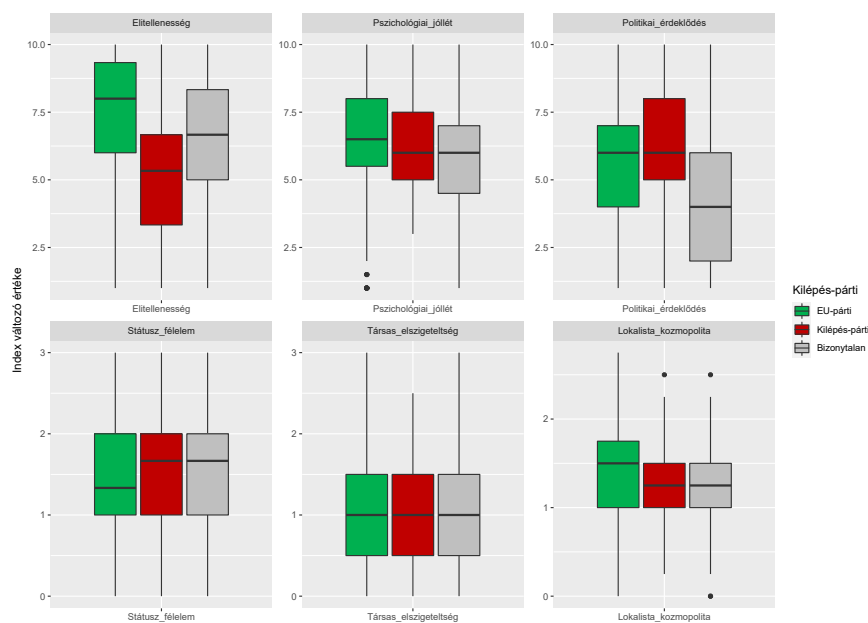

25 „Az állampolgárok közvetlenül választják meg a képviselőket az Európai Unió Parlamentjébe minden tagállamban” (Igaz állítás)
 „Ursula von der Leyen az Európai Unió Bizottságának elnöke” (Igaz állítás)
 „Svájc az Európai Unió tagja” (Hamis állítás)

A folytonos skálán mért magyarázó változókat a 45. ábra dobozdiagrammjain szemléltettük. Az EU-tagság megítélése szerinti bontásban ábrázoltuk az egyes változók eloszlását. Az elitellenesség tekintetében olyan különbségeket lehet felfedezni, amelyek ellentmondanak a feltételezéseinknek. Az EU-párti csoportra jobban jellemző az elitellenesség, míg a kilépés-pártiakra kevésbé, a bizonytalanok pedig a két csoport között helyezkednek el. A politikai érdeklődése kimondottan alacsony a HUXIT-tal kapcsolatosan bizonytalan válaszadóknak, és valamelyest magasabb a kilépés támogatóinak, mint az EU-pártiaknak (bár utóbbi két csoportnál a medián érték megegyezik). A pszichológiai jóllét, a társadalmi státusz féltése és a társas elszigeteltség tekintetében nagyon hasonló mindhárom csoport, bár a státusz féltése változónál az EU-párti csoportban a medián érték jelentősen alacsonyabb. A lokalista-kozmopolita értékskálán az EU-pártiak jobban szóródnak, és ennek a csoportnak a mediánja közelebb van a skála kozmopolita végpontjához.

45. ábra

Folytonos szociális és pszichológiai változók az EU-tagság megítélése szerinti bontásban

Megjegyzés: A dobozdiagramban a vízszintes vastag vonal az egyes indexek mediánját mutatja. A dobozok azt mutatják, hogy a középső két kvartilis (vagyis az adott indexet tekintetében a válaszadók középső 50 százaléka) milyen intervallumban vesz fel értékeket. A függőleges vonal további gyakori értékeket mutat, míg a pontok a kiugró értékeket szemléltetik.

A szociális, gazdasági és pszichológiai tényezők euroszkepticizmusra gyakorolt hatását vizsgáló regressziós modelljeink eredményeit az 7. táblázat mutatja be. Ezzel az elemzéssel azokat a hipotéziseinket teszteltük, amelyek az euroszkepticizmus és a populizmus, a szociálpszichológiai tényezők, valamint a nemzetköziség kapcsolatáról szóltak. Akkor fogadtunk el egy hipotézist, ha a releváns változók szignifikáns és a feltételezett irányú hatással voltak az átfogó euroszkepticizmus indexre.

Az elitellenességnek szignifikáns hatása volt az összes euroszkepticizmust mérő indexünkre és a HUXIT-támogatásának valószínűségére is. Ez a hatás azonban ellentétes volt azzal, amit a hipotézisünkben feltételeztünk: minél elitellenesebb volt egy válaszadó, annál kevésbé volt rá jellemző az euroszkepticizmus. Ez a hatás elsősorban a kognitív csatornán keresztül fejtette ki a hatását.

A társadalmi státusz féltése egyedül az érzelmi alapú euroszkepticizmust növelte szignifikánsan. A leíró statisztikákban még jelentős különbségeket láthattunk a gazdasági nehézségek szintje alapján: a jelentős nehézségeket tapasztaló csoportban volt a legalacsonyabb a kilépés-pártiak aránya ebben a csoportban magasabb volt az euroszkepticizmus index átlaga is. A többváltozós elemzésünkben azonban ez a hatás már nem mutatott túl a hibahatáron: a múltbeli gazdasági nehézségeknek nem volt szignifikáns hatása az euroszkepticizmus indexre. Vagyis a „populista euroszkepticizmushoz” kapcsolódó hipotéziseinket nem tudtuk alátámasztani. Az egyedüli hipotéziseinkkel konzisztens eredmény, hogy a jelentős gazdasági nehézségekkel rendelkező csoport tagjai szignifikánsan nagyobb valószínűséggel támogatják a HUXIT-ot, mint azok, akiknek nem voltak tapasztalatai megélhetési nehézségekről.

A tekintélyelvűségnek ugyanakkor szignifikáns volt a hatása. Az egyáltalán nem tekintélyelvű csoporthoz képest szignifikánsan magasabb volt az euroszkepticizmus szintje az inkább tekintélyelvű és a teljes mértékben tekintélyelvű csoportnak. Az utóbbi csoportba tartozó emberek szignifikánsan nagyobb eséllyel támogatják Magyarország EU-ból való kilépését is. Ez a tényező elsősorban az érzelmi és kognitív csatornán keresztül fejtette ki a hatását. Egy lehetséges magyarázat lehet ezekre az eredményekre, hogy a populizmusra fogékony magyarok Brüsszelt nem a gazdasági és társadalmi státuszukat veszélyeztető elitekkel azonosítják, hanem egy olyan ellenségnek látják, ami a társadalmi rendet veszélyezteti.

Az euroszkepticizmus szociálpszichológiai gyökereiről szóló hipotéziseink közül egyet tudtunk elfogadni. A pszichológiai jóllét nem gyakorolt szignifikáns hatást az átfogó euroszkepticizmus indexre (így nem fogadtuk el az erről szóló hipotézisünket), viszont ez a tényező csökkentette az érzelmi euroszkepticizmust és a kilépés-pártiság valószínűségét. A társas elszigeteltség viszont növelte az általános euroszkepticizmust (az érzelmi és kognitív csatornán keresztül), de nem volt hatással a kilépés-pártiság valószínűségére. A társas elszigeteltség euroszkepticizmust növelő hatásáról szóló hipotézisünket tehát elfogadtuk.

A nemzetköziség euroszkepticizmust csökkentő hatásáról szóló hipotéziseink közül kettőt tudtunk elfogadni, kettő hipotézist pedig nem fogadtunk el. Azok a válaszadók, akiknek sok külföldi ismerőse van, szignifikánsan kevésbé euroszkeptikusok, mint azok, akiknek nincsenek külföldi ismerősei. A kozmopolita értékek szintén negatív hatást gyakoroltak az euroszkepticizmusra. Ez a tényező az összes euroszkepticizmus mérőszámot és a kilépés-pártiság valószínűségét is szignifikánsan csökkentette.

A rendszeres külföldi utazás növelte az euroszkepticizmus szintjét (a kognitív és a viselkedési csatornán keresztül), valamint a kilépés-pártiság valószínűségét is. Ez a hatás ellentétes irányú azzal, amit a hipotézisünkben feltételeztünk. Az életvitelszerű külföldi tapasztalat szintén növelte a kilépés-pártiság valószínűségét, ugyanakkor csökkentette a viselkedési euroszkepticizmust. A nyelvtudásnak nem volt szignifikáns hatása az euroszkepticizmus szintjére és a kilépés-pártiság valószínűségére (egyedül az angol nyelvtudás csökkentette szignifikánsan a viselkedési euroszkepticizmust).

A nemzetköziségre vonatkozó hipotéziseinknek ellentmondó eredményeink egy lehetséges magyarázata a külföldi munkavállalás során tapasztalt rossz élmények. Elképzelhető, hogy azért jellemzőbb az euroszkepticizmus azokra a válaszadókra, akik korábban más EU-s országban éltek, mert ők azok, akik külföldön negatív tapasztalatokkal gazdagodtak, csalódtak és ezért visszatértek Magyarországra. A rendszeresen külföldre járó válaszadók csoportjába szintén sok olyan válaszadó tartozhat, akik alkalmi munkavállalóként dolgoznak külföldön. Vagyis feltételezhetően Magyarországon (és más keleti tagállamokban) a többség számára a külföldi tapasztalat nem az önfeledt Erasmus-élményt vagy a rendszeres vakációt jelenti, hanem az alacsony társadalmi megbecsülést élvező szezonális munkát.

Ezzel a lehetséges magyarázattal konzisztens, hogy a rendszeresen külföldre járó 63 válaszadónak a többsége (55%) átélte a múltban valamilyen gazdasági nehézséget, és ebben a csoportban kimagasló volt a jelentős gazdasági nehézséggel rendelkezők aránya is (25%). Továbbá meglepően magas a rendszeresen külföldre járók között azoknak az aránya, akik nem beszélnek idegen nyelvet (37%). Nehezebb általánosítható tulajdonságokat találni arra a csoportra, akik éltek is korábban külföldön, mivel csak 16 ilyen válaszadó van a mintánkban. Ennek a csoportnak csupán a harmadának volt valamilyen gazdasági nehézsége, közülük szinte mindenki beszél idegen nyelvet és magasabb végzettségűek.

7. táblázat

**Regressziós elemzések:
társadalmi, gazdasági és pszichológiai változók hatása az euroszepticismusra**

	Euroszepticismus index	Érzelmi komponens	Kognitív komponens	Viselkedési komponens	Kilépés- pártiság
Elitellenesség	-0,009*** (0,002)	-0,006** (0,003)	-0,016*** (0,003)	-0,005** (0,002)	-0,320*** (0,082)
Társadalmi státusz féltése	0,007 (0,006)	0,012 (0,008)	0,011 (0,008)	0,007 (0,005)	0,163 (0,231)
Volt gazdasági nehézsége	-0,011 (0,011)	-0,011 (0,017)	-0,025 (0,016)	-0,024** (0,011)	0,744 (0,460)
Több gazdasági nehézsége volt	-0,018 (0,014)	0,003 (0,021)	-0,034 (0,021)	-0,004 (0,013)	0,780 (0,574)
Jelentős gazdasági nehézségei voltak	0,011 (0,014)	0,023 (0,020)	-0,002 (0,020)	-0,002 (0,012)	1,269** (0,499)
Inkább nem tekintélyelvű	0,013 (0,013)	0,029 (0,019)	-0,004 (0,019)	0,024** (0,012)	0,503 (0,590)
Inkább tekintélyelvű	0,045*** (0,012)	0,055*** (0,018)	0,037** (0,017)	0,015 (0,011)	0,863 (0,555)
Tekintélyelvű	0,054*** (0,012)	0,068*** (0,018)	0,060*** (0,017)	0,026** (0,011)	1,352** (0,543)
Pszichológiai jóllét	-0,003 (0,002)	-0,007** (0,004)	-0,004 (0,003)	0,002 (0,002)	-0,162* (0,096)
Társas elszigeteltség	0,027*** (0,007)	0,033*** (0,010)	0,043*** (0,010)	0,010 (0,006)	-0,047 (0,273)
Passzív külföldi kapcsolatok	0,005 (0,013)	0,007 (0,019)	0,017 (0,018)	-0,007 (0,012)	0,807* (0,450)
Néhány aktív külföldi kapcsolat	-0,005 (0,011)	0,002 (0,016)	-0,005 (0,015)	-0,009 (0,010)	-0,742 (0,467)
Sok aktív külföldi kapcsolat	-0,047** (0,020)	-0,036 (0,033)	-0,019 (0,029)	-0,023 (0,020)	-0,728 (0,926)
Néhányszor volt külföldön	-0,012 (0,012)	-0,019 (0,018)	-0,016 (0,018)	0,008 (0,012)	1,221** (0,496)
Rendszeresen volt külföldön	0,040** (0,017)	0,020 (0,026)	0,065*** (0,024)	0,037** (0,016)	2,475*** (0,572)
Élt legalább fél évig külföldön	-0,016 (0,032)	0,029 (0,048)	-0,010 (0,048)	-0,061** (0,030)	2,962*** (1,080)
Angolul beszél	-0,014 (0,012)	-0,025 (0,018)	-0,020 (0,017)	-0,021* (0,012)	-0,442 (0,514)
Lokalista kozmopolita	-0,023** (0,010)	-0,030** (0,014)	-0,028** (0,014)	-0,024*** (0,009)	-0,712* (0,368)

	Euroszkepticizmus index	Érzelmi komponens	Kognitív komponens	Viselkedési komponens	Kilépés-pártiság
Politikai érdeklődés	-0,001 (0,002)	-0,005* (0,003)	0,008*** (0,003)	-0,002 (0,002)	0,268*** (0,092)
Alacsony EU-s tudás	0,002 (0,022)	0,031 (0,029)	-0,016 (0,031)	-0,020 (0,018)	0,074 (0,731)
Közepes EU-s tudás	-0,040* (0,021)	-0,014 (0,027)	-0,075** (0,029)	-0,011 (0,017)	-1,185 (0,729)
Magas EU-s tudás	-0,018 (0,021)	0,027 (0,027)	-0,039 (0,029)	-0,014 (0,018)	-0,989 (0,746)
Konstans	0,533*** (0,040)	0,492*** (0,055)	0,560*** (0,057)	0,561*** (0,034)	0,244 (1,389)
Modell típus	Lineáris regresszió	Lineáris regresszió	Lineáris regresszió	Lineáris regresszió	Logisztikus regresszió
Megfigyelések száma	612	778	657	769	812
R ²	0,294	0,176	0,322	0,110	

Megjegyzés: A csillagok a szignifikancia szintjét jelzik, * $p < 0.1$; ** $p < 0.05$; *** $p < 0.01$

Referencia csoportok: múltbeli gazdasági nehézséget nem tapasztalók, nem tekintélyelvű válaszadók, külföldi kapcsolat nélküliek, külföldi tapasztalat nélküliek, idegen nyelvet nem beszélők, hiányos EU-tudású válaszadók

A modellekben kontrolláltunk a szociodemográfiai tényezőkre és a pártpreferenciára.

A további kontrollváltozók közül a politikai érdeklődésnek nem volt szignifikáns hatása az átfogó index-szel mért euroszkepticizmusra. A kognitív euroszkepticizmust és a kilépés-pártiság valószínűségét azonban szignifikánsan növelte a magasabb politikai érdeklődés. Az EU-s tudásszint hatása kapcsán pedig azt tapasztaltuk, hogy a hiányos tudású csoporthoz képest a közepes EU-s tudással rendelkezők szignifikánsan kevésbé voltak euroszkeptikusok.

Ha összehasonlítjuk a hatások nagyságát, akkor egyértelműen látszik, hogy az átfogó index-szel mért euroszkepticizmust legnagyobb mértékben a következő tényezők növelik: a társas elszigeteltség (+0,081 pont), a tekintélyelvű személyiségjegyek (+0,045 és +0,054 pont) és a rendszeres külföldi utazások (+0,041)²⁶. Az euroszkepticizmust csökkentő, nagy hatású tényező az elitellenesség (-0,09), a kozmopolita értékek (-0,069) és a kiterjedt külföldi kapcsolati háló (-0,045 pont)²⁷.

26 A társas elszigeteltségnél a zárójelben jelzett hatás a két szélsőérték közötti különbséget mutatja. A mérsékelt vagy teljes mértékben tekintélyelvű személyiségjegyek hatása az egyáltalán nem tekintélyelvű csoporthoz viszonyítva értelmezhető. A rendszeres külföldi utazások hatása azokhoz képest értelmezhető, akik nem voltak külföldön az elmúlt időszakban.

27 Az elitellenességnél és a kozmopolita értékeknél a zárójelben jelzett hatás a két szélsőérték közötti különbséget mutatja. A kiterjedt kapcsolati hálóval rendelkezők hatása a külföldi ismerősökkel nem rendelkező válaszadókhoz viszonyítva értelmezhető.

